

TARRAGONA A LA GUERRA DEL FRANCÉS (1808-1813)

QUADERNS DE L'ARXIU, 6

TARRAGONA A LA GUERRA DEL FRANCÈS (1808-1813)

Textos de Salvador-J. Rovira i Gómez

QUADERNS DE L'ARXIU, 6

Quaderns de l'Arxiu, 6

Primera edició

Tarragona, abril de 2011

Edita: Servei d'Arxiu i Documentació
Municipal

Ajuntament de Tarragona

Amb la col·laboració de:
Biblioteca Hemeroteca Municipal de
Tarragona

Assessorament lingüístic:
Ramon Vidal

Fotografies de documents:
Carles Fargas

Disseny de maqueta:
Jaume Llambrich

Maquetació i impressió:
Ind. Gráf. Gabriel Gibert, SA

Tiratge: 800 exemplars

ISBN: 978-84-938610-1-8

DL: T.489-2011

Índex

Presentació · 3

Introducció · 5

Guerra napoleònica i règim insurreccional a Tarragona · 9

Contribució a la guerra, el setge i l'assalt · 53

Del règim napoleònic a la recuperació i les commemoracions posteriors · 103

Bibliografia bàsica · 149

Des de l'any 2006, amb una periodicitat anual, la col·lecció Quaderns de l'Arxiu, editada pel Servei d'Arxiu i Documentació Municipal, ha editat cinc llibres: *La Tarragona Republicana (1931-1936)*, *El Club Gimnàstic de Tarragona (1886-2000)*, *La Llibreria de la Rambla (1968-1980)*, *El Cos de Bombers de Tarragona (1858-2008)* i *Teatre Metropol. Cent anys (1910-2010)*. Cinc quaderns de temàtica diversa però amb un objectiu comú: donar a conèixer el patrimoni documental de Tarragona, base fonamental per a l'estudi de la nostra història.

El volum d'aquest any, el número 6, amb el títol *Tarragona a la Guerra del Francès (1808-1813)*, s'afegeix als actes de commemoració del bicentenari del setge de Tarragona, sota el lema "1811. Tarragona assetjada". L'any 1809 capitulava Girona, un any més tard Lleida, i Tortosa a inicis del 1811. Tarragona, que havia esdevingut la capital del Principat, era assetjada per l'exèrcit napoleònic des dels primers dies del mes de maig de 1811 fins al dia 28 de juny. Les conseqüències dels cinquanta-dies de setge, el saqueig posterior i l'ocupació durant més de dos anys foren catastròfiques per a la ciutat i els seus habitants. L'any 1813 Tarragona era un munt de ruïnes i estava gairebé deshabitada. En els anys posteriors a la retirada napoleònica, amb un esforç gegantí, els tarragonins van fer reneixer la ciutat de les cendres, però no

serà fins cinquanta anys després del setge quan es començarà a recuperar una certa normalitat social i econòmica.

La commemoració d'una efemèride del passat, com el bicentenari del setge de Tarragona durant la Guerra del Francès (1811-2011), és útil i necessària si té com a objectiu difondre la nostra història comuna i serveix per rebutjar la irracionalitat i la crueltat de les guerres, així com per reivindicar en el present i en el futur la convivència en pau entre els homes. En aquest sentit, aquest llibre és una aportació més.

Els textos de Salvador-J. Rovira i Gómez, professor d'Història Moderna de la Universitat Rovira i Virgili, contextualitzen i analitzen en un relat històric tot el que van significar per a Tarragona els esdeveniments registrats durant la Guerra del Francès, entre 1808 i 1813. D'altra banda, les imatges seleccionades i descrites per l'Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona són una mostra del patrimoni documental que es conserva d'aquest període, o bé relacionat amb les commemoracions posteriors: 108 documents reproduïts entre actes, bans, correspondència, plànols, gravats, premsa i fotografies.

Cal agrair la col·laboració de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona, del Museu d'Història de Tarragona, de Josep M. Olivé, de Joan Clotet i de Joan Menchón, així com l'aportació de les fotografies de Ramon Vallvé i Carles Fargas.

La dimensió del drama del setge i assalt de Tarragona el 1811, sens dubte la pàgina més terrible de la història de la ciutat, ha generat una abundantíssima bibliografia, una bona part de la qual excel·lent, impulsada pel resò que el comportament dels napoleònics en ocupar la plaça tingué arreu i facilitada per la celebració i commemoració del centenari i dels cent cinquanta anys dels fets gloriosos, esferidors, cruels i potser també forassenyats del 1811, que s'esdevingueren el 1911 i el 1961, respectivament. Aquesta riquesa bibliogràfica fa en bona mesura innecessària la investigació, tot i que no l'hem bandejada pas, ja que els autors que ens han precedit han treballat a bastament la documentació existent i molts d'ells ens mereixen la màxima confiança. Així, doncs, hem de manifestar que la present síntesi és deutora de les monografies publicades anteriorment, una bona part de les quals hem consultat i emprat i figuren relacionades en la bibliografia, però també de fons arxivístics fins ara no utilitzats com és el conjunt de documents de la Junta Corregimental de Tarragona conservat a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona i impresos de la Guerra del Francès del fons Babot de l'Hemeroteca Municipal de Tarragona.

Per tractar els fets ocorreguts a Tarragona del 1808 al 1813 hem preferit la denominació popular de "Guerra del Francès" perquè la considerem més autèntica i ajustada a la realitat que no pas la de "Guerra de la Independència". Certament, molts historiadors catalans

vuitcentistes i de les primeres dècades del segle xx, alguns d'ells guanyats pel nacionalisme espanyol, com Jaumeandreu, Adolf Blanch, Antoni de Bofarull, J. M. Recasens Sanahuja, Carles Rahola o, fins i tot, Ferran Soldevila, han usat l'expressió usual espanyola de "Guerra de la Independència", com també l'han utilitzat els nostres Alegret, Salvat i Recasens Comes, alguns d'ells possiblement obligats per les circumstàncies del moment o pel fet d'haver escrit els seus treballs en castellà. Aquesta manera de dir, que ha esdevingut oficial a l'Estat espanyol, no ens convenç, puix trobem que és una inexactitud, ja que Espanya no fou integrada ni passà a dependre de l'imperi napoleònic —tret de l'excepció momentània de Catalunya— i la integritat del territori vinculat a la Corona d'Espanya, tant el peninsular com l'americà, va ser en tot moment defensada per Josep I davant del seu germà, ja que per a ell era quelcom innegociable. Aquest equívoc s'ha convertit en dogma de fe, com també ho és l'expressió "invasió" per referir-se a l'entrada de les tropes franceses l'any 1808, oblidant que aquestes s'instal·laren en el territori de la monarquia espanyola en compliment del tractat signat en el seu dia per Carles IV amb Napoleó, el qual també fou reconegut per Ferran VII.

La nostra preferència per l'expressió "Guerra del Francès" rau en el fet que la trobem molt més genuïna i clara, ja que,ensem, expressa molt millor que no pas l'altra la diversitat de conflictes que coexistiren durant la guer-

ra, per tal com les capes populars urbanes i, molt especialment, la pagesia veieren en la guerra no sols un problema de legitimitat dinàstica, com ho era per als sectors privilegiats, ans molts altres com ara el de la subsistència, la lluita contra la voracitat fiscal o la davallada en la qualitat de vida en haver-se incrementat els preus amb l'estat de guerra, en el qual els enemics eren tant els francesos com els exèrcits espanyols, els bandolers, els desertors i altres depredadors que saquejaven, cremaven, violentaven i mataven, puix per al pagès era contrari tot aquell que vivia sobre el terreny de l'exacció, la rapinya i el robatori, la qual cosa no vol pas dir que no haguessin fet la guerra també per Ferran VII. Per tot això considerem que l'expressió "Guerra del Francès" expressa millor la diversitat de conflictes que es produïren del 1808 al 1813, i a més no és cap invenció històrica ans la plasmació d'una realitat.

La guerra amb els francesos fou utilitzada a Catalunya de manera ideològi-

ca segons les conveniències dels grups dirigents de torn. En el decurs del vuitcents es troben tres períodes amb tres maneres diferents d'encarar el conflicte: el coetani a la guerra que acaba amb la reinstauració dels Borbons en la persona de Ferran VII; el del període de la Renaixença, i, finalment, el que s'inicià el 1884 i acabà quan al catalanisme polític ja no li calgué la construcció de mites nacionals. Els textos de la primera època s'escriuen per animar la gent a allistar-se per lluitar contra el francès o per blasmar les seves actuacions; el denominador comú d'aquests escrits és la defensa dels conceptes Déu, pàtria i rei enfront de les idees vingudes de l'altra banda dels Pirineus, és a dir, s'esforcen per mantenir l'antic règim i la pàtria que es defensa és l'espai físic català, però com a part del conjunt espanyol. Cap als anys setanta, es destaca la pertinença a una comunitat diferenciada, i això es remarca amb la construcció d'una mitologia simbòlica pròpia, la resistència al francès es presenta

com una presa de consciència nacional i s'afirma que els catalans lluiten per defensar la seva pàtria, que no és precisament Espanya ans Catalunya; alguns historiadors no s'estan de dir que la lluita contra el francès és l'inici del moviment catalanista. Finalment tenim que la consolidació del moviment catalanista permet superar els mites, com el del timbaler del Bruc, i la contesa començarà a ser tractada de forma crítica, sense la càrrega ideològica de les etapes anteriors.

Les pàgines que segueixen han estat escrites procurant superar el mite desenvolupat durant els segles XIX i XX que presenta la Guerra del Francès com un gran fet heroic aglutinador d'Espanya, capaç de fer oblidar les diferències entre les diverses nacions que la formen, i demostratiu de la capacitat espanyola de triomfar sobre els enemics, just en un moment en què els espanyols s'enfrontaven els uns contra els altres en les guerres carlistes, es perdia l'imperi i no s'aconseguia

establir un projecte comú. Per això la guerra del 1808-1813 fou vista com a quelcom unànime i presentada com un instrument uniformitzador i de nacionalització col·lectiva capaç d'ajudar a la construcció d'un estat nació en absolut plurinacional. Gradualment s'anà bandejant tot allò que de revolució i de revolucionari hi hagué aleshores, així com les particularitats amb què cada un dels territoris de la monarquia encarà la situació. Aquest plantejament dugué les autoritats a inventar una guerra contra els napoleònides de caràcter oficial i una memòria històrica interessada en què es destacaven les unanimitats i s'amagaven les discrepàncies i les particularitats.

La Guerra del Francès va ser, en definitiva, un esdeveniment molt complex en què es barrejaren la resistència a l'ocupació amb tot un seguit de reaccions socials davant el neguit col·lectiu causat per la crisi en què es trobava l'Estat espanyol el 1808, i que es veia acompanyada per un pregon malestar

econòmic provocat per les collites dolentes de l'època i les dificultats que patia el comerç amb les colònies americanes a causa de la intervenció britànica en contra.

D'entrada hom pot captar unanimitat davant el francès, però l'oposició a l'enemic presenta una gran diversitat, puix que al costat dels grups dels eclesiàstics i dels nobles, defensors de l'ordre tradicional, es troben altres components socials, entre els quals destaca la burgesia, que desitgen canviar el vell ordre. A més hi havia les classes populars, que tenien sentiments contraris als francesos, que patien com ningú la situació econòmica negativa del moment i que s'aferraven a la idea –l'esperança és el darrer que es perd– que el retorn de Ferran VII podria recompondre les coses i permetre l'arribada d'un temps més positiu al quals, sens dubte, creien que ajudaria l'oposició a les autoritats establertes fins aleshores.

GUERRES NAPOLEÓNIQUES
I RÈGIM INSURRECCIONAL
A TARRAGONA

La Guerra del Francès en el context de les guerres napoleòniques

Els pobles i les ciutats van fent la seva història en el decurs del temps, però sovint aquesta es veu afectada i condicionada per situacions imposades pels altres, és a dir, per les autoritats superiors que se situen per damunt de les locals i que per raons i estratègies alienes a la voluntat general de la població, tot sovint difícils d'entendre, l'obliguen a haver de suportar interferències, les causes de les quals res o molt poc hi tenen a veure.

Un bon exemple del que hem dit suara el tenim en la Guerra del Francès, que forma part d'un conflicte més ampli que, durant quasi un quart de segle, afectà una bona part d'Europa i moltes de les colònies dels estats europeus, ja que fou una guerra gran, una guerra formal entre estats.

Els tarragonins dels primers anys del vuit-cents poc podien imaginar-se que més enllà de la ratlla de França l'emperador dels francesos tingués plans per apoderar-se del tron espanyol dins d'un ambient que havia començat el 1796 quan, amb la signatura del tractat de San Ildefonso, es restablí l'amistat hispanofrancesa, que havia estat la característica de la política exterior de la monarquia espanyola durant el set-cents, la qual cosa ens anava a dur a una nova guerra amb la Gran Bretanya. El camí vers el desastre de la Guerra del Francès prosseguí

quan Godoy intentà compaginar les seves ambicions personals amb les napoleòniques i alhora defensar –és una manera de dir– els interessos de l'Estat espanyol. Fases d'aquest anar vers l'abisme foren el conveni d'Aranjuez (1801), que era una aliança hispanofrancesa adreçada a obligar Portugal a tancar els seus ports al comerç britànic i que estipulava la cessió a França de la Louisiana a canvi de la creació del reialme d'Etrúria en els territoris de l'antic Gran Ducat de Toscana, per a un nebot de la reina Maria Lluïsa.

El tractat d'Amiens entre Gran Bretanya i França (1802) proporcionà un breu període de pau al qual en seguí un d'enfrontament entre ambdues potències que inclogué altres estats, entre els quals es trobava l'espanyol. Godoy intentà no involucrar-se del tot en el conflicte comprant a França una mena de neutralitat a base de concedir-li un subsidi mensual mentre durés la guerra (1803). Les temptatives de no implicar-se o de no fer-ho del tot no reeixiren, per tal com la Gran Bretanya no acceptà aquest estat de coses i, l'octubre del 1804, forçà la situació en capturar al bell mig de l'Atlàntic quatre vaixells espanyols. A Godoy no li quedà altra sortida que declarar la guerra als britànics i arrengrer-se al costat dels francesos, cosa que implicà haver de suportar les exigències de Napoleó: pagar subsidis, contribuir militarment a la defensa de les costes alemanyes amb la tramesa d'un exèrcit de 18.000 homes, acceptar la desaparició del regne d'Etrúria, afegir-se al bloqueig con-

tinental i participar en el pla d'invasió de Portugal.

La intervenció en territori lusità fou acordada en el tractat de Fontainebleau, signat pels plenipotenciaris de Carles IV i de Napoleó el 27 d'octubre del 1807, que garantia a França el protagonisme de les operacions militars, autoritzava l'entrada a la Península per creuar-la fins a Portugal d'un exèrcit francès de 28.000 homes –que seria secundat per un d'espanyol– i permetia la divisió del regne veí en tres zones: el sud, on s'establiria un principat, que seria per a Godoy; el nord, que passaria a ser de la reina regent d'Etrúria, i la central, que quedaria en poder dels francesos, els quals tenien la intenció de bescanviar-la en un futur pel territori espanyol situat al marge esquerre de l'Ebre, que seria annexat a França a fi de fer avançar la frontera meridional francesa fins a aquest riu.

Poc després d'haver-se signat el tractat de Fontainebleau sorgí una desavinença en el si de la família reial espanyola en sortir a la llum els plans del príncep Ferran, que era vidu, per contraure matrimoni amb una princesa napoleònica. L'anomenada conspiració d'El Escorial acabà desprestigiant Godoy, que fou acusat pels partidaris de Ferran d'haver tramat una operació contra el príncep hereu. No cal dir que tot plegat proporcionà a Napoleó l'ocasió per intervenir més activament en els assumptes espanyols, i entre les mesures que prengué hi hagué la d'accelerar l'expedició militar de Portugal. Godoy veié clar que la monarquia es-

tava en perill i considerà la solució de passar a les colònies americanes, seguint, en fer-ho, l'exemple de la família reial portuguesa, que havia marxat al Brasil abans de l'arribada de l'exèrcit francès a Lisboa, però el Príncep de la Pau no hi fou a temps puix que els partidaris de Ferran suprimiren el seu poder i forçaren l'abdicació de Carles IV en el motí d'Aranjuez (març del 1808).

Els conjurats s'adonaren aviat que per governar no n'hi havia prou d'haver triomfat en un cop palatí, ja que la corona estava hipotecada pel tractat de Fontainebleau, i als afores de Madrid es trobava Murat, duc de Berg, amb quasi cinquanta mil homes, mentre que el nou rei només en tenia quatre mil. Un fet era evident: qui tenia el poder era el cunyat de Napoleó i no pas Ferran VII. Carles IV sabia qui controlava la situació i per això, el 21 de març, es queixà a l'emperador del que li havien obligat a fer i manifestà al duc de Berg que havia abdicat "forzado por preca-ver mayores males y la efusión de sangre". Murat aprofità el desordre dinàstic imperant entre els Borbons per jugar a favor dels interessos del seu senyor, qui, davant l'espectacle lamentable donat per la família reial espanyola, canvià de plans i considerà convenient apoderar-se del tron espanyol i convertir Espanya en una altre regne satèl·lit de França. Per dur-ho a terme aconseguí que la família reial acceptés anar a Baiona a entrevistar-se amb ell. Allí els Borbons acabaren de desacreditar-se del tot. Carles IV reclamà la corona davant l'emperador i Ferran VII no pogué

fer altra cosa que retornar-la-hi el dia 1 de maig. Carles IV, a qui semblava que el poder tot just recuperat li feia nosa, signà, el dia 3, un tractat amb Napoleó en la primera clàusula del qual renunciava als drets que tenia al tron d'Espanya i de les Índies. L'actuació de Carles IV no acabà aquí, ja que continuà treballant a favor dels desitjos imperials, i en l'entrevista que mantingué amb el seu fill, el dia 5, el convencé perquè cedís els seus drets, que tenia com a príncep d'Astúries, a favor de l'emperador. La traïció borbònica al poble espanyol es completà amb la renúncia que feren dels seus drets els infants Carles i Antoni, fill i germà de Carles IV, respectivament.

Ferran VII en sortir cap a Baiona diposità el poder en una Junta Superior de Govern de la qual Murat, aprofitant que Carles IV l'havia nomenat el seu lloctinent, s'emparà i se n'autoanomenà president; això li permeté ser la màxima autoritat d'Espanya fins que Josep I es féu càrrec del govern.

Napoleó confià a Murat i a la Junta de Govern la promoció del seu germà Josep com a rei d'Espanya. Per legalitzar el procés, l'emperador i Murat consideraren insuficients les abdicacions de Baiona i cercaren la legitimació social i política de la nova dinastia que sols podien atorgar els representants del poble espanyol, i amb aquest objectiu impulsaren l'organització d'una Diputació General de Corts que, a més de legitimar-la, havia de promulgar una constitució que marqués les pautes de conducta del nou govern. El 15 de maig

del 1808 la Junta de Govern, presidida per Murat, es posà a preparar la crida a unes Corts que s'havien de celebrar a Baiona, les quals foren convocades el dia 19 per al 15 de juny. A les Corts foren citats 150 diputats, dels quals, el dia de l'obertura, només hi eren presents 65, i que s'elevaren a 91 el dia 7 de juliol, en què foren clausurades.

Es pot dir que l'ofensiva de Napoleó contra Catalunya començà, com diu Laffaille, el 9 de febrer del 1808 amb el pas de la ratlla de França de la divisió del general Duhesme, composta en la seva major part per tropes dels regnes d'Itàlia i Nàpols, a la qual seguiren durant la resta de l'any les tropes comandades per Chabran, Reille i Saint-Cyr.

Les tropes franceses comandades per Duhesme i Lechi entraren a Barcelona la tarda del 13 de febrer. Oficialment hi havien de romandre només tres dies, ja que figurava que estaven de pas en direcció a Cadis, però els dies anaven passant i no marxaven. Finalment, el 29 de febrer del 1808, dilluns de Carnaval, els francesos es tragueren la careta en ocupar per la força i la intriga la Ciutadella i el castell de Montjuïc, de Barcelona. La cosa anà així: davant d'un públic curiós hi hagué a l'Esplanada, és a dir, al passeig contigu a la Ciutadella, la revista militar de la tropa, com es feia habitualment, i durant els exercicis es va efectuar el relleu de la guàrdia espanyola de la porta principal de la Ciutadella per soldats francesos, en consideració a una petició feta per Duhesme. El general Lechi, després de passar revista, es dirigí a cavall cap a la

porta del recinte i féu anunciar la seva presència al governador de la fortalesa. Just havia entrat quan tota la columna que estava formada a l'Esplanada marxà a toc de tambor vers la porta i, enmig de la sorpresa de tothom, la creuà; d'aquesta manera tan simple s'apoderaren de la fortalesa. Una altra columna intentà fer el mateix amb el castell de Montjuïc, però no ho aconseguí, ja que no agafà per sorpresa el governador Mariano Álvarez de Castro. Aleshores la seva reacció fou situar-se entorn del castell i encendre fogueres per tal de passar la nit al ras; a la fi hi entraren perquè el capità general Ezpeleta donà l'ordre a la guarnició espanyola d'evacuar-lo. Es pot ben dir que ambdues ocupacions foren una bona dosi de la medicina que pel tractat de Fontainebleau les autoritats espanyoles havien acceptat fer prendre als portuguesos.

Amb el pas de la frontera, el 9 de febrer del 1808, Napoleó posà en marxa una nova aventura militar encaminada a destronar els Borbons i situar a Madrid el seu germà Josep. En el cas concret de Catalunya, l'exèrcit destinat a ocupar-la s'anomenà successivament Cos d'Observació del Pirineu Oriental, Setè Cos i Exèrcit de Catalunya, i els seus objectius, que mai no aconseguí acomplir del tot, foren conquerir les places fortes principals, ocupar i controlar la costa, dominar la Catalunya Nova i la ratlla de l'Ebre i assolir la submissió de l'interior del país, que era el cor de la insurrecció.

Com que els francesos conservaven, almenys en teoria, la condició d'aliats,

no hi hagué ni enfrontaments ni vessament de sang –tant a Figueres com a Girona les tropes imperials foren molt ben rebudes per les autoritats militars– i, de març a juny, es visqué enmig d'una mena d'equilibri entre les autoritats espanyoles i els comandaments militars francesos, però amb una gran ansietat per part del poble que, segons passaven els dies, es feia més i més gran per tal com els catalans, com reconegué Gouvion Saint-Cyr a les seves memòries, “ne furent pas dupes longtemps; après avoir vu les Français mis en possession de la place de Figuières, puis s'emparant par surprise de la citadelle de Barcelonne et du fort Montjuich, personne ne douta plus des desseins de l'empereur”.

Aparentment la maquinària politicoadministrativa espanyola no havia canviat i als ulls de la gent continuava tenint el control de la situació, però era una il·lusió, per tal com havia quedat sota la tutela dels forasters. Aquesta estabilitat aparent no es mantingué gaire temps, ja que les notícies que arribaven de la Cort, curulles de canvis polítics i moviments de tropes, l'impossibilitaren i, quan a la fi Duhesme intervingué en els quadres de comandament, l'aparença que s'havia mantingut fins aleshores es trencà definitivament, tot coincidint amb l'esclat de la guerra.

Els fets sagnants del 2 de maig madrileny, així com la notícia –coneguda a Barcelona el 23 de maig del 1808– de la renúncia del rei Borbó a la Corona d'Espanya, exaltaren la gent en contra de la situació a la qual s'havia arribat

per desídia, permissió i claudicació de les autoritats espanyoles, i, els primers dies de juny, l'alçament de Catalunya es generalitzà arreu i, com que no s'acceptaren les resolucions de Baiona, es pot ben dir que la guerra havia començat.

El senyal de l'alçament el donà Lleida, on, el 2 de juny, es constituí una Junta de Govern i Defensa composta per 28 vocals, de tots els estaments de la ciutat, i presidida pel bisbe Jeroni M. de Torres, la qual publicà un *Manifest* a favor de la lluita contra l'invasor i envià missatgers a Tarragona, Tortosa, Vic i Manresa per animar-les a sumar-se a la insurrecció.

Davant l'ambient revoltat, Duhesme considerà que s'havia de passar a l'acció, per tal de controlar la situació, i el dia 2 de juny publicà una ordre del dia en què anunciava fortes mesures punitives contra qui s'atrevis a plantar cara al nou ordre. A fi d'executar el pla general de control i de repressió, si s'esqueia, féu sortir de Barcelona dues columnes de soldats, les quals havien d'operar en combinació amb les tropes que comandaven Lefébvre i Moncey i unir-se amb elles a Saragossa i València, respectivament. La primera d'aquestes columnes, a les ordres del general Schwarts, prengué el camí de Manresa i la segona, comandada per Chabran, es dirigí cap a Tarragona. Les ordres d'ambdós militars eren ocupar Lleida i Tarragona, deixar en ambdues ciutats una guarnició, i després seguir camí vers Saragossa i València. Aquests plans es veieren tras-

tocats pel fracàs de Schwarts, primer, i de Chabran, després, al Bruc, als quals seguiren el de Lechi a Mataró i el del mateix Duhesme a Girona. Tot plegat, el dia 6, i tenint en compte que les comunicacions amb França havien estat tallades, féu decidir a Duhesme tancar-se a Barcelona a l'espera dels reforços que, certament, no trigaren a arribar-li. A partir d'aquí els invasors s'adonaren que la revolta ja no podia ser sufocada amb mesures policíaques i es convenceren que calia preparar-se per a la guerra.

Els inicis prometedors per a la causa resistent dels mesos inicials de la guerra, que reduïren la presència dels francesos a Barcelona i poc més, s'acabaren amb l'arribada, el desembre del 1808, de noves tropes de més enllà dels Pirineus, les quals recuperaren la iniciativa per als napoleònics en aconseguir èxits importants com els de Llinars del Vallès i Molins de Rei.

Els fets revolucionaris

L'abdicació de Carles IV a favor del seu fill Ferran significà la caiguda de Godoy i de retruc la dels seus partidaris, entre els quals es trobava el corregidor de Tarragona, Pedro-Ignacio Correa, que no gaudia precisament de simpaties entre la població a causa del seu despotisme, i que, davant la presa del poder pels antigodoyistes, optà per passar a Barcelona, on romangué del 5 al 10 d'abril, per tractar amb el capità general el que calia fer.

L'absència del corregidor afavorí a Tarragona els actes en contra d'ell, que es plasmaren, el dia 12 d'abril, en l'actuació conjunta dels regidors Francesc de Güell, Gaspar de Cases i Rafael de Galli, els quatre diputats i els dos síndics, els quals, fent-se ressò del clamor general, demanaren a l'Ajuntament que presentés al rei la sol·licitud de destitució de Correa del càrrec de corregidor. La petició no fou cursada per la corporació, ja que es va considerar que una autoritat nomenada pel sobirà només podia ser rellevada per la voluntat reial i no pas per la popular, i que no era adient enviar al monarca una denúncia, via capità general, sense cap més justificació que un escrit anònim. Encara que la petició no fou tramitada per l'Ajuntament i que el corregidor interí, Fernando Seidel, tampoc la creia adequada "para elevar al trono por las expresiones y términos con que se hallaba extendida", aquest informà de la seva existència el capità general, el qual li ordenà fer entendre a l'Ajuntament que quedava sota la seva responsabilitat "atender y noticiar a S. M. los deseos de esta ciudad manifestados en la indicada representación".

El dia 29 els opositors a Correa tornaren a la càrrega, a través del síndic personer, Josep Martí, que lliurà a l'Ajuntament un escrit, signat pels priors dels col·legis i els prohoms dels gremis, que era un autèntic memorial de greuges contra el comportament despòtic de la primera autoritat corregimental. Aquest cop la corporació sí que elevà la petició al capità gene-

ral perquè la fes arribar al rei, i a més acordà sol·licitar la designació com a corregidor de Juan Smith. La petició es cursà el dia 14, i s'hi féu constar que s'havia escollit Smith per la seva "prudencia, talento, zelo patriótico, blandura y generosidad y, para decirlo de una vez, por ser un colmo de apreciables cualidades", i per si això no fos prou s'hi afegia que Smith "estudia sin cesar los adelantamientos, cuida la obra del puerto, que es su principal instituto, como de las Escuelas de Dibujo y primeras letras, planificadas a impulso de su zelo, y el establecimiento de la sala de náutica, con el ermoso del aspecto público".

Mentre a Tarragona s'esdevenien aquests fets i el grup opositor mostrava la seva intencionalitat política, a Baiona la família reial espanyola cedia davant Napoleó: el dia 6 de maig Ferran VII abdicava en el seu pare Carles IV, i aquest, l'endemà, nomenava Joachim Murat, gran duc de Berg, lloctinent general del regne; seguí la convocatòria de Corts a Baiona i, finalment, la renúncia de Carles IV a la corona en favor de Napoleó. L'Ajuntament conegué oficialment tots aquests esdeveniments, per conducte del corregidor interí, Fernando Seidel, entre el 16 i el 27 de maig.

El capità general comte d'Espeleta comunicà a Tarragona, el dia 23 de maig, que per ordre del ministre de Gràcia i Justícia havia de nomenar un representant per a les Corts que s'havien de celebrar a Baiona. L'Ajuntament, el dia 25, designà Juan Smith,

però aquest, el dia 27, agrai la confiança i manifestà que no ho podia acceptar; tot i això, s'ho repensà i el dia 29 hi consentí. L'acceptació, però, només durà un dia, ja que l'endemà hi renuncià definitivament al·legant que el seu estat de salut no li permetia anar a Baiona. Era evident que Smith, després de vacil·lar, havia decidit no comprometre's, especialment quan s'havia estès la idea que seguir la política dictada pels francesos era antipatriòtic. A la fi la persona triada per representar la ciutat fou el regidor Juan-Francisco Garcés, que el 17 de juny ja tornava a ser a Tarragona.

A Tarragona sorgí un grup decidit a canviar les coses i arribar al poder. Ho facilità l'ambient antifrancès que es desenvolupava arreu i que dugué als actes inconformistes del 31 de maig i 1 de juny. El dimarts 31 de maig es concentraren al saló de sessions de la casa de la ciutat les forces vives locals; s'hi aplegaren vint-i-tres persones, i en la reunió dugué la veu cantant Ramon Fàbregues i Seguí, prior del col·legi d'Escrivans, que presentà un programa revolucionari consistent en: a) proclamar Ferran VII com a rei d'Espanya; b) fer dimitir el corregidor interí, Fernando Seidel; c) proposar Juan Smith per al càrrec de corregidor; i d) constituir una Junta de Govern que hom volia que estigués constituïda pel corregidor, l'arquebisbe, el tinent de rei, una dignitat i un canonge, un representant del clergat secular, un altre del regular, dos regidors, dos diputats del comú, el síndic personer, el capità del port, dos re-

presentants dels col·legis i gremis i un membre de l'estament noble.

Hom estimà que s'havia d'actuar amb rapidesa. Josep-Antoni de Castellarnau, que era el síndic personer, proposà que no s'aixequés la reunió sense haver-se nomenat la Junta, per la qual cosa es passà a votar-la i sortiren escollits per formar-ne part, a més dels individus diguem-ne nats, com el corregidor i l'arquebisbe, les persones següents: Juan-Francisco Garcés i Gaspar de Cases, regidors; Manuel de Feliu i Joan Guinart, diputats; Ramon Fàbregues i Seguí, notari; Josep-Antoni Pastor, prohoms del gremi de droguers, i Josep-Antoni de Vidal en representació de la noblesa.

Acabada la sessió i després d'haver informat dels acords presos la gentada que s'havia congregat al carrer, els membres de la Junta tot just elegits, els prohoms i els priors dels gremis i col·legis, junt amb un bon nombre de ciutadans, anaren a trobar Smith per comunicar-li que havia estat elegit corregidor i president de la Junta i demanar-li que acceptés, la qual cosa féu, però condicionant-ho a la resolució que prengué una junta dels caps militars de la plaça que havia de convocar i presidir Seidel. Els caps militars foren citats per a les set de la tarda i hi assistiren Fernando Seidel, tinent de rei; Salvador de Medina, comandant de Marina; Luis de Wimpffen, coronel del regiment de suïssos; Juan-Francisco Garcés, sergent major; Casiano de Arzú, comandant d'artilleria; Ramón Ansótegui, capità del port, i Joan Bat-

lle, secretari de la Junta de caps militars. La Junta acceptà per majoria que Smith prengué el comandament militar i polític de Tarragona, i Ramón Ansótegui aprofità l'avinentsa per manifestar que s'havia d'exigir a Smith "el solemne juramento de defender la plaza a todo trance hoy mismo con la advertencia de que cualquier orden recibida que no mande defendernos del insulto general hecho a toda la nación por Napoleón, no sea oida ni cumplimentada, como si no fuese dada".

Smith sortí de casa seva, al portal del Carro, i passà a la casa de la ciutat, acompanyat per tots els qui l'havien anat a trobar; un cop dins jurà el càrrec de corregidor, però advertint que n'informaria el capità general i que s'atindria al que aquest disposés. Aquesta postura de Smith suposava mantenir l'obediència al superior jeràrquic, tot i la poca capacitat de moviment que aquest tenia aleshores per tal com era pràcticament presoner dels francesos. El poder restava, doncs, en mans dels moderats, que, d'alguna manera, havien fet el joc als més exaltats per tal de tenir la ciutat en pau. Això quedà palesat pel fet que, el mateix 31, aquest grup trameté a Barcelona José de Santa Cruz amb l'encàrrec de lliurar al capità general sengles escrits de Seidel i de l'Ajuntament en els quals se l'informava de com havien anat les coses. Santa Cruz retornà el 3 de juny amb l'ordre d'Ezpeleta de reposar Seidel en el lloc de corregidor interí, però amb la notícia que el capità general havia recomanat el nomenament de Smith per

al càrrec de corregidor; a més deia a l'Ajuntament que estava disgustat per haver-se posat al costat dels que estaven contra l'autoritat legítima i l'informava de la propera vinguda d'una columna de soldats francesos.

Arribats aquí, s'ha de deixar clar que tot plegat fou un acte insurreccional en què la voluntat popular pressionà les autoritats i les intimidà i aconseguí imposar els seus plantejaments, que ja no s'acontentaven amb l'expulsió de Correa sinó que anaven més enllà i volien substituir el qui en aquells moments detenia el poder, el tinent de rei Fernando Seidel, per un altre corregidor proposat per ells: Juan Smith.

L'1 de juny es completà la Junta amb el nomenament dels representants eclesiàstics: el canonge José Zaragoza, en representació de l'arquebisbe i del Capítol Catedral; l'hospitaler Guillem de Rocabrana, per les dignitats; el comensal Lluís Bonet, per la Comunitat de Preveres, i el trinitari Pere Casanova, pel clergat regular. Els priors i prohoms dels col·legis i gremis substituïren, el dia 3, el seu representant, Ramon Fàbregues, que havia encapçalat els rebomboris que es produïren a la ciutat durant la nit del dia 30 com a reacció al ban publicat per les autoritats, i el substituïren per l'advocat Josep Monrà, prior del col·legi de Sant Lluç, donant com a excusa per a la destitució que "había causado con su genio vivo un fuerte disgusto al Muy Ilustre Sr. Gobernador de esta Plaza D. Juan Smith y a D. José Antonio de Castellar-nau, produciéndose en unos términos

nada propios de todo hombre civilizado y queriendo reprehender a dichos señores por la inacción que se figuraba estaban en los asuntos tan interesantes que en el día nos ocupan". El mateix Fàbregues, en la defensa que redactà l'1 d'agost del 1808, reconegué que s'havia adreçat a Smith per demanar-li que, davant la possible arribada de la columna francesa, posés Tarragona en estat de defensa i donés armes al poble, i que, davant la negativa d'aquest, havia exclamat, al bell mig del carrer Major, que "este pueblo estaba vendido".

Mentrestant Smith rebutjà la presència de la Junta al·legant que no tenia forces suficients per mantenir l'ordre. Possiblement en la seva decisió influí l'acusació de traïdor que davant tothom li tirà en cara Fàbregues en considerar que, a més de no voler posar en estat de defensa la plaça, havia notificat a Ezpeleta el que s'havia esdevingut a Tarragona quan el capità general, per tal com estava en connivència amb els francesos –segons Fàbregues–, estava desacreditat i no podia comandar ningú.

El fet que el poble no secundés la proposta de Fàbregues en contra de Smith pot ser interpretat com que la causa insurreccional no estava prou afermada i que, tot i desitjar canvis, preferia la via moderada a l'exaltada. Amb aquest ambient el grup legalista pogué aconseguir la substitució de Fàbregues, reposar Seidel en el càrrec de corregidor interí, controlar les portes per evitar que grups exaltats forasters poguessin entrar a la ciutat i, fins i

tot, tancar a la presó Fàbregues, al qual consideraven el capitost dels exaltats i l'únic capaç d'excitar la gent fins al grau de fer-la arribar a la insurrecció. Tenim, doncs, que a Tarragona, com en tants altres indrets de Catalunya, també s'acomplí el fet que davant la possibilitat que les classes populars poguessin dominar la situació i emprendre reivindicacions de caire social, els notables locals –eclesiàstics, nobles, propietaris i representants dels gremis– s'apressaren a encapçalar la lluita i, en fer-ho, silenciaven i reconduïen les exigències populars.

A Tarragona, a més de la inquietud per les diguem-ne qüestions polítiques, hi havia malestar per la crisi econòmica existent, desenvolupada en bona mesura per la política francòfila de Godoy, i que, el 1808, es féu patent en forma de protestes contra els recaptadors d'impostos i les autoritats que tenien la comesa de vigilar els preus dels queviures. En aquest sentit, resulta prou clarificador l'informe presentat a l'Ajuntament, el 27 de maig, pels regidors Francesc de Güell i el baró de les Quatre Torres, en què es diu que els contribuents desitgen pagar el que els pertoca, però que no ho poden fer perquè amb prou feines guanyen per procurar-se la sustentació diària, per la qual cosa resulta molt difícil aconseguir recaptar els diners del cadastre. L'atmosfera, doncs, estava carregada i calia poc per fer saltar la guspira de l'incendi; coneixedores d'això, les autoritats temien que es pogués produir un avalot per qualsevol nimietat i per això,

quan el poble prengué la iniciativa política, es feren receptives.

El sojorn de la divisió Chabran

Davant l'ambient insurreccional del Principat, Duhesme considerà que s'havia de passar a l'acció, per així controlar la situació, i el dia 2 de juny publicà una ordre del dia en què anunciava fortes mesures dissuasòries contra els qui s'atreïssin a plantar cara al nou ordre.

Duhesme, a fi d'executar el pla general de control de Catalunya i, si esqueia, de repressió, féu sortir de Barcelona, com ja s'ha dit, dues columnes de soldats que havien d'operar en combinació amb les tropes que comandaven els generals Lefévre i Moncey i unir-s'hi a Saragossa i València, respectivament. La primera d'aquestes columnes, a les ordres del general Schwarts, prengué el camí de Manresa, i la segona, comandada per Chabran, es dirigí cap a Tarragona. Les ordres d'aquest darrer militar eren apoderar-se de Tarragona i deixar a la plaça una guarnició d'un miler d'homes, incorporar a la divisió, fins i tot a la força, el regiment suís de Wimpffen, i seguir camí vers València, tot passant per Tortosa.

Chabran, sense haver trobat problemes seriosos, arribà a les portes de Tarragona el 7 de juny i s'aturà a Mas Rabassa per esperar la resposta de les autoritats tarragonines, a les quals havia enviat un ajudant de camp per assegurar-se que la població estava en cal-

ma. Un cop informat que efectivament ho estava, reprengué la marxa i entrà a la ciutat, on fou rebut amb cortesia. El general s'allotjà a la casa de Plàcid de Montoliu, els oficials d'alta graduació i de la plana major ho feren a la resta de cases del carrer de Cavallers i els altres oficials a les dels eclesiàstics i nobles, la infanteria, als convents dels agustins, franciscans i dominics i al Col·legi Tridentí, i la cavalleria, a l'Estudi Literari, l'hostal de Sant Agustí i a les cases que disposaven de menjadores grans.

Ja a la ciutat, el general, el mateix dia 7, procurà guanyar-se la voluntat dels tarragonins i, coneixedor de les inclinacions populars pel que feia a la designació de corregidor, lliurà de part del capità general Ezpeleta el nomenament de corregidor per a Smith i el de tinent de rei per a Wimpffen. El dia 8 el passà reunit amb les autoritats locals, rebent delegacions dels pobles comarcals i negociant amb el coronel i els oficials del regiment suís la seva incorporació al cos d'exèrcit francès, la qual pogueren defugir gràcies a la diplomàcia del seu cap, al qual Chabran només tragué belles promeses de fidelitat al govern del gran duc de Berg. Entre les disposicions que prengué el general francès figuren la formació d'una o més companyies de civils armats per patricular dia i nit per la ciutat per mantenir l'ordre i la de fer penjar pels carrers i places de la ciutat els presos de l'ordre de Duhesme amb la qual s'amenaçava amb fortes penes a tots aquells que no acatessin l'autoritat de Murat.

Chabran sojornà a Tarragona fins al dia 9, en què Duhesme, davant el fracàs que el brigadier Schwarts havia tingut al Bruc el dia 6, li ordenà refer el camí i tornar a Barcelona –la disposició fou enviada per via marítima, atesa la inseguretat dels camins. El general complí l'ordre amb promptitud i abandonà la ciutat, on ell i els seus soldats s'havien comportat amb correcció, convençut que tot estava arranjat, fins al punt que no cregué necessari deixar-hi cap guarnició, ja que confiava que els suïssos mantindrien la ciutat tranquil·la i favorable als interessos francesos, la qual cosa ens fa pensar que ignorava l'actitud que els tarragonins havien tingut uns dies abans de la seva arribada. La columna marxà de Tarragona el matí del dia 9 i no s'aturà fins a arribar a Torredembarra, on va fer una parada de sis hores. En previsió de possibles contratemps i per obtenir el que necessitava, Chabran va fer tancar a l'hostal, durant tot el temps que durà el descans, el batlle i els regidors, tot amenaçant-los de mort. En retirar-se va alliberar els regidors, però s'endugué presoner el batlle, del qual encara no se'n sabia res el dia 28. Chabran, amb el batlle torrenc, la meitat de les cavalleries locals –se n'emportà catorze de les vint-i-vuit que aleshores hi havia a la vila, més sis carros– i l'argenteria dels particulars i de l'església parroquial, continuà la retirada vers Barcelona i arribà a l'Arboç, que es resistí a permetre-li l'entrada, i quan l'abandonà, el matí del dia 10, hi deixà seixanta-quatre morts, el poble totalment sa-

quejat i incendiat, l'església parroquial profanada i una tercera part de les cases totalment destruïdes i un altre terç inhabitable.

Els episodis del 8 al 18 de juny del 1808

No hi ha dubte que a Tarragona la majoria de les classes populars, del baix clergat i dels soldats estaven a favor de la insurrecció. Com era de suposar, els revoltats, davant la notícia de l'arribada d'una columna francesa i de les possibles represàlies que podia exercir, es bateren en retirada, però passat el perill i assabentats de manera exagerada del que s'havia esdevingut al Bruc, els ànims i la confiança retornaren als exaltats, que consideraren arribat el moment d'actuar. Els primers passos es donaren el dia 10, en fer-se intents de posar la plaça en estat de defensa i en crear comissions encarregades d'organitzar milícies, distribuir municions, disposar guàrdies, atendre els dipòsits de queviures, distribuir pa i vi a la milícia, etcètera.

El dia 11 l'Ajuntament impulsà la formació d'una junta corregimental cursant als ajuntaments del corregiment una invitació per assistir a una reunió per al dia 13. Com a preparació per a aquesta trobada, el dia 12 s'aplegà la Junta establerta el 31 de maig i es ratificà Smith en el càrrec de corregidor. A la reunió del dia 13 assistiren, a més de l'Ajuntament i la Junta local, representants de les corporacions mu-

nicipals de Reus, Valls, Vilanova, Falset, Cornudella, Montblanc i Cambrils. Resultat de la reunió, entre altres acords, fou la convocatòria d'una assemblea per al dia 18 que s'havia de celebrar al convent dels carmelites, amb l'elecció de la Junta Corregimental com a ordre del dia. A la trobada del dia 18 foren acte de presència els trenta membres de la Junta de Tarragona i representants de trenta-set pobles. De l'assemblea sorgí la Junta Corregimental, que restà formada pels trenta tarragonins més aquests deu representants de les poblacions del corregiment: Gabriel Simó, d'Alcover; Josep Mestres, de les Borges del Camp; Miquel Bassedes, de Cambrils; N. Bagès i Policarp de Bofarull, de Reus; Jaume Ciutat, de Falset; Joan Anglada i Francesc de Papiol, de Vilanova; Antoni Montseny, de Solivella; Francesc d'Aguiló, de Montblanc; Felip Baldric, del Rourell, i Gabriel Pedrol, d'Alforja.

No cal dir que la Junta hagué d'improvisar el sistema econòmic, administratiu i militar substituït del fins aleshores imperant, i li tocà afrontar una llarga sèrie de dificultats, entre les quals es trobaven la inexperiència i la manca d'autoritat. Per tirar endavant la seva comesa, centrà la direcció en una Junta de Govern i en una sèrie de comissions, que foren la Militar, la d'Indagacions, la de Vigilància, la de Fortificació i Defensa, la de Fons i Arbitris, la d'Provisionament, la de Represàlies, la de Repartiment, la d'Hisenda i la d'Allotjaments i Bagatges. Durant el 1808 actuà amb total autonomia, però, a partir

del 1809, disposicions de la Junta Superior de Catalunya, de la del Regne i de les Corts de Cadis en limitaren les funcions fins a quedar reduïda, el 1811, a una simple delegació de la Junta Superior.

Les autoritats insurgents

La Junta Superior

Deixant a part la Junta Corregimental de la qual suara hem parlat, ens farem ressò de la Junta Superior de Catalunya que es formà a iniciativa de la Junta Corregimental de Lleida quan el 9 de juny del 1808 féu una crida a totes les poblacions cap de corregiment, tret de Tarragona i Vilafranca, perquè creia que estaven ocupades pels francesos, perquè enviessin un representant a Lleida a fi de tractar plegats la constitució de la Junta Superior. Tenim, doncs, que la Junta Superior es creà sense la presència de tarragonins, cosa que ofengué d'allò més la Junta Corregimental de Tarragona, que considerarà que els lleidatans s'havien excedit, especialment quan, estant ocupada Barcelona pels francesos, corresponia a Tarragona l'honor d'allotjar-la. Com que a Tarragona es veia l'establiment de la Junta Superior a Lleida com una usurpació, la Junta Corregimental tarragonina es mostrà en tot moment esquerpa amb tot allò que vingués de la ciutat del Segre. A despit d'aquest posicionament, el 17 de juny, envià a Lleida, en qualitat d'observador, l'advocat Joan

Guinart i Calanda. En arribar a Lleida, Guinart s'adonà de la mala opinió que es tenia de la Junta tarragonina, a la qual es responsabilitzava d'haver permès la lliure entrada a la ciutat de Chabran i la seva columna i d'haver elegit com a corregidor una persona acceptada per Ezpeleta i Duhesme. Guinart, amb grans dots de persuasió, aconseguí convèncer els representants catalans aplegats a Lleida de la fidelitat de Tarragona i la seva Junta a la causa insurreccional i que acceptessin que un tarragoní entrés a formar part de la Junta Superior. En principi aquest representant havia de ser ell, però com que només hi havia anat com a observador li calia rebre el vistiplau de Tarragona, per la qual cosa demanà la tramesa de les preceptives credencials al seu favor; però el que arribà a Lleida, el dia 22, no foren els documents a favor de Guinart ans Plàcid de Montoliu, que es presentà davant la Junta Superior com a vocal per Tarragona. Però els de la Junta Superior es negaren a admetre'l al·legant que les seves credencials no estaven en regla. Per acabar de complicar-ho, començà a córrer el rumor que Montoliu era un dels que havien pactat el lliurament de Tarragona a Chabran. Montoliu, veient l'excitació que hi havia contra la seva persona, optà per fugir de Lleida i refugiar-se a Maldà. Tanmateix, quan arribà a Tarragona, no s'estigué de recomanar el reconeixement de Guinart com a representant tarragoní a la Junta Superior, ja que considerava que era ben vist a Lleida. La rivalitat entre ambdues juntes continuà i la

de Tarragona seguí mostrant-se rebeca i poc disposada a acatar el que vingués de la riba del Segre. Aquestes picabaralles serviren al nou capità general, marquès d'El Palacio, per fer minvar l'autoritat de la Superior, és a dir, del poder civil, en benefici del militar; així, el capità general la traslladà a Vilafranca i en renovà la composició. Entre els canvis introduïts figurà la substitució de Guinart per Montoliu.

Finalment, Tarragona veié satisfet el seu desig d'acollir la Junta Superior de Catalunya quan el capità general Domingo de Traggia, marquès d'El Palacio, que ja hi tenia la caserna general, la hi féu traslladar. L'estada de la Junta Superior a Tarragona tingué quatre etapes: del 6 al 29 d'agost del 1808, del 22 de gener al 27 d'abril del 1809, del 14 de juliol al 31 de desembre del 1810 i de l'1 de gener al 17 de maig del 1811.

Els corregidors

Juan Smith es mantingué en el càrrec fins a la seva mort, esdevinguda el 23 d'abril del 1809. En l'etapa que seguí la sortida de Chabran de Tarragona demostrà un caràcter feble i indecís que tingué la seva màxima expressió durant la batalla de Valls, en què no envià a Reding els reforços que aquest li demanà. Sigui o no certa la responsabilitat de Smith en la derrota, la veritat és que Reding deixà de confiar en ell i quan caigué malalt, el 30 de març del 1809, ho aprofità per nomenar corregidor interí el brigadier Carlos Mesina. Mort Smith, el govern militar i po-

lític del corregiment passà al mariscal de camp Juan-José Galiano, que prengué possessió del càrrec el 7 de juliol del 1809 i l'ocupà fins al 23 de març del 1810, en què en fou separat pel capità general O'Donnell.

El nou corregidor fou Miguel Valcárcel, que prengué possessió el 24 de març. Aquest corregidor no durà gaire, ja que el 20 d'abril fou destinat a l'exèrcit d'Extremadura pel Suprem Consell de la Regència. El següent fou el brigadier Gervasio Gasca, que, el 26 d'agost, passà el testimoni a Luis González de Aguilar y Torres de Navarra, marquès de Campo Verde i comte de Santa Clara, qui pocs dies després, el 6 de setembre, fou substituït per Pedro de la Justicia, que al seu torn fou rellevat, el 10 de gener del 1811, per José González, germà del marquès de Campo Verde.

Una característica comuna a tots els corregidors, tret del cas de Smith, és el poc temps que ocupen el càrrec. El fet és conseqüència dels freqüents canvis de destí a què estaven sotmesos els militars aleshores i de les seves relacions amb els capitans generals, puix que aquests acabaren reservant-se la prerrogativa de nomenar-los.

Alcaldia major

L'alcalde major Ignacio Campero no fou rellevat del seu càrrec, tot i que hi hagué un moviment en contra d'ell que es materialitzà el 13 de setembre del 1808 amb la presentació d'un escrit, signat pels priors dels col·legis i els prohoms dels gremis, lliurat a Smith

perquè el fes arribar a la Junta Superior, en què se l'acusava de no tenir cura dels assumptes judicials i s'afirmava que per la seva edat i pel fet de patir una malaltia crònica no estava en condicions d'atendre adequadament les seves obligacions i, per tot plegat, se'n demanava la substitució. La iniciativa popular no reeixí, ja que Campero es defensà davant la Junta Superior al·legant que es tractava d'una conspiració contra la seva persona promoguda pel comerciant Ubald Vasallo, l'advocat assessor de la Mitra Francesc-Ignasi Pallejà, l'advocat Manuel Feliu, el procurador Vicenç Calanda i els notaris Ramon Caputo i Victorià Montells. Ignacio Campero continuà com a alcalde major fins al 22 d'agost del 1809, en què fou substituït per Josep de Torres i de Ferrer.

L'Ajuntament

El cos municipal, el 1809, el formaven, a més del corregidor Smith i l'alcalde major Campero, els regidors Salvador de Llorac, Carles de Morenés, Juan-Francisco Garcés, Francesc de Güell, Gaspar de Cases, Jaume Nebot, Francesc-Ignasi Pallejà i Rafael de Gali; els diputats Manuel de Feliu, Joan Domingo, Sebastià Serrahima i Miquel Gabriel; el síndic procurador general Basili Fàbregues, i el síndic personer Josep-Antoni de Castellarnau.

L'edat i l'epidèmia del 1809 causaren un bon nombre de baixes en el consistori tarragoní, que, pel novembre d'aquell any, tenia vacants les regi-

dories que havien ocupat Salvador de Llorac, Carles de Morenés i de Caçador, Juan-Francisco Garcés, Gaspar de Cases i Jaume Nebot. Calia, doncs, cobrir-les, i la Junta Superior estengué cinc nomenaments provisionals de regidor a favor de Plàcid-Manuel de Montoliu, Josep de Vidal, Josep-Antoni de Castellarnau, Carles de Morenés i Bertran, Josep-Maria Monravà i Manuel Feliu, que prengueren possessió de l'ofici el 28 de novembre del 1809, a excepció de Montoliu i Feliu que es trobaven absents de la ciutat perquè estaven realitzant una comissió oficial davant la Junta Superior.

El 1810 es produïren quatre vacants, dues per defunció –Manuel Feliu i Francesc de Güell– i dues més per haver estat els seus obtentors –Plàcid-Manuel de Montoliu i Josep-Antoni de Castellarnau– nomenats diputats a Corts. Per cobrir aquests buits el Reial Acord designà Antoni de Martí i Franquès, Tomàs Vives i Pere-Joan Canals, però els dos primers refusaren ocupar l'ofici i foren substituïts per Francesc Bofarull i Josep-Segon Soler. L'any 1810 entraren a formar part de l'Ajuntament com a diputats Antoni Serrahima, Josep-Segon Soler i Domènec Soler, i Vicenç Calanda com a síndic personer.

Esdeveniments polítics

La repressió del moviment insurreccional del 31 de maig del 1808 i la presència del general Chabran, entre

altres motius, deixaren pendent l'element polític bàsic del moviment insurreccional: la proclamació de Ferran VII com a rei d'Espanya. Reorganitzades les coses durant el mes de juny, es considerà que calia fer la proclamació, per tal com el fet que encara no s'hagués fet era una contradicció i deixava sense justificació les actuacions que es feien, totes elles a major honra i glòria d'un sobirà que encara no era oficial. La Junta Corregimental i l'Ajuntament s'adonaren del contrasentit en què s'estava i constituïren conjuntament una comissió de sis persones integrada per Plàcid-Manuel de Montoliu, Gaspar de Cases, Manuel Feliu i Francesc d'Aguiló, per la Junta, i Salvador de Llorac i Francesc Garcés, per l'Ajuntament, que restà encarregada d'estudiar el que s'havia de fer. La comissió escollí per a la proclamació el diumenge 10 de juliol. Aquell dia, al matí, s'aixecà un cadafal a la plaça de les Cols on se situà un gran retrat de Ferran VII davant del qual es féu la proclamació. A la tarda, l'Ajuntament i la resta d'autoritats a cavall, precedits de quatre reis d'armes i tres porters municipals, feren una cercavila per la ciutat, que recorregué el carrer Major, el de la Merceria, la plaça de l'Oli, el carrer d'en Granada, el de la Portella, la plaça d'en Rovellat, la del Rei i els carrers de la Nau i Major, per deixar clar a tothom que Ferran VII era el rei dels tarragonins. Tant l'acte del matí com el de la tarda es vieren animats pel voleiar de les campanes de la ciutat i pels domassos penjats als balcons.

A finals d'octubre, el marquès d'El Palacio, que havia estat nomenat membre de la Junta General Militar del Regne, abandonà el càrrec de capità general i per cobrir la vacant fou designat Joan-Miquel de Vives i Feliu, que ocupava la Capitania General de les Balears, i que desembarcà a Tarragona el 26 d'octubre. El nou capità general, veient que els francesos es trobaven a la defensiva, considerà convenient posar setge a Barcelona abans que entressin a Catalunya les tropes franceses que comandava Laurent Gouvion Saint-Cyr, que estaven a punt de fer-ho, però no s'atreví a atacar la ciutat i en retardar l'operació donà temps d'arribar a l'exèrcit de Gouvion Saint-Cyr. Finalment ambdós exèrcits s'enfrontaren i el resultat fou totalment advers per a les tropes espanyoles, que foren derrotades el 16 de desembre a Llinars; la desfeta fou seguida per una retirada desordenada i la pèrdua de tota l'artilleria i dels magatzems de queviures i de municions que s'havien establert al Baix Llobregat, Vilafranca del Penedès, Vilanova i Sitges.

El nou cos d'exèrcit francès entrà a Barcelona el 17 de desembre del 1808, i tres dies més tard obtingué una nova victòria a Molins de Rei, amb la qual aconseguí allunyar del tot el perill espanyol de la capital de Catalunya. Ambdues derrotes provocaren una autèntica allau de fugitius i refugiats sobre Tarragona, entre els quals es trobaven les més altes autoritats del país, com ara la Junta Superior. No cal dir que l'arribada de tanta gent causà un

bon nombre de problemes a la ciutat, i per donar menjar als que havien arribat sense recursos s'establiren olles públiques al convent de Sant Francesc i en altres llocs.

Les juntes Superior i Corregimental, com la majoria de la població, responsabilitzaren del fracàs el general Vives i començaren a bellugar-se per aconseguir separar-lo del càrrec de capità general. La pressió popular es féu cada cop més intensa. Hom perdé el respecte a les autoritats militars i la protesta i l'avalot es generalitzaren. Davant la pressió popular, al general Vives no li quedà altra sortida que la dimissió, la qual cosa possiblement li salvà la vida, però no li evità haver de suportar una manifestació davant casa seva i que, quan s'embarcà amb la seva família, la multitud li llancés a la mar l'equipatge. Vives fou reemplaçat pel general suís Theodor de Reding, que s'apressà a reorganitzar l'exèrcit per tal d'evitar que Saint-Cyr arribés a Tarragona.

A començament de gener del 1809 arribà a Tarragona la Reial Cèdula de convocatòria de Corts, a les quals la ciutat havia de transmetre un diputat. Hipòlit Aulés, pregoner i porter reial, la donà a conèixer a so de trompeta el dia 7 pels carrers i places. L'Ajuntament, seguint les instruccions per a l'elecció de diputats que li havien estat remeses, convocà els caps de casa als quals pertocava elegir dos representants per barri, és a dir, vint-i-quatre, els quals, en una segona elecció, havien d'escollir-ne set com a compromissaris perquè amb els regidors, síndics i dipu-

tats elegissin una terna de candidats, un dels quals, per sorteig, seria designat diputat a Corts. Formaren la terna tres nobles: Plàcid-Manuel de Montoliu, Josep-Antoni de Castellarnau i Pau de Cadenas. La sort va fer sortir el primer dels tres.

El 21 de gener fou nomenat capità general interí Enrique O'Donnell, que no tingué una gran actuació militar i veié com durant el seu mandat la situació del Principat esdevenia crítica, amb la pèrdua de diversos combats i de les places de Lleida i Tortosa. El descontentament contra O'Donnell es féu general i permeté el desenvolupament d'un ambient adobat per una sèrie de proclames salvadores i demagògiques encaminades a fer saltar O'Donnell, especialment després que aquest, per curar-se una ferida rebuda en l'acció de la Bisbal el 14 de setembre, deixés interinament el comandament, el 29 de desembre del 1810, en mans de Miguel Iranzo, que era a qui corresponia per ordenança, i s'embarcà vers Mallorca, la qual cosa fou interpretada com un abandó del deure. Tot i això, quan O'Donnell retornà a Tarragona per mar i ferit, arrancà, com ens diu Bosch i Cardellach, "algunos vivas del pueblo por haver tomado en la Bisbal del Empurdán a los franceses 17 cañones, 1.286 prisioneros, 4.000 fusiles, etc."

El marquès de Campo Verde, enmig d'aquest ambient, sabé moure's amb astúcia i aprofità els greuges que es tenien contra O'Donnell per organitzar un pronunciament que li treballaren amb entusiasme els tarragonins

Sebastià Serrahima i Vicenç Ferrer, i molt especialment el pare Antoni Coris, prevere de l'oratori de Sant Felip Neri, que era, segons deia Iranzo, un "embaucador, fácil orador y desatinado proyectista". Els primers actes en pro de Campo Verde es produïren a Reus el 5 de gener del 1811, on Coris exaltà els ànims de la gent fins a l'extrem que aconseguí que estiguessin disposats a marxar cap a Tarragona per exigir el comandament superior per al seu cabdill, i de fet els reusencs, amb banderes i armes, arribaren fins a l'hostal de la Serafina, a les portes de la capital, on foren continguts per Campo Verde. Els avalots incidiren damunt la Junta Suprema, que per aconseguir la multitud féu la concessió de dividir les funcions del capità general, atorgant al general Iranzo el comandament de l'exèrcit, que ja exercia de manera interina, i a Campo Verde el govern de les institucions civils. Aquesta solució no contentà els seguidors del general, que, el dia 7 de gener del 1811, tornaren a sortir als carrers de Reus per exigir la renúncia d'Iranzo. Els fets de Reus ens els descriu Bosch i Cardellach amb aquestes paraules: "En este día (que lo era de mercado) se presentó en la plaza del Mercadal de Reus un hombre a caballo con una bandera gritando: viva el Rey Fernando, viva Campoverde, mueran los traydores. Esta voz fue aplaudida y repetida por la plebe, que en gran número lo siguió. Todos repetían lo mismo, mandando la justicia suprimir lo de mueran los traydores. Los proclamadores en crecido número marcharon acia

Tarragona, diciendo havían de aniquilar la Junta y sectarios de Odonell.”

Els militars de la plaça, davant la gentada concentrada a les portes de Tarragona, s’aplegaren en consell i, prèvia dimissió d’Iranzo, designaren Campo Verde per ocupar interinament el comandament. Campo Verde, com qui no vol la cosa, es mostrà disposat a sacrificar-se per aconseguir la tranquil·litat i maniobrà per consolidar la seva posició a base de posar en els càrrecs militars i polítics partidaris seus i de constituir a Tarragona una Junta Popular amb la missió de vigilar que ningú prengués iniciatives en contra d’ell. Semblava que havia guanyat, però els seus plans es desferen en nomenar la Regència, com a capità general interí, Carlos O’Donnell per tot el temps que el seu germà Enrique estigués convalescent. Davant aquesta resolució, a Campo Verde no li quedà més sortida que la rebel·lia contra la Regència en no acatar les disposicions i treure al carrer els seus partidaris, que, alliçonats convenientment pel P. Coris, organitzaren, per al dia 10, una marxa armada sobre Tarragona, la qual no es dugué a terme perquè el regent de l’audiència, Francesc Olea, i el jutge Pere-Josep Avellà incoaren expedient contra Coris i els altres capitosts, acusant-los de sabotjadors de les disposicions de la Regència. Campo Verde, davant això, mogué fitxa i, a més de negar-se a signar la detenció dels seus partidaris, va fer detenir Olea, Avellà i l’auditor general, Ramon M. Sala. Avellà fou embarcat en la fragata *Diana* i desembarcat a Arenys

de Mar, a Olea se’l confinà a Manresa, i Sala fou dut a Cartagena, primer, i a Ceuta, després; amb aquest cop de força es quedà sense opositors. Creient que Carlos O’Donnell anava a bord de la fragata *Sarmiento-América*, que havia arribat a Tarragona el dia 14, preparà una gran manifestació per evitar que desembarqués i es pogués fer càrrec de la Capitania General, però O’Donnell no figurava entre el passatge. Amos de la situació, els revoltats anaren fins a l’església dels Sants Reis (Sant Agustí), on es trobava Campo Verde oïnt missa, al qual aclamaren com a general en cap; després es desplaçaren fins al castell del Patriarca, on estava reunida la Junta Superior, i feren que li fos atorgat el comandament per aclamació. Campo Verde interpretà la comèdia de fer-se pregar i a la fi acceptà ocupar la feina de capità general; això sí, pel bé de tots. Així, doncs, Campo Verde arribà al càrrec. Escrigué Iranzo: “por medios ilegales, ligado a secretos compromisos que habían de encadenar su independencia en los momentos graves, ausente de la belleza de la obediencia, subió al supremo cargo militar”. Tot seguit es dedicà a separar, dels llocs que ocupaven, els funcionaris que considerava poc afectes a la seva persona, als quals substituï per persones incondicionals, com ara el seu germà Juan González, al qual designà governador de la plaça, el coronel José Canalda, que esdevingué corregidor, i Carles Cabrer i Cayetano Sagueti, que passaren a dirigir les comandàncies d’enginyers i artillers, respectivament.

Operacions militars

El 22 de juliol del 1808 arribaren a Tarragona, procedents de Maó, 3.330 homes pertanyents als regiments de Sòria i de Granada, al batalló de Borbó i als cossos d'artilleria i enginyers, que foren rebuts amb molta alegria pels tarragonins. A aquestes tropes seguí l'arribada del capità general marqués d'El Palacio, que establí a la ciutat el seu quarter general. En passar el capità general a Vilafranca el setembre, Tarragona restà quasi desmilitaritzada; es mantingué així fins al mes d'octubre, en què entrà, procedent de Mallorca, un regiment d'hússars al qual s'afegiren dos batallons de provincials de Castella i la cavalleria de Santiago. A més dels soldats que s'aquarteraven, els tarragonins contemplaren el pas de tropes en trànsit a les quals calgué allotjar, com ara la divisió de Granada que comandava el tinent general Theodor de Reding.

La guerra oberta obligà Napoleó a reforçar la divisió dels Pirineus Orientals amb les divisions Reille, Souhan i Pino, amb les quals constituí el setè cos d'exèrcit. Per comandar aquestes forces l'emperador escollí el general Laurent Gouvion Saint-Cyr, a qui, el dia 17 d'agost, ordenà traslladar-se a Perpinyà per posar-se al capdavant de les tropes que havien de canviar la situació dels francesos a Catalunya. L'exèrcit entrà a Catalunya el mes de desembre i de seguida s'apoderà de Roses i esclafà les tropes del general Vives a Llinars i les de Reding a Molins de Rei.

Gouvion Saint-Cyr, en persecució dels soldats derrotats, el 22 de desembre entrà a Vilafranca, on instal·là el seu quarter general, mentre que l'avantguarda del seu exèrcit, formada per la divisió Souhan, acampava a la riba esquerra del Gaià i a les portes de Tarragona, causant el pànic en els pobles dels voltants com ara Torredembarra, la Riera de Gaià o Altafulla, per als quals el Nadal del 1808 fou tràgic. Un testimoni de l'ocupació del Baix Gaià per part dels napoleònides ens el dona Mn. Francesc Olivé, rector de Vespella de Gaià, que ens ha deixat escrit que, el 25 de desembre del 1808, "vino a esta casa [l'abadia de Vespella] el párroco de Torredembarra huyendo de los franceses en busca de un seguro refugio. Llegó herido de pies a cabeza. Un sablazo en ambas manos, varias heridas en los brazos y la más penetrante en la región lumbar. Todos los libros del archivo parroquial de la Riera fueron rasgados y quemados por el invasor".

Arribats els francesos a les portes de Tarragona, hom esperava que Gouvion Saint-Cyr ordenaria atacar la plaça. Alguns pensen que tal volta ho hauria fet si hagués sabut el desordre que hi imperava, la qual cosa és difícil que ignorés, però es limità a proposar un canvi de presoners que, naturalment, fou acceptat. La veritat és que el general francès no disposava de suficients forniments de boca i guerra per afrontar un setge, i a més el seu objectiu no era prendre Tarragona ans conservar Barcelona i mantenir expedites les ru-

tes que la comunicaven amb França. La calma que seguí la retirada de Gouvion Saint-Cyr permeté a Reding la reorganització de l'exèrcit, al qual s'afegiren noves tropes arribades de Mallorca i Granada.

Durant el mes de febrer del 1809 hi hagué topades amb els francesos a les valls de l'Anoia i el Gaià –batalles de Capellades i Igualada i acció de Santes Creus– que resultaren favorables a aquests i desbarataren els plans de Reding, encaminats a fer sortir els francesos del Penedès i arraconar-los a la costa, on esperava poder-los derrotar. Davant del canvi experimentat en el panorama bèl·lic, Reding sortí de Tarragona el 19 de febrer en direcció al Pla de Santa Maria i a Santa Coloma de Queralt amb la intenció d'arreglar les tropes que hi havia per la zona. Mentrestant, Gouvion Saint-Cyr ocupava l'entrada de l'Alt Camp, amenaçava d'envair-lo i deixava Reding sense la protecció de la plaça forta tarragonina. Davant aquests moviments, Reding intentà retirar-se a Tarragona. En la reunió que celebrà a Montblanc el dia 24 amb els seus oficials sorgí la decisió de presentar batalla al francès, ja que el suggeriment de Joan-Josep de Martí de retirar les tropes a Tarragona donant la volta per Prades i no presentar batalla si l'enemic els sortia al pas fou desestimada i Reding ordenà la retirada per la Riba amb el propòsit de no entrar en combat, però de no refusar-lo si aquest s'esdevenia. L'operació es va veure sorpresa pels francesos el dia 25 de febrer, quan les tropes espanyoles passaven el

pont de Goi i començà la batalla que es desenvolupà per una gran part del terme de Valls; per això, més que de la batalla del Pont de Goi s'ha de parlar de la batalla de Valls. Reding consultà amb el general Martí la tàctica que calia seguir i aquest li aconsellà de retirar-se cap a Constantí, suggeriment que no seguí, ja que preferí continuar l'atac. Més tard hi hagué una nova consulta en la qual Martí respongué que calia retirar-se i demanar reforços a Tarragona. Reding, tossut, va voler continuar la lluita, però més endavant, quan ja havia passat el moment oportú, sí que ordenà la retirada. Les indecisions de Reding resultaren fatals i van precipitar la darrera fase dels combats, iniciada amb l'ofensiva francesa, que començà a dos quarts de quatre de la tarda amb el pas del Francolí. Reding entrà a Tarragona al capvespre amb cinc ferides i el braç en cabestrell, seguit per les restes del seu exèrcit, les escorrialles del qual anaren arribant fins ben entrada la matinada. Mentrestant Gouvion Saint-Cyr, amo del territori, va acampar pels voltants d'Alcover i l'endemà entrà a Reus, on obligà a atendre les necessitats del seu exèrcit.

Tarragona, on tot era confusió i desànim, estava a l'abast del francès. Aleshores, per què no fou assetjada? Sembla que el motiu fou el cansament dels soldats, que es trobaven esgotats de tantes marxes i contramarxes, afectats

pel fred i mancats de queviures, ja que, malgrat haver efectuat requisos pels pobles del Camp, aquestes no bastaven. Per altra banda, les columnes volants que es dedicaven a cercar proveïments eren atacades i perseguides pels guerrillers. Es pot dir que Gouvion Saint-Cyr es mantingué en el Camp mentre tingué provisions per donar als seus soldats (textualment: "tant qu'il put disposer du quart d'une ration de pain"), puix estava convençut que amb el bloqueig que exercia sobre les restes de l'exèrcit que havia derrotat a Valls, tancat dins els murs de Tarragona, aquest patia més pèrdues a causa de l'epidèmia que hi havia a la ciutat que les que hagués pogut experimentar combatent a camp obert; exactament, "plus dans un mois qu'il fut possible de s'y maintenir qu'on n'aurait pu de faire dans quatre grandes batailles". Una altra raó per no escometre la plaça era, com diu Camillo Vacani, que Gouvion Saint-Cyr, "che aveva si bene apprezzato il carattere spagnuolo", considerà que podria trobar-se amb una resistència saguntina, per tal com "nei disastri si eleva e non si abbatte mai", i per això preferí no forçar la fortuna. A la fi aixecà el camp i la retirada l'efectuà per Vila-rondona, Montferri i el coll de Santa Cristina.

El replegament de Gouvion Saint-Cyr proporcionà un any de tranquil·litat al Camp de Tarragona, ja que fins

al 27 de març del 1810 no tornà a ser envaït per les tropes franceses –ocupades, com havien estat, a assetjar Girona–, comandades pel general Augereau, que arribà a Valls el 27 de març, entrà a Reus el 29 –on deixà dues divisions sota el comandament del general Severoli– i retornà tot seguit a Barcelona. Aquest moviment estigué pensat per protegir Suchet en la seva tasca d’assetjar Mequinensa i Lleida.

Els espanyols no restaren de braços plegats i O’Donnell, que tenia el seu quarter a Tarragona, ordenà al general Caro que, al capdavant d’una columna de 6.000 homes, desallotgés de Vilafranca del Penedès el batalló que hi havia deixat Augereau. Aquesta columna, a més, aconseguí fer fugir prop de Manresa la brigada del general Schwarts. Tot plegat va fer que Augereau ordenés a Severoli que sortís de Reus i es retirés a Barcelona, cosa que permeté a O’Donnell marxar de Tarragona el dia 20 d’abril per auxiliar Lleida, que es trobava assetjada, com ja ha estat dit, per Suchet, però fou derrotat, el dia 23, a les Borges Blanques.

Suchet, un cop caiguda Lleida, es dirigí vers Tortosa. Com és natural, calia entretenir les tropes espanyoles a fi que no obstaculitzessin el setge de la capital del Baix Ebre. D’aquesta comensà restà encarregat el mariscal Macdo-

nald, que, el 17 d’agost del 1810, entrà a Valls i l’endemà ho féu a Reus, disposat a bloquejar dins Tarragona l’exèrcit del general O’Donnell, però aquest prengué mesures per no veure’s tancat dins els murs tarragonins i alhora tallar la retirada de l’enemic; així, destacà a la Riba la divisió Ibarrola i ell mateix es mobilitzà i ocupà la Canonja. Macdonald, després d’haver imposat fortes contribucions als reusencs, considerà prudent retirar-se cap a Lleida tot distribuint les seves tropes en tres columnes: una l’envià pels passos de les Molles, una altra pel Francolí i la tercera per Lilla.

El 1811, ocupada Tortosa, Suchet tornà a Saragossa i Macdonald penetrà de bell nou al Camp de Tarragona per atacar la divisió acampada al Pla de Santa Maria que manava el general Sarsfield. Les tropes franceses sortiren de Valls el 15 de gener, mentre les tropes espanyoles abandonaven el Pla per prendre posicions. Sarsfield lliurà batalla i foragità els francesos seguint-los fins a Valls. Sarsfield i el marquès de Campo Verde acordaren atacar plegats l’endemà el francès. Campo Verde sortí de Tarragona, però, en arribar a Vallmoll, s’ho replantejà i se’n tornà a la ciutat. Sarsfield hagué de deixar fugir Macdonald, que ho féu pel coll de Lilla.

Acta de l'Ajuntament de Tarragona on consta l'ofici rebut en el qual es demana el restabliment en el tron del rei Carles IV, 16 de maig de 1808 (FM/AHCT).

Amusemientos a. 36. Mayo 1808.
Ayuntamiento de Ba. Mayo 1808.
La C. B. S. M.
M. Y. H. S. O. =

Aunque muy conforada de ver a este M. Y. Ayuntamiento me han estimulado a decir a V. S. que aceptada el nombramiento con que me harian honrado el D.utado supo en Bayona, me ha manifestado ultimamente el Doctor D. Francisco Meri-ner que me avise que el estado de mi salud me impibilitaacompañar este encargo, por cuyo motivo y a efecto de que por el no resulten infructuosos los gastos que reembolvaria este, publico, me veo en la obligacion de manifestarlo a V. S. a fin de q. se sirvan nombrar otro sujeto para la expresada comision; al caso que no encuentre expresarme con que mostrar a V. S. mi reconocimiento.

Dios guarde a V. S. m. d. Tarragona 30 de Mayo 1808

Juan Smith
C. B. S. M.

M. Y. Ayuntamiento de la Ciudad de Tarragona -

Carta de Juan Smith rebutjant el nomenament de diputat a les Corts de Baiona per motius de salut, 30 de maig de 1808 (FM/AHCT).

Comandante de A. Duhesme de 1808.
(17a) al.

ORDEN DEL DIA 1.º DE JUNIO 1808.

Hace dias que se descubre un espíritu de sedicion entre gentes que no desean las turbulencias sino para entregarse al pillage y satisfacer su depravacion. Las noticias exágeradas de otros Países han acrecentado este espíritu loco y erroneo, de que tendrán que llorar.

El General Comandante en Gefe estima demasiado el noble carácter Español, para creer que tales amenazas de complot y de asesinato se abriguen en el corazon del Pueblo. Las gentes sensatas estarán particularmente convencidas á la sola vista de las fuerzas; de la posicion y de las medidas del Ejército Frances: de que toda tentativa de insurreccion, seria absolutamente vana y no servira ni producira mas que desgracias incalculables para todas las clases de Ciudadanos. Un populacho ciego acometió ayer á dos Soldados Franceses sin armas y confiados en la buena fe publica, de cuyas resultas han muerto.

Manda pues lo siguiente:

1.º Los corrillos de gente están prohibidos severamente. En caso de alboroto ó de resistencia á Patrullas, sean Francesas ó Españolas; se tocará generala; las tropas se retirarán á sus cuarteles, los Ciudadanos y habitantes á sus Casas ó á las de sus amigos mas inmediatas; y despues de tres tiros de cañon tirados de la Bateria de Atarazanas, toda gente que se encontrare entónces en las calles, y plazas públicas será dispersada con tiros de fusil, de metralla y cargas de Caballeria.

2.º Toda casa de donde se huvieren arrojado piedras, ó tirado fusilazos sobre tropas Francesas ó Españolas; adonde se huviere asesinado algun Frances, ó bien se diere asilo al asesino: será destruida, preso su dueño ó cabeza, y tratado como culpable.

3.º Todo sugeto indistintamente que huviere asesinado á individuo del Ejército Frances; ó bien que se le encontrare con fusil y cartuchos con bala: será juzgado por una comision militar, y pasado por las armas sin demora.

4.º Todo Pueblo grande ó chico que se atreva á levantarse, será privado de sus privilegios y desarmado; y si en él se derramare la sangre Francesa, será quemado; y sus autoridades que no habrán contenido la turbulencia, serán juzgadas criminalmente.

El General en Gefe declara, que empleando estas medidas de rigor contra los perturbadores; protegerá siempre con la misma firmeza á los Ciudadanos honrados y pacíficos. Las armas Francesas aseguran el reposo al pueblo Catalan, pero tambien destruirán á los malvados que temerariamente se acarreen su justa venganza.

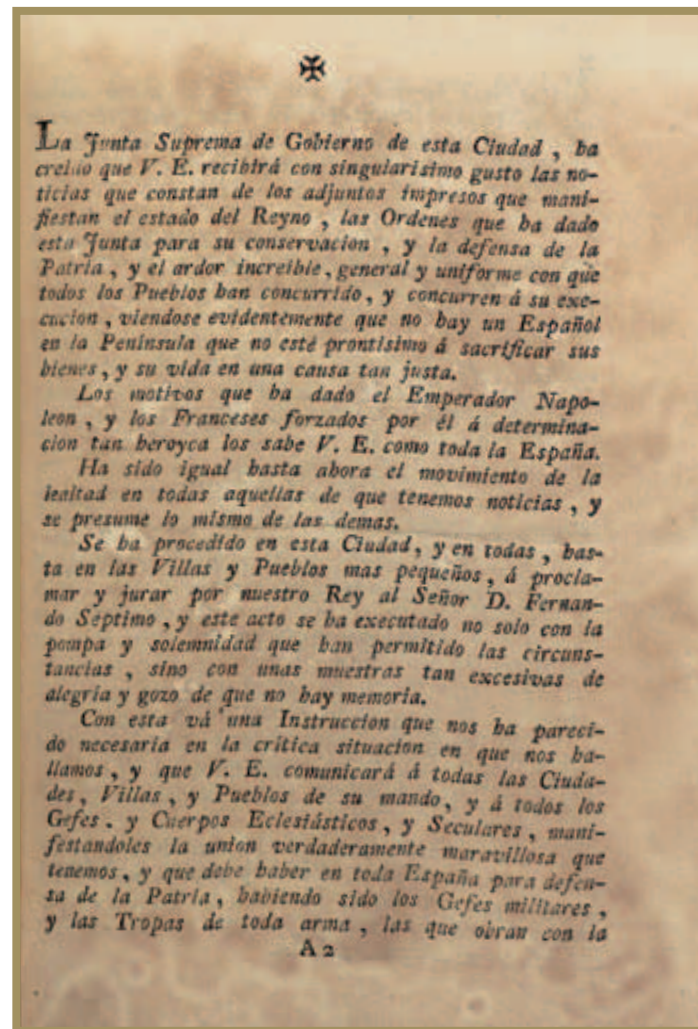
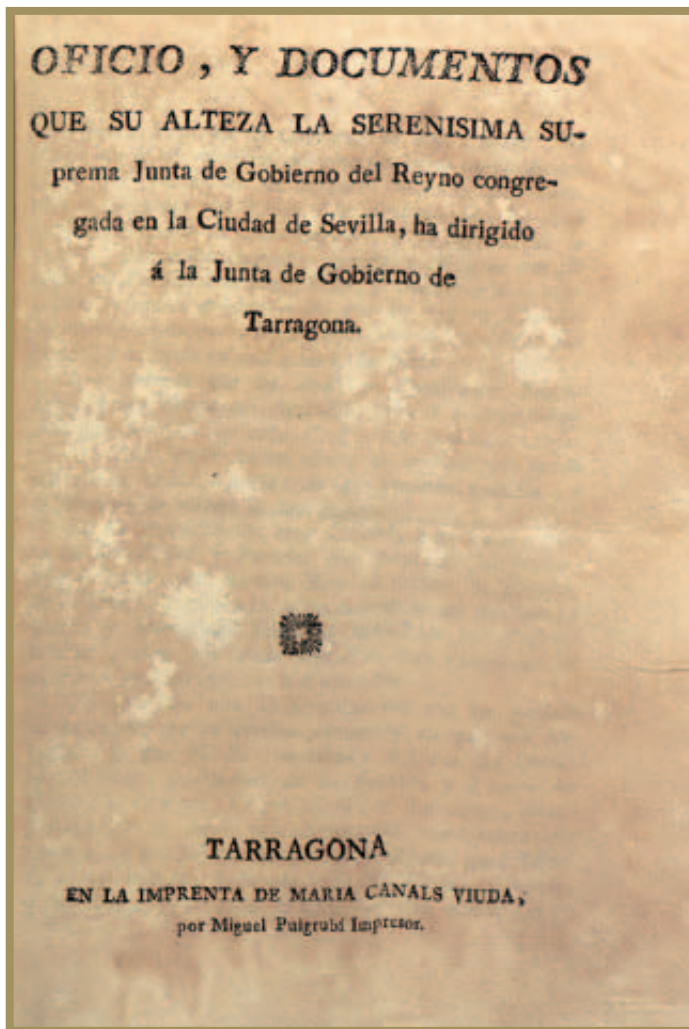
El General Comandante en Gefe dará siempre el mayor valor á la estimacion de las honradas gentes de Barcelona y procurará merecerla asegurandoles su dulce sosiego.

Se pide al Señor Capitan General que publique estas disposiciones.

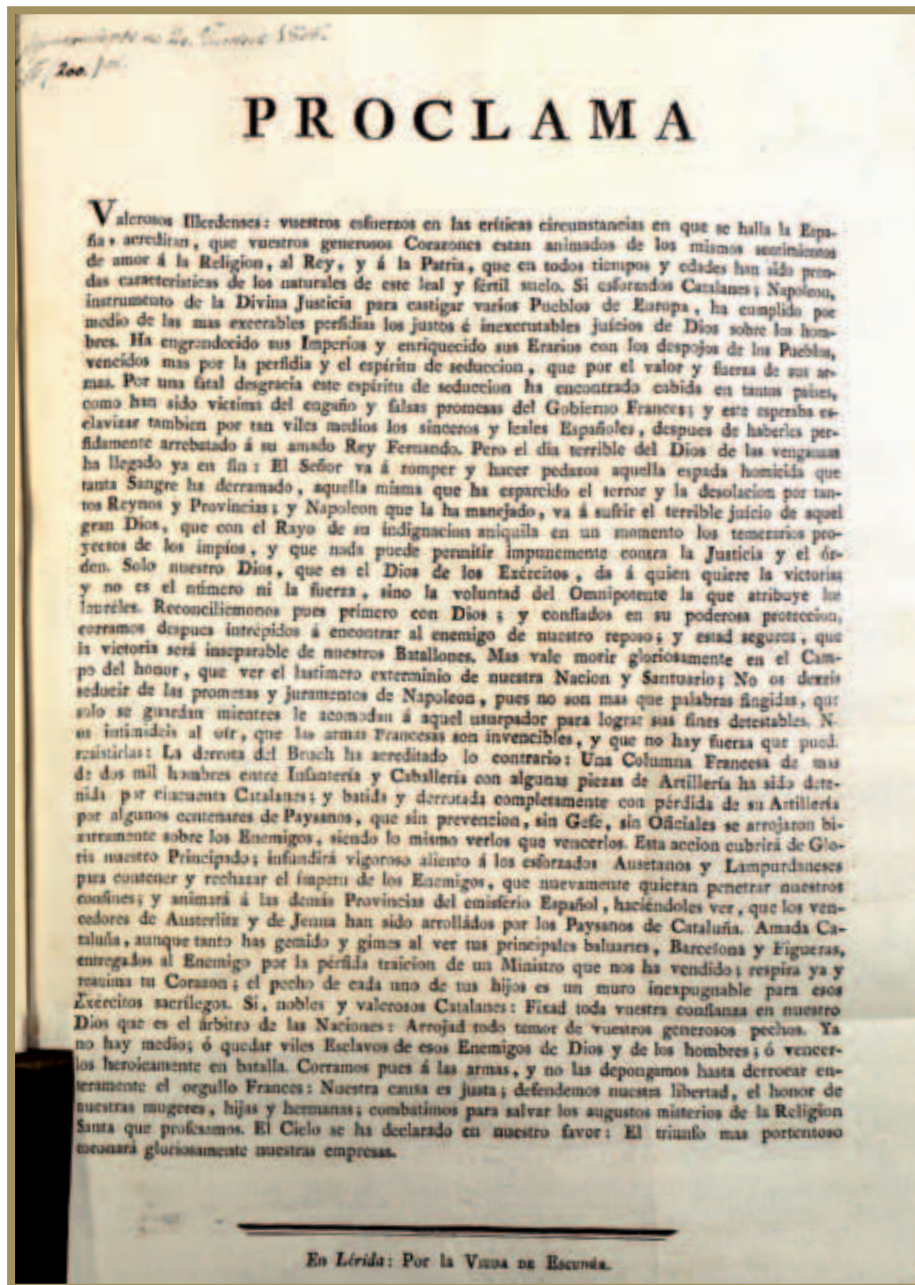
Ordre del dia del general Duhesme, commandant en cap de les tropes napoleòniques, 1 de juny de 1808 (FM/AHCT).

Acta en la qual es recull l'acord de preparar allotjament a la divisió de tropes franceses que entraran l'endemà a la ciutat, 6 de juny de 1808 (FM/AHCT).

Opuscle amb l'ofici i els documents que la Junta de Govern del Regne tramet a la Junta de Govern de Tarragona, 7 de juny de 1808 (FM/AHCT).

Proclama de la Junta de Govern del Principat emesa a Lleida, 20 de juny de 1808 (FM/AHCT).

1 Julio

+

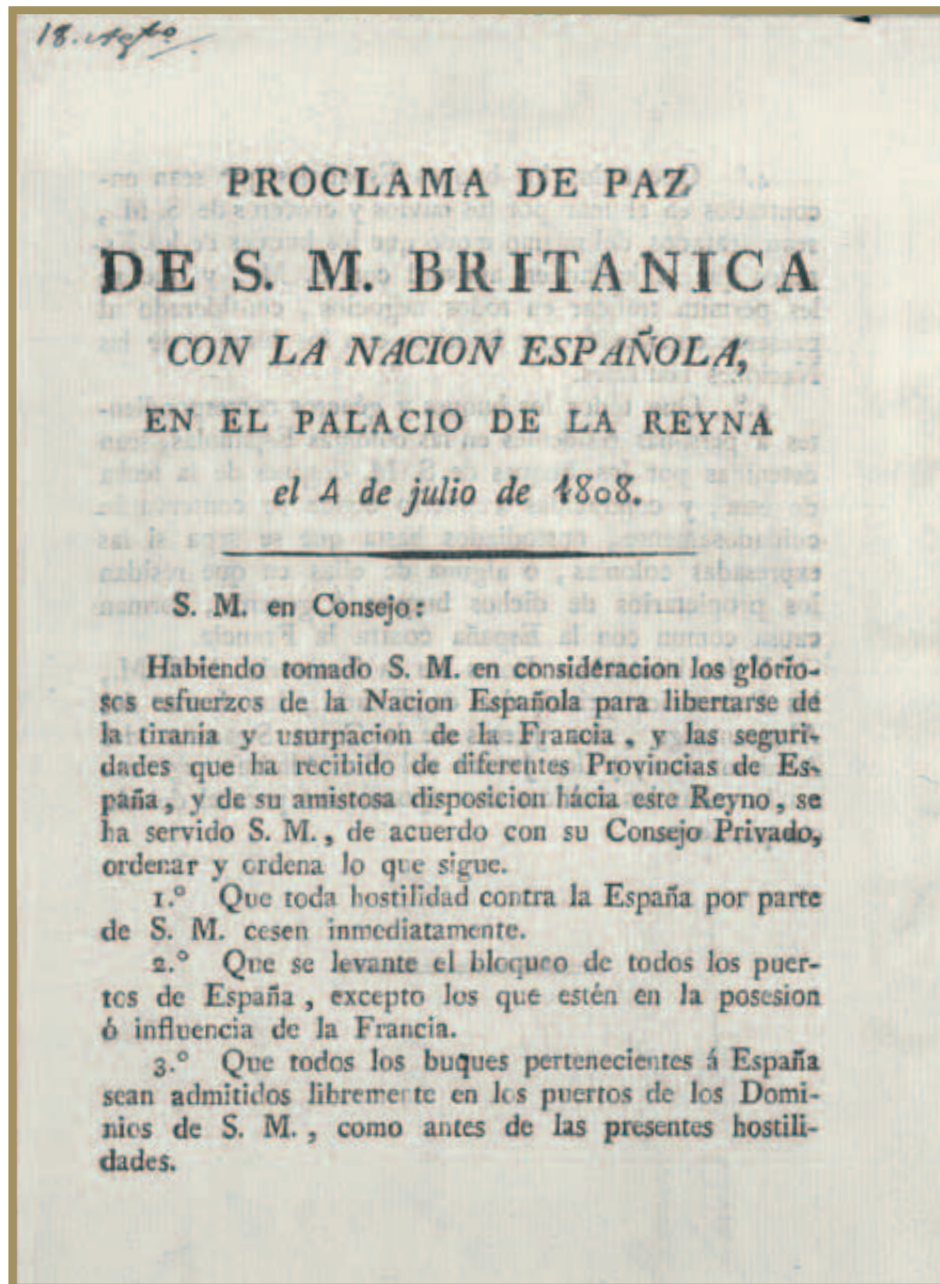
Las presentes criticas circunstancias obligan á cada
Sup.^{tas} Junta á tomar las disposiciones necesarias q.^a
aportar los Caudales que para la defensa de este Prin-
cipado son precisos. Con tan interesante motivo remite
á V. el adjunto impreso de las Contribuciones y ar-
bitrios que para dho fin ha adoptado; esperando del
zele y actividad q.^e V. ha manifestado por la Comra
comun, dispuesta se lleven á efecto y se ejecuten
con la mayor celeridad y prontitud.

Dios que á V. sea en todo
de Julio de 1808.

De un^o V. la Supt.^a J.
Jose Xosé Berroa de
8

Comra de la Ciudad de Tarragona

Carta de la Junta del Corregiment de Tarragona comunicant els impostos que s'han decretat per poder fer front a les despeses de la guerra, 2 de juliol de 1808 (FJC/AHCT).

Proclama de pau amb Espanya de S. M. britànica, 4 de juliol de 1808 (FJC/AHCT).

DECLARACION DE GUERRA AL EMPERADOR DE LA FRANCIA NAPOLEON I.º

FERNANDO EL VII, Rey de España y de las Indias, y en su nombre la Suprema Junta de ambas.

La Francia ó mas bien su Emperador Napoleon I.º ha violado con España los pactos mas sagrados: le ha arrebatado sus Monarcas, y ha obligado á estos á abdicaciones y renuncias violentas y nulas manifestamente: se ha hecho con la misma violencia dar el Señorio de España para lo que nadie tiene poder: ha declarado que ha elegido Rey de España, atentado el mas horrible de que habla la historia: ha hecho entrar sus Ejércitos en España, apoderados de sus fortalezas y Capital, y esparcidos en ella, y han cometido con los Españoles todo género de asesinatos, de robos, y crueldades inauditas; y para todo esto se ha valido no de la fuerza de las armas, sino del pretexto de nuestra felicidad, de ingratitud la mas enorme á los servicios que la Nacion Española le ha hecho, de la amistad en que estabamos, del engaño, de la traicion, de la perfidia mas horrible, tales que no se leen haberlas cometido ninguna Nacion, ningun Monarca, por ambiciosos y bárbaros que hayan sido, con ningun Rey ni Pueblo del mundo. Ha declarado últimamente que vá á trastornar la Monarquía, y sus leyes fundamentales, y amenaza la ruina de nuestra Santa Religión Católica, que desde el gran Recuerdo hemos jurado, y conservamos los Españoles, y nos ha forzado á que para el remedio único de tan graves males, los manifestemos á toda la Europa, y le declaramos la Guerra.

Por tanto, en nombre de Nuestro Rey Fernando el VII, y de toda la Nacion Española declaramos la Guerra por Tierra y Mar al Emperador Napoleon I.º, y á la Francia, mientras está baxo su dominacion y yugo tirano, y mandamos á todos los Españoles obren con aquellos hostilmente, y les hagan todo el daño posible, segun las leyes de la Guerra, y se embarguen todos los buques Franceses surtos en nuestros Puertos, y todas las propiedades, pertenencias, y derechos, que en qualquiera parte de España se hallen, y sean de aquel gobierno, ó de qualquiera individuo de aquella Nacion. Mandamos asimismo que ningun embarazo ni molestia se haga á la Nacion Inglesa, ni á su gobierno, ni á sus buques, propiedades, y derechos, sean de aquel ó de qualquiera individuo de esta Nacion, y declaramos que hemos abierto, y tenemos franca y libre comunicacion con la Inglaterra, y que con ella hemos contratado y tenemos armisticio, y esperamos se concluirá con una Paz duradera y estable.

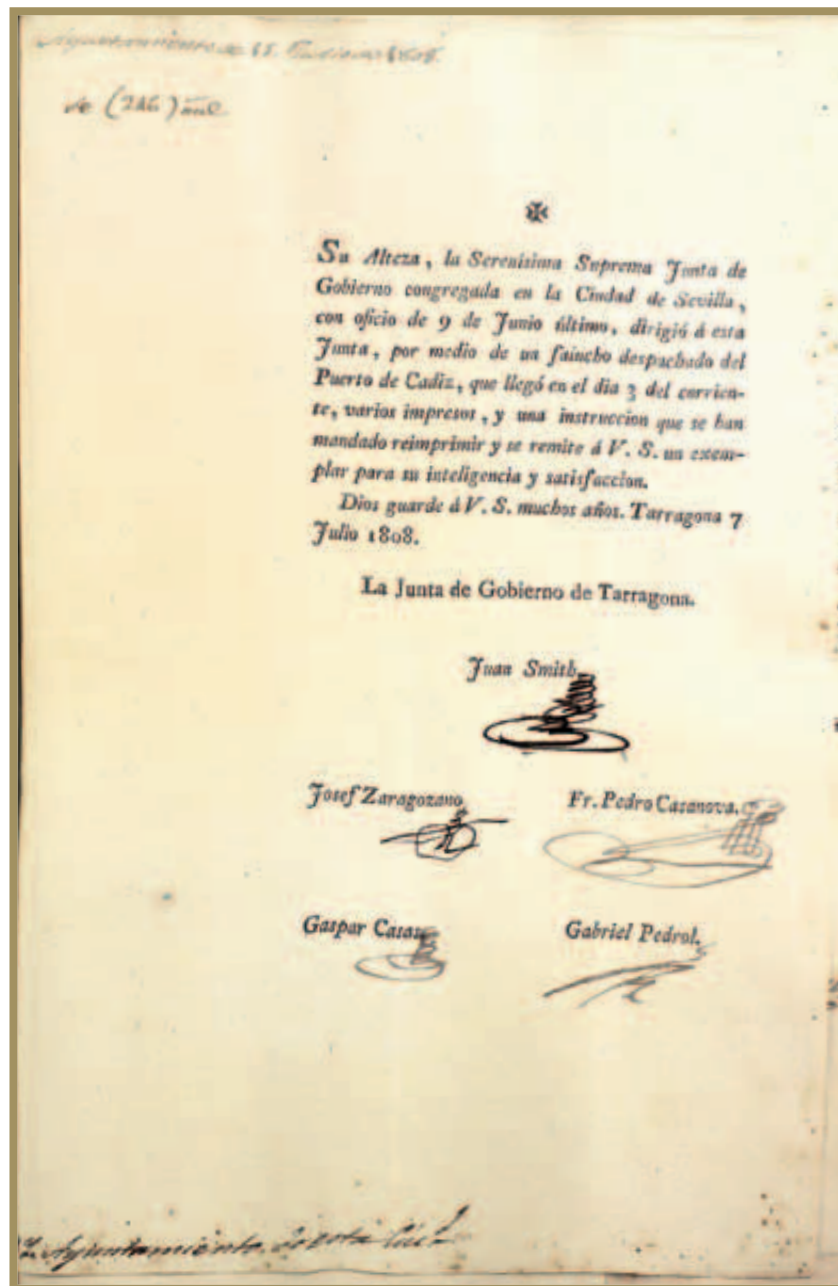
Protestamos ademas, que no dexaremos las armas de la mano hasta que el Emperador Napoleon I.º, restituya á España á Nuestro Rey y Señor Fernando VII, y las demas Personas Reales, y respete los derechos Sagrados de la Nacion, que ha violado, y su libertad, integridad, é independencia. Y para inteligencia y cumplimiento de la Nacion Española, mandamos publicar esta solemne declaracion, que se imprima, fixe, y circule á todos los Pueblos y Provincias de España, y á las Americas, y se haga notoria á la Europa, al África, y Asia. Dado en el Real Palacio del Alcázar de Sevilla. Junio seis de mil ochocientos y ocho.

Por disposicion de la Suprema Junta de Gobierno.

Juan Bautista Pardo.
S.^{no}

Manuel Maria Aguilar.
S.^{no}

Declaració de guerra a l'emperador Napoleó I de la Junta Suprema en nom del rei Ferran VII, 6 de juliol de 1808 (FJC/AHCT).

Carta de la Junta de Govern de Tarragona comunicant a la Junta Suprema la impressió a Tarragona de les instruccions rebudes per via marítima des de Cadis, 7 de juliol de 1808 (FM/AHCT).

Muy Sr. Sr. Sr.

Muy Señor mio: Son las doce y media de la noche, y por la relación verídica que hará a V. S. el Comisionado de esta Junta Sr. Josef Casás; podrá V. S. enterarse de la infeliz situación en que se halla esta Villa, el inminente, próximo peligro en que se hallan nuestras vidas, casas y familias, y de la absoluta necesidad de que sin pérdida de tiempo venga tropa para auxiliarnos. En este concepto si para esta Junta que V. S. verá luego las más oportunas y eficaces providencias para este indispensable socorro, vino y viene por favor.

Dios que a V. S. m. a. Valls 1.º de Julio 1808. La Junta de J. de la Villa de Valls. B. L. Sr. Sr. Sr.

Juan Basilio Tomás de Sabat, as. as. reg. Sr. Sr.

Alonso Guill. - Jaime Casás R. Sr.

Francisco Moner

Juan Casás

Josef Lopez

Rafael Urizales

Carta enviada per la Junta de Govern de Valls demanant auxili urgent davant l'amença de les tropes napoleòniques, 10 de juliol de 1808 (FJC/AHCT).

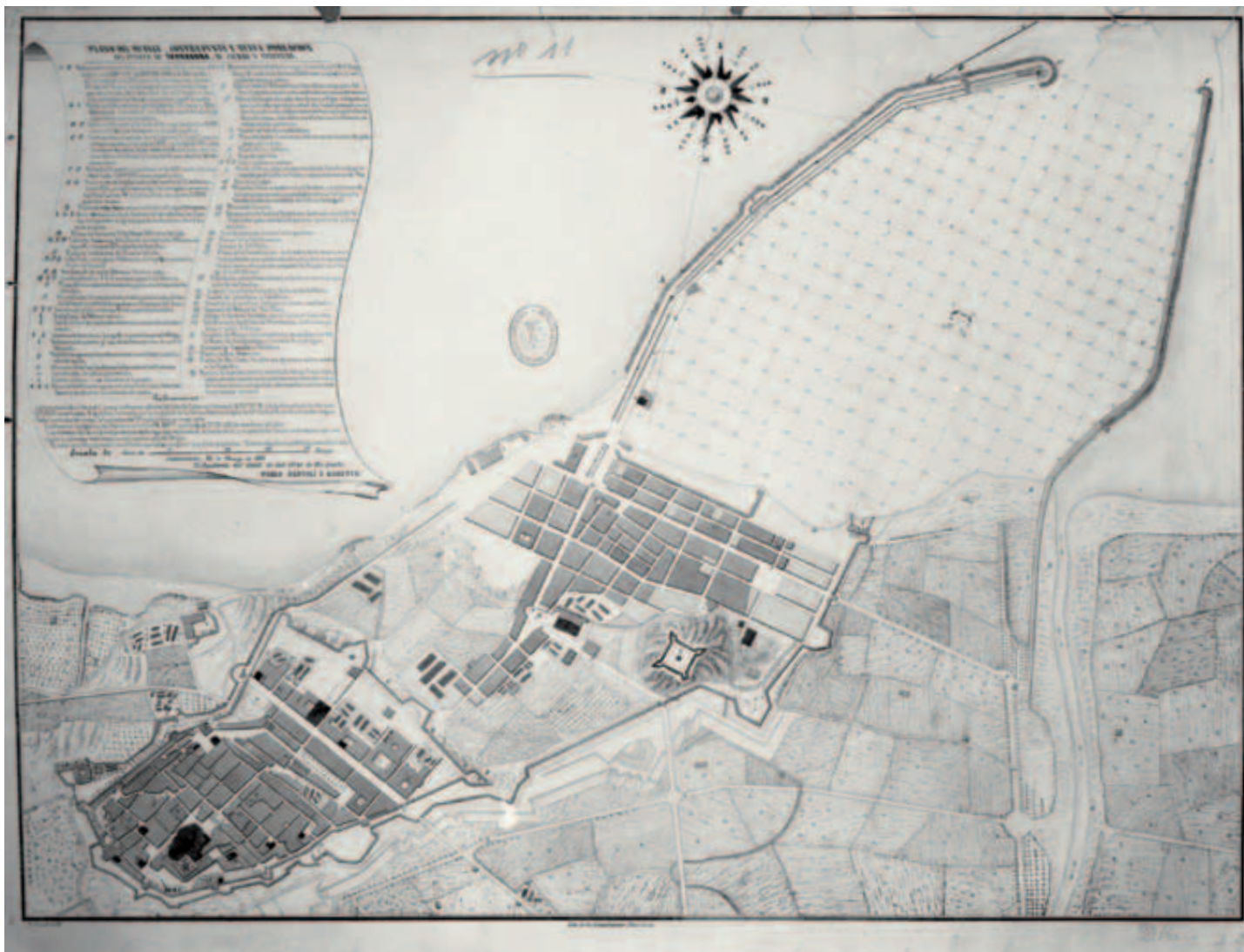
Relacion de los Jornaleros y Materiales empleados en las Obras
 de Estructura y Repuesta de Polveria de la parte Ciudad de el 22 de Agosto
 de 1808 inclusive, y son como siguen.

Nombre y Avisos y otros	Dias de la semana	Jornales	Propios	Propios	Total
en 1. 2. 3. 4. 5. 6.	1. 2. 3. 4. 5. 6.	Propios	Propios	Propios	Total
<u>Albaniles Con 7to</u>					
<u>12 P^{as}</u>					
+ Juan Luis Perrot...	1 2 0 0 2 1	3	0	22	25
} 22 ^{as} 12					
<u>peones Con 7to y</u>					
<u>12 P^{as}</u>					
+ Pedro Cabella...	1 0 0 0 0 0	1	0	7	25
+ Jose Antoly...	1 0 0 0 0 0	1	0	7	25
} 15 ^{as}					
<u>y dem Con 6to 12 P^{as}</u>					
+ Mariano Prastoly...	1 1 0 0 0 0	2	0	13	25
+ Ventura Prastoly...	1 1 0 0 0 0	2	0	13	25
} 26 ^{as}					
<u>y dem Con 7to 12 P^{as}</u>					
+ Jaime Ravell...	1 0 0 1 0 0	2	1/2	10	25
+ Juan Prastoly...	1 0 1 0 0 0	2	0	7	25
} 17 ^{as} 1/2					
<u>Peones Con 5to y</u>					
<u>12 P^{as}</u>					
+ Thiquel Prastoly...	1 1 0 0 0 0	3	0	16	25
+ Fran ^{co} Donato...	1 0 0 0 0 0	1	0	5	25
} 22 ^{as} 12					
<u>Substante de Lista</u>					
<u>Con 6to</u>					
+ Jose Couvello...	1 1 1 1 1 1	7	0	42	25
} 42 ^{as} 25					
<u>Carpinteros Con 7to</u>					
<u>12 P^{as}</u>					
+ Rafael Grau...	1 1 1 1 1 1	6	0	45	25
+ Manuel Collagón...	1 1 1 1 1 0	5	0	37	25
} 82 ^{as} 12					
<u>Thuchacho Con 12to</u>					

Relació de jornaleros i materials que participen en les obres de fortificació de la ciutat, 22 d'octubre de 1808 (FM/AHCT).

"Plano de la Plaza de Tarragona (1839)". Fotografia del plànol del Depósito General Topográfico de Ingenieros (AHCT).

“Plano del muelle, contrapunta y nueva población del puerto de Tarragona”. Fotografía del plànol del Depósito General Topográfico de Ingenieros (AHCT).

“Descripción topográfica de la ciudad de Tarragona y de su sitio en 8 de junio de 1811”. Fotografía del plànol del Depósito General Topográfico de Ingenieros (AHCT).

“Plano general de la plaza de Tarragona con todas sus inmediaciones hasta la distancia de 5.000 varas [...]”. Fotografía del plànol del Depósito General Topográfico de Ingenieros (AHCT).

DIARIO DE TARRAGONA

del Martes 1 de

Noviembre de 1808.

Fiesta de todos los Santos.

En el Hospital de pobres de Santa Tecla, hoy á las 4 de la tarde, se cantarán Vísperas de Difuntos, y despues predicará el R. P. F. Josef de Barcelona, religioso Capuchino.

Afecciones Astronomicas de hoy.

Sale el Sol á 6 horas 50 minutos de la mañana.
Se oculta á 5 horas 10 minutos de la tarde.

Correo de Murcia 25 de Octubre.

Carta de un Oficial del Regimiento del Principe, en el Exército grande de Galicia, quarta Division, que por la puntualidad con que escribe siempre, y por la verdad de su relacion, dá una idea del estado de nuestras Tropas en aquella parte, y merece, que no sé le altere una silaba.

Zulla (cerca de Bilbao) 10 de Octubre.

Amado hermano, he recibido quatro tuyas. No dudo estarás con cuidado, porque mi última fué desde Reynosa en 12 del pasado, y es la causa que en las marchas nos es imposible escribir. Todas las cartas las llevan los Carteros al Quartel general: Este tan pronto está en un Pueblo como

Los calabosos y carceles de esta Plaza se
hallan ya enteramente llenos de presos de
manera que es absolutamente imposible el admitir
de res alguno mas por falta de capacidad. lo q.
me veo en precision de poner en noticia de
V. E. para q. pueda de oportuno tomar las provi-
denias que fueren de su agrado, y en mi en
conducense al efecto.

Dios g. a V. E. m. a Tarragona
30 Dize 1808.

Juan Smith

M. D. Tuncá & Ferrando de esta Ciudad.

Carta de Juan Smith comunicant el problema que representa que les presons i els calabossos de la ciutat estiguin plens, 30 de desembre de 1808 (FJC/AHCT).

1288

hombres de guarnición; pero que les incomodan mucho varias partidas nuestras, y que la principal es la del marqués de Varriolucio, que tiene 800 hombres con 300 caballos. Los franceses han fortificado el castillo que quedó arruinado el 15 de agosto, al tiempo de hacer la salva en celebridad del cumple años de Napoleon.

El 9 entraron en Madrilejos 100 enemigos de caballería, y se llevaron dos atos de carneros; pero 30 soldados de Fernando VII y Pavía les hicieron huir, y quitaron el ganado.

Una carta del cabo de Buena-Esperanza con fecha de 30 de mayo, recibida en Londres á mediados de setiembre, dice lo siguiente. "Continuamos bloqueando la isla de Francia y la de Borbon con toda nuestra esquadra, que es muy respetable por haberla reforzado dos fragatas. De dia en dia estamos aguardando que lleguen otras dos, y que la mayor parte de las fuerzas enemigas caygan en nuestro poder, ya que no sean las mismas islas."

NOTICIAS PARTICULARES DE TARRAGONA.

A V I S O.

Como por la ocupacion enemiga que sufre Barcelona se ha reunido en esta ciudad un considerable número de expositos, para cuya lactancia y cuidado se carece de fondos fijos; sensible la Junta Corregimental de Gobierno á un objeto tan digno de compasion, ha resuelto para el socorro de estos infelices abrir, con Superior permiso, una Rifa de mil quinientos Reales de arditos en una suerte, executada en la conformidad lo expresa la targeta que está en las dos mesas de subscripcion que se han colocado, una en las quatro esquinas de la Rambla; y otra en la calle de la Merceria, frente casa el Tendero Puig; persuadiéndose que el Público llenará á porfia esta subscripcion, no tanto para el lucro del interes, quanto para disfrutar la dulce complacencia de haber contribuido abundantemente á esta obra de piedad.

Embarcaciones entradas en el dia de ayer.

De Malgrat; el patron Josef Turró laud catalan san Antonio de 8 ton. con carbon y manzanas de su cuenta.

De Masnou, Francisco Millet idem idem san Antonio de 2 ton. en lastre.

De Arenys, Juan Mataró Iondro idem san Antonio de 20 toneledas en lastre.

Con aprobacion del Gobierno de esta Ciudad.

Tarragona: En la imprenta del Diario,

Pàgina 4 del *Diario de Tarragona*, anunciant una rifa per alimentar els expòsits que hi ha a la ciutat, 7 de novembre de 1809 (BHMT).

Siendo uno de los primeros objetos que debe merecer la atencion del Gobierno la asistencia, y curacion de los militares enfermos, y proporcionar al Soldado el abrigo, y asistencia correspondiente, ha acordado la Comision de Intendencia formar en cada Regimiento una Sociedad para el cuidado de los Individuos de conocida opinion y castigo, sean o no Individuos de las Juntas Regimentales, para que cuiden de los acopios de los utensilios propios de Hospitales, y den auxilio a D^o Juan Guinart Intendente de Exército en Comision de los efectos que al indicado objeto, y para el indicado fin se proporcionan a aquel Regimiento. Y en consecuencia ha acordado tambien la misma Comision, que V. S. se le nombre los expedidos sujetos, que inmediatamente deban ocuparse en el cumplimiento de su encargo, dando aviso de haberlo verificado

Dios que a V. S. m. la S. Ilustre m. de D. D. de
 1808
 Juan Guinart y Antoni Barata
 Intendente de Exército

A la Junta Regimental de Tarragona

Carta de Joan Guinart, intendent de l'Exèrcit, demanant materials i estris per als hospitals que han de tenir cura dels militars malalts, 2 de desembre de 1809 (FJC/AHCT).

Plànol geomètric del Fortí de l'Oliva i dels terrenys adjacents. Sense data (FM/AHCT)

CONTRIBUCIÓ A LA GUERRA, EL SEIGLE I L'ASSALT

La contribució de la ciutat

L'aportació dels tarragonins a la lluita contra el francès es donà en diversos fronts, com ara participant en els cossos de combatents, proporcionant ajuda a l'exèrcit o aportant diners.

La Junta Corregimental, per posar Tarragona en estat de defensa, pensà a mobilitzar en companyies de milícies tots els homes útils de setze a quaranta anys, però hagué de desistir-ne perquè la gent no estava motivada i a més no tenia recursos per mantenir en actiu les companyies resultants de la mobilització. El pla es modificà a la baixa reduint-lo a l'obligació, per al mateix grup d'edat, de rebre dues hores diàries d'instrucció. La disposició de la Corregimental quedà sense efecte en decretar la Junta Superior la mobilització de 40.000 homes d'edats compreses entre els setze i els quaranta anys que s'havien d'organitzar en terços de deu companyies de cent homes cadascuna, que serien coneguts amb el nom de Terços de Catalunya i que popularment foren anomenats miquelets. Al corregiment de Tarragona se li adjudicaren 7.350 homes, 278 dels quals pertocaren a Tarragona ciutat; d'aquests homes, durant els mesos de juny i juliol, només se n'incorporaren a files 201, per la qual cosa el general Vives reclamà la resta el 20 de desembre.

L'agost del 1809 la Junta Superior i el capità general acordaren la formació de les legions catalanes, i per constituir-les ordenaren una lleva de 12.000 homes, dels quals 1.300 correspongueren

al corregiment i 67 a Tarragona. Mentre s'estava organitzant l'allistament de les legions, el Congrés de Manresa disposà, per ajudar Girona, la mobilització de tots els catalans de setze a quaranta anys i el seu enquadrament en companyies de sometent. A Tarragona es pregonà la presentació voluntària a aquest servei el 5 de desembre i el resultat fou decebedor, per tal com només s'hi inscriviren 55 homes, dels quals 15 eren tarragonins i la resta refugiats i immigrants. Per completar la quota de 200 homes fou necessari fer un sorteig. El 1810 hi hagué un nou reclutament destinat a formar companyies de tiradors. El corregiment hagué d'apromptar dos centenars d'homes i Tarragona deu.

D'altra banda, Tarragona, com la resta de poblacions catalanes, aixecà sometents per lluitar contra els francesos, especialment durant el 1808, però la veritat és que la ciutadania no se sentia animada a participar-hi i les autoritats municipals, fent-se ressò del sentiment general, estigueren poc disposades a efectuar sorteigs. Tanmateix, val a dir que l'Ajuntament es mostrà actiu davant del que fou manat pel Congrés de Manresa el desembre del 1809, ja que en una setmana en formà un de 200 homes. En el pregó que es féu per animar la població a allistar-se en aquest sometent, que s'aixecà per anar a ajudar Girona, es deia que "[els que s'allistin] seran socorreguts de tot lo necessari y distingits com a bons patricis tots aquells que lo empendran [] y al que manifeste la menor sombra de resistència sel tractarà com a mal es-

pañol y se li aplicará lo càstich de què sia merexedor".

La darrera mobilització de sometents de la qual tenim notícia fou la decretada per O'Donnell el juny del 1810. El nombre total d'homes era de 1.500 i Tarragona n'havia d'aportar 36; els tarragonins, a la fi, es deslliuraren del servei, ja que el capità general els eximí per tal que s'enrolessin a les companyies urbanes que havia ordenat crear.

La milícia urbana, per la seva banda, fou creada el 18 de juny del 1810 pel capità general O'Donnell. S'hi podien allistar tots els veïns amb dos anys de residència a la ciutat, sempre que tinguessin una edat compresa entre els divuit i els quaranta anys; els que s'hi inscrivien quedaven exceptuats del servei militar i de les lleves de sometent. La idea era formar un regiment compost per deu companyies d'un centenar d'homes cadascuna. Per organitzar la milícia es nomenà, el 15 de juliol del 1810, una comissió integrada per dos membres de la Junta de Defensa, dos de l'Ajuntament i sis dels gremis i col·legis. El sosteniment de la milícia anava a càrrec de la ciutat, però cada milicià s'havia de pagar l'uniforme. La milícia fou dotada d'un uniforme que constava de casaca, pantaló blau o negre, espadenyas, cinyell blau i barret amb escarapel·la. Els caporals vestien barret rodó, pantaló blau o negre, sabates i corbatí o mocador de coll.

Els oficials i les classes estaven obligats a assistir a classes de teòrica militar un dia a la setmana i instruir-se en el maneig de les armes. La missió de la

milícia era fer guàrdies en els edificis militars, polvorins, hospitals, portes de la plaça, etcètera. El 4 de juliol les deu companyies de la milícia urbana eren una realitat, però el 22 d'agost el capità general ordenà doblar el nombre de milicians, de manera que cada una de les companyies constés de dos-cents homes. També es formaren tres companyies noves d'artilleria de 70 places cadascuna i una altra de 75 amb veïns de la població de la Marina. Finalment quedaren constituïdes deu companyies de 200 homes cadascuna, a les quals s'afegiren les d'artilleria del port.

La presència de la noblesa entre l'oficialitat de la milícia era remarcable. Pràcticament tots els nobles joves en edat militar s'hi incorporaren, com ara Francesc de Bofarull, Francesc-Maria de Cadenas, Salvador de Llorac, Francesc i Joaquim de Martí, Francesc-Maria de Güell, Ignasi Gutiérrez de Pando, Ramon de Feliu, Josep de Ricard, Salvador i Carles de Morenés, Francesc d'Aguiló, Josep-Antoni de Vidal, Salvador de Kies, Josep de Saiol i Joaquim-Maria de Torres, que ocuparen les capitànies de la segona, quarta, sisena, setena i novena companyies i un bon nombre de les places de tinent. Els oficials i alguns sergents i soldats no cobraven sou perquè pertanyien a famílies benestants. A la milícia se li reservà la comesa de la guàrdia interior de la ciutat i durant el setge féu serveis de guerrilla, defensà els forts de Ferran VII i de la Creu i s'encarregà de la custòdia i conducció de municions i de la conducció de ferits.

L'elevat nombre de sancions anotades al llibre d'ordres fa pensar a Robert Vallverdú que la milícia no fou gaire disciplinada; la majoria de les faltes imposades ho foren per manca de puntualitat i no anar correctament uniformats. Les penes solien consistir en una multa que es descomptava del sou, o en l'obligació de presentar-se per efectuar algun servei especial. Tanmateix, el paper jugat per la milícia fou reconegut durant la postguerra per les autoritats; el 15 de febrer del 1818 es creà, a proposta del marquès de Campo Sagrado, capità general de Catalunya, un cos de milícia urbana permanent a Tarragona a fi de perpetuar la memòria de la milícia del 1810 i premiar i donar suport econòmic als supervivents.

A més a més de la milícia urbana, el primer de juliol del 1810 O'Donnell disposà la formació de dues companyies de tiradors de Tarragona de cent homes cadascuna, per ajudar la Junta Corregimental a recollir cabals, empresonar malfactors i desertors, executar sancions contra els contribuents morosos i altres missions. La plantilla es componia d'un capità, un tinent, un sotstinent, un sergent primer, quatre segons, sis caporals de primera i sis de segona, un tambor i cent soldats. Els capitans van ser Josep-Antoni de Castellarnau i de Camps i Josep-Ignasi d'Alemanys i Carbonell. L'oficialitat havia de ser natural del corregiment, els seus membres eren voluntaris i al cap de sis mesos de servei quedaven exempts de quintes. Duien casaca curta de drap burell, amb gires i coll ver-

mells, calça curta també de drap burell, armilla vermella, polaines de cuir, espardenyes i barret rodó.

També es formà una companyia d'enginyers a proposta del delineant de les Obres del Port i professor de l'Escola de Dibuix, Josep Massanès. La integraven cent cinquanta homes, bàsicament paletes i fusters, així com alumnes de l'Escola de Dibuix. Els uniformes els pagà el comerciant Guillem Oliver.

En general, els tarragonins estigueren en tot moment disposats a ajudar l'exèrcit. La desfeta de Molins de Rei provocà una veritable allau de soldats fugitius, esgotats i famolencs, sobre Tarragona. Tant la Junta Corregimental com les autoritats municipals procuraren atendre tan bé com pogueren els soldats a les casernes i als convents, i amb el concurs de tots plegats se'ls pogué donar un ranxo diari al convent de Sant Francesc.

Quan després d'haver estat destituït i foragitat el general Vives es pensà a reorganitzar les restes de l'exèrcit que calgué alimentar, equipar i armar, els tarragonins es mostraren generosos en les seves contribucions per aconseguir aquesta finalitat. Des dels voltants del Nadal del 1808 fins a finals de gener del 1809, la Junta Corregimental sostingué l'exèrcit en reorganització, que vorejava els vuit milers d'homes; la comesa li féu gastar els diners que tenia en caixa i l'obligà a endeutar-se en més de 100.000 lliures, i cap a les darreries de gener es trobava exhausta de cabals i amb grans dificultats per aconseguir

recursos dels pobles del corregiment, ja que aquests havien estat saquejats a bastament per les tropes franceses. Recasens i Comes calcula en més d'un milió de rals l'ajuda que Tarragona i els pobles del seu redós facilitaren a l'exèrcit durant el gener del 1809.

Un altre capítol de despeses important foren els hospitals militars, especialment després de la retirada de Molins de Rei, que implicà l'arribada a Tarragona d'una allau de malalts i ferits procedents dels hospitals de campanya. Disposar d'hospitals no era el problema, ja que s'habilitaren el col·legi tridentí i el convent de Sant Domènec, l'hospital de Sant Pau i Santa Tecla fou confiscat per dedicar-lo a hospital militar, i posteriorment s'obriren el del convent dels caputxins, el de Sant Pere i Sant Josep, el d'oficials i el de Sant Timoteu. El veritable problema no estava en l'espai disponible ans en el funcionament, ja que mancava de tot: diners, queviures, llits, llençols, medicaments, roba, etcètera. Aquest estat es mantingué durant tota la guerra. Serveixi com a exemple la crida que, el 4 de març del 1811, féu Campo Verde a favor dels hospitals, en què deia que "el trastorno general del Principado ha hecho que la miseria se haya introducido en los hospitales. Los defensores de la Patria, los militares enfermos, aquellos héroes que han sellado con sus gloriosas heridas, recibidas en el campo del honor, su verdadero patriotismo, se hallan en ellos revolcándose pues por falta de sábanas no pueden cubrir su honestidad: las camas para algunos es el duro suelo".

Els tarragonins, mitjançant la Junta de Fortificacions i Defensa de Tarragona, s'abocaren també a contribuir en la millora de les fortificacions de la plaça. La Junta, creada per la Corregimental, la presidia el comandant d'enginyers José de Santa Cruz i la integraven un capità del regiment de suïssos, el comandant de Marina i onze representants de la noblesa, el clergat i els gremis. Es mantingué, variant la composició dels seus membres, durant tota la guerra, però a partir del 1809 perdé facultats, ja que la direcció de les obres de fortificació passà al cos d'enginyers de l'exèrcit. La principal dificultat per tirar endavant les defenses era la de sempre: la manca de diners. Fins al gener del 1809 no es treballà seriosament, i ho animà la imminent possibilitat de patir un setge. Per aconseguir el finançament de les obres s'imposà una contribució extraordinària de 15.000 rals setmanals, un arbitri de 10 rals sobre cada càrrega de vi negre entrat a la ciutat i un altre de 15 rals sobre qualsevol mena de licor. També s'exigí el reclutament de treballadors forçats. Momentàniament, la manca de liquiditat pogué ser superada per l'establiment d'una seca que transformà en moneda l'argenteria lliurada pels eclesiàstics i els particulars. El gener i el febrer del 1809 es treballà de manera preferent en els forts Reial i del Llorito, en les fortificacions exteriors del convent de Sant Francesc, en el baluard de Sant Jeroni, en els forts de la Santa Creu i de Sant Jordi i en el llenç de muralla situat entre els convents de Santa Clara

i Sant Francesc; també es començaren a fer obres a la muntanya de l'Oliva. Retirat Gouvion Saint-Cyr, els treballs perderen empenta per tal com el perill s'havia allunyat, i no prengueren embranzida de nou fins al 1810, en què, perdudes Lleida i Tortosa, hom tingué clar que el proper objectiu seria Tarragona. En aquest moment les tasques s'adreçaren a la línia defensiva de la banda oest de la ciutat, des de la porta del Roser fins a la bateria del Francolí. Per tirar endavant aquesta fase de les fortificacions s'atribuí a les diverses corporacions una obra concreta. Així, a l'arquebisbe i a la noblesa se'ls adjudicà l'enderroc del tambor de la porta de Sant Francesc i la reconstrucció de l'indret; al clergat se li encarregà el baluard dels Canonges; als comerciants de la Marina se'ls encomanà el baluard de Sant Domènec, i els matriculats i la resta dels gremis s'hagueren de fer càrrec d'una sèrie de cortines, fossars i camins coberts. Segons sembla, aquesta planificació fou un fracàs, ja que la recaptació dels diners tan alegrement adjudicats fou difícil d'aconseguir.

O'Donnell intentà impulsar els treballs de fortificació i per finançar-los, el mes de març del 1810, decretà una derrama entre els veïns més acabalats i les corporacions per poder mantenir en actiu dos-cents treballadors; no cal dir que les dificultats per recaptar els diners foren moltes.

El mes de juliol es tornà al sistema de contribució personal, no sols dels tarragonins ans també dels pobles del corregiment. La idea era mantenir

treballant diàriament en actiu quatre-cents homes, la meitat dels quals els havia d'aportar la capital. Per finançar les obres de fortificació s'establí, el maig del 1809, un impost de 15.000 rals setmanals que fou distribuït entre el clergat i els laics, però s'ignora el nombre de setmanes que aquesta contribució es mantingué en actiu.

El 25 de març del 1810 s'exigí un préstec reintegrable de 2.038 duros a dos-cents trenta-dos veïns en quotes que oscil·laven entre els 32 i els 2 duros. També es convidà la Junta de les Obres del Port a deixar tres milers de duros. El 24 de maig del 1810 el capità general s'inventà, per treure diners destinats a les obres de fortificació, la llicència de permanència a Tarragona, que afectava els immigrants establerts a la ciutat. Es posaren en circulació cinquanta llicències de 40 duros, cinquanta més de 24 duros, tres-centes cinquanta de 16 duros i cinquanta de 8.

També per a les obres de fortificació, el juliol del 1810, s'establí una loteria amb vuit premis de 6.000, 4.000, 3.000, 2.500, 1.500 rals i tres d'un miler de rals. Els bitllets que es posaren a la venda foren sis mil al preu de 10 rals. Es pretenia recaptar 20.000 rals, i la intenció era fer el sorteig al cap de dos dies d'haver-se esgotat els bitllets. La loteria fou ben acceptada per la població, però un cop pagats els premis i les comissions dels venedors el que restà no fou ni molt menys el que s'esperava, per la qual cosa es desestimà fer nous sorteigs. Es complí, doncs, el que ja havia previst l'Ajuntament: que la loteria

resultaria inviable tant pel temps que costaria vendre els bitllets com per les comissions que caldria donar als venedors.

La imaginació de les autoritats no parà de treballar a fi d'inventar-se nous impostos per pagar les obres. Així, el 18 d'agost del 1810 crearen la contribució equivalent a l'import d'un mes de lloguer que els propietaris cobraven dels seus llogaters; el 29 de gener del 1811 se'n tragueren un altre per aplicar als cafès i llocs d'esbarjo i de luxe: als cafès se'ls imposà una contribució diària de 40 rals, a les fondes de 20, als establiments de venda de licors i xarops de 10, i a les modistes, de 2 a 10 rals, segons el volum del seu treball. Per últim, també per a les obres de fortificació, s'exigí als caps de casa, del 1811, un certificat de residència que s'havia de renovar cada tres mesos. El de les dones costava 1 ral i el dels homes 2 rals.

D'altra banda, la necessitat de formar un exèrcit obligà la Junta Superior a establir un pla de contribucions ordinàries i extraordinàries en què els dos impostos bàsics eren el doble cadastre i el d'un sou per lliura de carn. A Tarragona, pel doble cadastre, se li taxaren 153.056 rals. L'agost del 1809, als dos impostos suara citats s'hi afegí el de la capitació general, que afectava tots els caps de casa, homes i dones, tret dels molt pobres i els jornalers, i tots els fills que no estiguessin sotmesos a la pàtria potestat. Pel concepte de capitació, Tarragona hagué de contribuir amb 28.688 lliures anuals. A més d'aquestes

càrregues n'hi hagué d'altres d'especials, com ara el vintè damunt del comerç, que resultà molt impopular. La contribució de 250.000 duros imposada al comerç per atendre les necessitats de l'exèrcit. Tota una sèrie de préstecs forçosos, com els sis milions de rals de l'agost del 1808; el dels dotze milions de rals de l'octubre del mateix any; el de mig milió de duros acordat el setembre del 1810 i conegut com de la Societat Patriòtica, del qual el corregiment estava obligat a aportar 115.000 duros i Tarragona 15.000; el de 50.000 duros, acordat el 10 de desembre del 1810 per ajudar Tortosa; el de 100.000 duros, establert el 22 de gener del 1811 amb la mateixa finalitat i del qual corresponderen 10.000 duros al corregiment de Tarragona; el de 150.000 duros imposat als comerciants de Tarragona, Reus, Valls i Vilanova, del qual tocaren 33.100 duros als tarragonins; el de 100.000 duros decretat el gener per socórrer el castell de Figueres; el de nou milions de rals del 6 de maig del 1811; el de 33.500 duros de l'11 de maig del 1811, exigit només als comerciants tarragonins per atendre necessitats de guerra, i el de 40.000 duros per als hospitals, dels quals 8.000 duros pertocaren al corregiment tarragoní i 1.250 a Tarragona.

La Junta Superior animà els acabats a fer donatius per contribuir a les despeses bèl·liques. Les classes benestants tarragonines acolliren favorablement les peticions i no dubtaren a fer-ne, la majoria a l'estiu del 1808, quan hi havia diners i grans esperan-

ces de fer fora de la Península els francesos en un termini de temps més aviat curt. Una bona part d'aquests donatius els realitzaren els eclesiàstics, des de l'arquebisbe fins a la confraria de preveres, tot passant per les dignitats, els capitulars, els monestirs de Poblet i Santes Creus i la cartoixa d'Escaladei. Els donatius eclesiàstics s'elevaren a 19.244 lliures. A més de les aportacions clericals, coneixem els 3.285 rals de Ramon Caputo, els 110.844 rals de Josep-Antoni de Castellarnau, els 1.600 duros, entre préstecs i donatius, d'Antoni de Martí i Franquès, el miler de rals pres-tats per Josep Salvany, els 3.933 rals dels Amics del País, els 8.212 rals de la germandat de la Santa Creu i les 150 lliures donades i les 300 lliures presta-des per la gent de mar.

A les contribucions i imposicions fins ara esmenades, s'hi han d'afegir els arbitris municipals extraordinaris que s'agregaren als ordinaris que es pagaven abans que comencés la guerra. Els nous arbitris foren: 10 rals set-manals als venedors d'aiguarent a la menuda; 3 pessetes als venedors de pesca salada; 1 pesseta als venedors d'oli i sabó; 6 pessetes als venedors de pesca salada a l'engròs; 3 rals per cada porc venut; 1 pesseta per cada porc mort; 8 diners per cada lliura de carn de porc venuda; 10 rals per cada càrrega de vi entrada a la ciutat; 8 sous per cada lliura de carn venuda; 3 sous per cada càrrega de "caballo major" entrat a la ciutat, i 2 sous i 3 diners per cada càrrega de "caballo menor" que entrés a la ciutat.

Del que hem dit suara es pot adver-tir l'elevadíssima voracitat fiscal que hagueren de patir els tarragonins del 1808 al 1811, especialment quan les noves imposicions s'afegiren a les di-guem-ne tradicionals del delme, la pri-mícia, el paper segellat, l'impost sobre la sal, els arbitris municipals, etcètera. Per tant, Tarragona, com a conseqüèn-cia de la guerra, experimentà grans canvis, ja que veié més que doblada la seva població i el seu port registrà una gran activitat. Les circumstàncies del moment feren que alguns poguessin aconseguir bons guanys, però la ma-joria dels ciutadans, aquells que vivien del seu treball, es trobaren amb grans dificultats per poder sobreviure a cau-sa de l'alça dels preus i de les contribu-cions. Aquest estat de coses va fer que als recaptadors se'ls fes difícil aconse-guir que els paguessin.

Tarragona era considerada un lloc segur, per la qual cosa fou triada per moltes persones forasteres per refugiar-s'hi. L'augment de població obligà l'Ajuntament a prendre mesures per garantir els subministraments i la ciu-tat experimentà un gran canvi que en el port es manifestà amb un increment del moviment de vaixells que res-tà clarament patentitzat en els comp-tes de la duana, que el 1809 recaptà 3.252.709 rals i el 1810, més els cinc primers mesos del 1811, aconseguí elevar els ingressos a 18.421.728 rals. Com s'esdevé en aquests casos, s'im-posà la llei de l'oferta i la demanda i els preus augmentaren, amb els efec-tes que un moviment d'aquestes ca-

racterístiques sempre té sobre la po-blació.

Entre els anys 1808 i 1811 es pro-duí una alça dels lloguers urbans com a resposta al gran nombre de persones forasteres que s'instal·laren a la ciutat. Un augment tan considerable del nom-bre de veïns havia d'incidir necessària-ment en els preus dels lloguers, ja que molts propietaris volgueren aprofitar l'avinentsa per incrementar el preu dels lloguers. Aquesta realitat fou re-coneguda per l'Ajuntament, que, en la sessió de l'11 de maig del 1810, adme-té que "no hay en Tarragona una casa por alquilar ni una habitación y si se presenta es a unos precios excesivos y que sólo puede aportarlos el que tiene patrimonio o rentas o bien un empleo de mucho lucro". Recasens i Comes ha estudiat el lloguer d'una casa propietat del beateri de Sant Domènec, que su-posem que no era tan cobdiciós com al-tres propietaris, que entre 1809 i 1810 experimentà un increment en el preu del lloguer del 172 %. L'excessiu cost dels lloguers també arribà al capità ge-neral O'Donnell, que, el juliol del 1810, envià a l'Ajuntament un ofici en què li deia que havia "sabido con el mayor disgusto la tiranía con que se hace pa-gar a desmedidos exhorvitantes preci-os los alquileres de las casas a los in-felices expatriados y a otros varios in-dividuos que en razón de su destino residen en esta ciudad", i li demanava que intervingués a fi que els preus dels lloguers fossin més raonables. Davant l'abús dels propietaris, les autoritats decidiren prendre mesures i el Consell

de Regència, el 3 de gener del 1811, va treure un edicte en què es deia que cap propietari podia exigir pel lloguer dels seus habitatges una quantitat superior en un terç al preu que tenia l'any 1808, és a dir, les autoritats acceptaven com a raonable un increment del 33 %, però no més.

L'augment de població com a conseqüència de l'arribada de forasters féu necessari incrementar la vigilància per garantir l'ordre públic; als dos alcaldes de barri, que eren els que en tenien cura, se n'afegiren quatre més i la ciutat passà a tenir-ne sis: quatre per a la Part Alta i dos per a la Marina. També preocupà molt l'Ajuntament el manteniment de la salut pública. Així, s'ordenà que els fems fossin trets de casa de matinada, abans de dos quarts de deu; es prengueren mesures contra el fet de deixar les premses al carrer, ja que la brisa els embrutava, i s'amenaçà amb una multa de 3 lliures les venedores de verdures de la plaça de les Cols si en plegar no deixaven net el lloc de la parada. Malgrat la bona voluntat de les autoritats, les vies públiques continuaren estant brutes i foren, junt amb l'excés de gent i l'arribada dels ferits dels hospitals de campanya, una de les causes de l'epidèmia del 1809. L'estat de guerra provocà la indignació entre un sector de la població, per la qual cosa l'Ajuntament hagué d'establir, el mes de maig del 1808, una sopa econòmica que s'organitzà segons el que s'havia fet el 1802.

Durant la Guerra del Francès tot hom se serví de la impremta per fer

arribar arreu els seus punts de vista a base de fulls volanders, fullets, diaris, proclames, circulars, ordres, bans, disposicions, informes, etcètera. En començar la guerra, a Tarragona només hi havia una impremta: la de la vídua Maria Canals, portada per l'impressor Miquel Puigrubí, que a partir del 1810 treballà amb l'únic nom de Miquel Puigrubí o de Miquel i Joaquim Puigrubí, pare i fill. El 1808 arribà fugitiu de Barcelona l'impressor Antoni Brusi, que obrí una impremta que es mantingué activa fins al maig del 1811. També treballà a Tarragona Antoni Roca, un altre impressor barceloní escàpol dels francesos. A aquestes impremtes s'hi ha d'afegir la que seguia la Junta Superior.

L'establiment a Tarragona de la Junta Suprema del Principat va donar una certa vida cultural, ja que la presència de l'organisme polític i les autoritats militars comportaren la impressió d'una munió de proclames, manifestos, ordres i opuscles de tota mena, a més de la publicació de la *Gazeta militar y política del Principado*, el primer número de la qual sortí el 26 d'agost del 1808, se suspengué el 15 de desembre i reaparegué el març del 1809; era el portaveu de la Junta, sortia els dimarts i els divendres, tenia vuit pàgines en octau i s'editava a la impremta de Maria Canals, que duia Miquel Puigrubí. L'1 de novembre del 1808 aparegué per primera vegada el *Diario de Tarragona*, amb un format similar al de la *Gazeta* i el *Diario de Barcelona*; s'editava a la impremta de la vídua Canals, imprès per Miquel i Joaquim Puigrubí, duia

l'escut de la ciutat a la capçalera i s'especialitzà a donar notícies bèl·liques i econòmiques i a informar sobre el moviment portuari. També s'ha d'esmentar el diari del Congrés provincial del 1810, que es publicà amb el títol *Al Público*.

El gener del 1809 la brutícia, la concentració de gent –es diu que s'arribà a les seixanta mil persones entre civils i militars– i el trasllat a la ciutat dels hospitals de campanya instal·lats a Vilafranca del Penedès, Vilanova i Sitges provocaren l'epidèmia de febre tifoide que s'inicià la segona meitat del mes de desembre del 1808 i finalitzà a mitjans d'agost del 1809, amb la màxima virulència durant el mes de maig. Tarragona intentà combatre l'epidèmia amb la medicina i principis científics, com ara descongestionar les casernes, netejar les vies urbanes, fumigar les habitacions on haguessin mort persones afectades per l'epidèmia, rentar les robes i els objectes dels difunts al Francolí, traslladar amb urgència els cadàvers al cementiri –on eren enterrats a nou pams de terra– i imposar fortes sancions als apotecaris que adulteressin els medicaments. Però també amb la fe i la devoció. Així, el 8 d'abril es traslladà la imatge de la Mare de Déu del Claustre de la seva capella a l'altar major de la catedral, i el 16 d'abril fou el braç de Santa Tecla el que es tragué en processó.

El record de l'epidèmia va fer que l'Ajuntament, mitjançant pregons reiterats, recordés contínuament al veïnat la conveniència d'escombrar i regar els carrers, buidar les comunes un cop al

mes, no tirar aigües brutes als carrers i la necessitat de blanquejar els habitatges, establint la prohibició d'enterrar dins la ciutat i imposant l'obligació de fer els enterraments al cementiri tot just estrenat.

Quantes víctimes causà l'epidèmia? El doctor Canet diu que entre civils i militars devien vorejar les vuit mil defuncions. Salvat i Bové afirma que foren 4.200 civils i 6.000 militars, cosa que fa un total de més de deu mil morts. Recasens i Comes ha buidat els llibres d'òbits de la parròquia de la catedral entre desembre del 1808 i l'agost del 1809 –que cal dir que no registren totes les víctimes–, amb un resultat de 2.020 defuncions, concentrades en els mesos de març (397), abril (446) i maig (330). S'ha de destacar que l'epidèmia causà quasi tantes víctimes com el setge i l'assalt del 1811, i entre elles destaquen el canonge Bonaventura Canals, el corregidor Juan Smith, el tresorer Josep Bergadà, el capità general Theodor de Reding, el canonge Pau Domingo, el tinent coronel Juan-Francisco Garcés i els nobles Bernat de Sentmenat, Carles de Morenés i de Caçador, Salvador de Llorac, Gaspar de Cases i Manuel de Montoliu i d'Erill.

La guerra trasbalsà l'estructura econòmica de Tarragona. En convertir-se la ciutat en la capital del Principat s'hi establiren gran quantitat de funcionaris i militars d'alta graduació amb les seves famílies. També s'hi aveïnaren molts refugiats, alguns d'ells amb recursos econòmics considerables. Paral·lelament, el port experimentà un

gran moviment de persones, queviures, mercaderies i diners; aquesta activitat desenvolupà el comerç i atragué molts comerciants que, fins i tot, impulsaren l'establiment d'un Consolat de Comerç que fou aprovat el 14 de març del 1810 pel Consell de Regència i tingué com a cònsol primer el comerciant Guillem Oliver.

Es pot dir que els anys de la Guerra del Francès anteriors al setge foren la primera gran època del port modern de Tarragona, ja que els ingressos de la duana passaren d'una mitjana de 43.223 rals en el quinquenni 1784-1788 a 3.252.709 rals el 1809 i a 18.421.728 rals l'any 1810 i els primers mesos del 1811. Recasens i Comes parla, utilitzant el Llibre d'Ordres Superiors de Sanitat, de setanta-dues embarcacions entrades al port del 9 d'octubre del 1810 al 30 de gener del 1811, de les quals cinc eren vaixells de guerra anglesos, vint-i-dues eren embarcacions d'altura i quarantaset de cabotatge. Per la nostra part podem dir, gràcies a les ordres d'embarcament de mercaderies de la casa comercial de Josep Yxart i Baldrich, que, del desembre del 1808 al gener del 1811, entraren, com a mínim, dos vaixells procedents de Veracruz, trenta-dos de Cadis, un d'Alacant i un altre de Ciutat de Mallorca; mentre que del port sortiren disset naus vers Cadis, onze cap a Veracruz, dues amb destí Cumaná, tres cap a Buenos Aires, Ciutat de Mallorca i Vilanova i una en direcció a Cartagena de Indias i Barcelona.

Tanmateix, les males collites i els estralls de la guerra afectaren les clas-

ses populars, per a les quals fou un autèntic flagell l'augment de preus que s'experimentà com a conseqüència de l'increment del veïnat i calgué fer pregons per evitar l'alça excessiva de preus.

La Junta Corregimental ordenà als ciutadans el lliurament de la meitat de la plata i or que tenien, i als eclesiàstics els objectes fets amb aquests metalls que no fossin necessaris per al culte, demanda que s'anà incrementant, fins a l'extrem que, el 15 de gener del 1811, Campo Verde només permeté a les catedrals retenir sis calces, dos copons, una custòdia, l'urna del monument, les àmfores dels sants olis, les ampolletes per a l'extremunció i un encenser, mentre que les parròquies tan sols podien conservar dos calces, dos copons, una custòdia i les ampolletes de l'extremunció. En aquest decret també es prohibí a les persones, "sean del grado, dignidad y condición que fuesen el uso de oro y plata, tanto en el uso doméstico como en el adorno de sus personas y vestidos"; quedaven exclosos d'aquesta disposició els militars, ja que eren els salvadors de la Pàtria, i aquest gran favor, naturalment, bé mereixia algun privilegi. No cal dir que la gent s'hi resistí i per aconseguir que entreguessin l'argenteria es féu saber que els lliuraments es rebrien en qualitat de reintegrament per quan acabés el conflicte.

Com era obvi, els objectes de plata i or acabaren a les fàbriques de moneda. El 14 de gener del 1809 la Junta Corregimental de Tarragona comunicà a la Junta Superior que havia trobat "suj-

tos idóneos para el desempeño de las operaciones de acuñar moneda”, que tot fa pensar que era Josep Batlle, beneficiat de la Selva del Camp, ja que fou elegit per la Junta Corregimental “para dirigir la máquina necesaria para el acuño de monedas”, i fou ell qui construï els instruments més delicats de la fàbrica en la qual també hi treballaren argenters arribats de Mallorca. El gener del 1809 la fàbrica estava en funcionament, i el febrer pogué lliurar a la tresoreria de la Junta Corregimental 2.500 duros, als quals en seguiren un miler el 8 de març, 7.360 el 10 de març, dos milers el 27 de maig i 2.500 el 10 de juny. Com que calia fer saber l'existència d'aquestes monedes, la Junta va fer imprimir una circular en què notificava que es tractava de duros de plata que portaven les armes de Catalunya al revers, i a l'anvers la inscripció “5.PS; FER VII. 1809”, els quals tenien totes les garanties per tal com tant “en el peso, como en el quilate, acreditan igual valor al de los demás que hasta aquí han sido fabricados”. La fàbrica funcionà fins al juny del 1809, en què fou substituïda per la de la Junta Suprema, establerta a Reus l'1 de juliol del 1809 sota la direcció de Joan Amat, i treballà amb regularitat fins al 20 de març del 1810, en què la proximitat dels francesos a Reus va aconsellar traslladar-la a Tarragona, on romangué fins al 14 d'abril, en què tornà a Reus la secció d'encunyació de plata, i la de coure restà a Tarragona. La segona etapa reusenca de la fàbrica acabà el 14 d'agost, en què, ocupada Reus nova-

ment pels francesos, es mudà un cop més a Tarragona, on funcionà fins al mes de maig del 1811, en què fou desmuntada i embarcada vers Mallorca el dia 27. Allí funcionà des de l'agost del 1811 fins al 30 de juny del 1814. La fàbrica, a més de batre moneda d'or, plata i coure, també encunyà medalles militars commemoratives, com la dedicada a recordar l'acció d'Hostalric, entre d'altres.

Malgrat tot el que s'ha dit suara, la vida seguia i a Tarragona se celebraven festes i es feien commemoracions. El 30 de maig, festivitat de Sant Ferran, es realitzà un ofici solemne a la catedral amb tedèum, al qual assistiren el capità general, l'Estat Major de l'exèrcit, els oficials de la guarnició i l'Ajuntament en incorporació. El Corpus també es commemorà, però amb les despeses mínimes possibles, i la mateixa filosofia s'emprà per Santa Tecla. El 2 d'agost hi hagué a l'església dels Sants Reis una brillant funció religiosa en honor de les persones que havien intentat alliberar Barcelona i que en ser descobertes foren executades. També es féu festa el 14 d'octubre, l'aniversari del rei, amb ofici a la catedral, voltejar de campanes, salves d'artilleria i lluminàries públiques.

El setge i l'assalt del 1811

Les defenses de Tarragona

En iniciar-se la Guerra del Francès, Tarragona disposava d'una primera línia fortificada formada per la muralla

romana i medieval, i una contramuralla bastida durant la Guerra de Successió. Quasi adossada a la part exterior de la contramuralla hi havia una segona línia, construïda al mateix temps que aquella, que començava a la bateria de Santa Clara, seguia amb els baluards de Sant Climent, de la Mercè i de Sant Antoni, i continuava amb els baluards de Sant Magí, Sant Dídac, Rosari, la porta de Sant Francesc i el baluard de la Sínia. Al baluard de Sant Magí s'iniciava una altra obra considerable que reforçava l'anterior. En un turó proper s'aixecava el fort de Sant Jeroni. Damunt el camí de Barcelona i a continuació venien els baluards de la Creu, la Plaça d'Armes, Sant Jordi i de la Reina. A la banda nord es trobaven els baluards del Rei i de Sant Pere, avançats respecte als de Sant Domènec i Negre, el baluard del Roser i el fortí de Sant Pau, d'on s'iniciava la part occidental de les fortificacions, la més feble del conjunt, constituïda per un terraplè i els baluards de Cervantes, Jesús, Sant Joan i Sant Pau. Totes aquestes defenses s'unien amb la zona portuària mitjançant una línia de cortines i baluards composta pel baluard de Sant Domènec, la Lluqueta del Príncep, el fortí de Sant Carles, la Mitja Lluqueta del Rei, el baluard d'Orleans, el fortí Reial, la bateria de Sant Josep i la bateria del Llatzeret. Des de la Lluqueta del Príncep partia una línia que anava fins al fort avançat del Francolí. El port restava protegit i defensat per les bateries dels Caputxins, la cortina del baluard de la Marina i el baluard de Sant Car-

les, que estaven units per una cortina. Tarragona, doncs, es presentava envoltada de baluards, fortins i cortines que formaven un complex defensiu força ròneg, en mal estat, inacabat i força obsolet. Calia, si es volia afrontar un setge en condicions de resistir, restaurar-lo i millorar-lo, sobretot a la part de la zona portuària.

Es passà a reforçar les fortificacions existents amb noves construccions que, dissortadament, es feren amb materials de poca qualitat i en poc temps. D'aquesta realitat n'era conscient el general Senén de Contreras, que tenia molt clar que Tarragona "no podría resistir a un sitio en regla a causa de los muchos defectos de sus fortificaciones débiles, sin concluir las más de ellas, sin consistencia, sin fosos, ni por consiguiendo caminos cubiertos, sin puertas para poder comunicarse y hacer fuertes salidas contra el enemigo para arrojarle de sus obras y recobrar las que nos tomase". També era de la mateixa opinió el capità d'artilleria Estanislau Guiu, que assegurava que la major part de les obres fetes del 1809 al 1811 eren lleugeres i poc sòlides, perquè havien estat aixecades de pressa i corrents i també perquè "algunas estaban sin terminar, otras no tenían fosos y todas carecían de resguardos y blindajes a prueba".

Per a la protecció dels afores de la plaça es fortificaren els turons de l'Oliwa, del Llorito i dels Ermitans. Dels tres forts el més important era el de l'Oliwa, que havia estat projectat com una defensa bàsica del sistema defensiu tar-

ragoní per tal com la seva artilleria podia protegir la línia fortificada de la població de la Marina. Aquesta fortalesa tenia capacitat per a dos milers de soldats d'infanteria i dos-cents cinquanta artillers, i a més disposava d'amplis fossars. El mur occidental era recte i retallat en la roca, i els altres tres, en talús, eren de maçoneria. Fou l'obra més important i costosa de totes les que es feren per posar la ciutat en situació de defensa, i quan restà enllestit, el febrer del 1811, el marquès de Campo Verde, sempre demagog, autoritzà els tarragonins, abans que fos artillat, a visitar-lo durant sis dies.

L'any 1808 la Junta Corregimental va crear una comissió de fortificacions que va disposar la formació de companyies de treball, formades per ciutadans d'edats compreses entre els setze i els quaranta anys, que feren les primeres feines de reforç de les defenses. Després de la derrota de Molins de Rei, Reding decidí millorar les fortificacions i encarregà la comesa al sergent major Ramon Folguera, però la manca de fons les va alentir. Caigudes Lleida i Tortosa en mans franceses, la possibilitat que Tarragona fos assetjada es manifestà ben real, cosa que féu reprendre les obres i permeté millorar les fortificacions de la Part Baixa, però amb grans dificultats per la manca de diners per pagar els treballadors.

L'exèrcit assetjador

El 10 de març del 1811 i per con-
ducte del príncep de Wagram, Napoleó

ordenà a Louis-Gabriel Suchet prendre Tarragona. Com era natural, se li havien de facilitar els recursos necessaris per emprendre l'acció i per això s'agregà al govern d'Aragó, que ja estava en mans de Suchet, els territoris de Tortosa, Lleida i Tarragona, és a dir, tot el que es trobava a l'oest d'una ratlla que començava a les costes de Garraf, assolí el coll de l'Ordal, seguia el curs del riu Anoia fins a Iborra, continuava pel Llobregat i arribava al Segre, d'on es desplaçava fins als límits de la demarcació lleidatana, tot seguint el curs de la Noguera. Després de garantir-li l'autoritat damunt la Catalunya Nova, se li assignaren les forces indispensables per poder dur a terme l'empresa posant sota el seu comandament quatre regiments d'infanteria francesa, la divisió italiana i la napolitana, el regiment conegut com de Napoleó i el de caçadors reials italians, de l'exèrcit de Catalunya, que s'afegiren a l'exèrcit d'Aragó. D'aquesta manera, els 17.000 homes sota les ordres de Suchet passaren a ser 40.000, l'origen dels quals era francès, polonès, italià i napolità. A l'hora de la veritat, de tots aquests soldats Suchet només podia comptar amb la meitat, ja que li calia controlar el territori ocupat, amb el benentès, com diu a les seves memòries, que "pour conquérir une ville, il avait besoin de conserver ou de contenir des provinces entières". Direm, com a curiositat, que l'ordre imperial, en la qual també figurava el pla d'operacions que calia desenvolupar a Catalunya –presa de Montserrat, Cardona, Berga i la Seu d'Urgell–,

acabava dient que la conquesta de Tarragona coronaria la glòria militar de Suchet i li asseguraria nous mèrits que, sens dubte, l'emperador valoraria positivament, com així succeí, ja que el nomenà mariscal de França.

Suchet començà els preparatius del setge de Tarragona convençut, com escriví al seu germà, que ocupar la plaça no era empresa fàcil, ja que tenia bones defenses –en això exagerava– i disposava de l'ajuda que li podia fornir l'estol anglès (en començar el setge estava format per tres naus, un parell de fragates i barques artillades) sota el comandament del comodor Codrington; a més, pels voltants es trobava l'exèrcit espanyol i calia preveure els atacs dels guerrillers. El general francès ho preveié tot, i aquesta gran i acurada preparació fou, segons Camillo Vacani, el que permeté als francesos assolir la victòria damunt Tarragona.

L'exèrcit que Suchet duqué davant les muralles de Tarragona estava format per tropes d'infanteria, cavalleria, artilleria, enginyers i auxiliars. La infanteria la integraven les divisions Harispe, Habert i Frère, que comprenien les brigades Salme, Palombini, Balathier, Montmarie, Bronikoski, Laurencey i Callier, que al seu torn aplegaven tretze regiments i vint-i-nou batallons amb un total de 14.370 homes. La cavalleria la comandava el general Bousard i estava integrada per quatre regiments i deu esquadrans amb 1.447 homes. L'artilleria la manava el general Valée i aplegava 2.081 homes. Els enginyers, 721 homes, estaven sota les

ordres del general Rogniart, i finalment hi havia les tropes auxiliars, que aplegaven 569 homes. En total, 19.188 soldats que procedien, la major part, del setè exèrcit establert a Catalunya. Suchet, en les seves memòries, parla de manera molt elogiosa d'aquests soldats, dels quals destaca la seva activitat, abnegació, constància i valor. Els oficials demostraren en tot moment estar molt ben preparats i tenir una gran capacitat i experiència.

Els francesos es plantaren davant Tarragona ben proveïts de material bèl·lic, amb un tren de setge que, a més de les municions, aplegava seixanta-sis peces d'artilleria, de les quals vint-i-quatre eren del calibre 24 i divuit morters. L'artilleria de campanya constava de trenta-sis peces que havien estat preses als espanyols a Lleida i Tortosa.

La guarnició

En iniciar-se el setge la guarnició de la plaça era de 6.660 homes, dels quals 2.500 pertanyien a les milícies urbanes. A mesura que avançava el setge acudiren per via marítima nous reforços. El 10 de maig entraren a Tarragona dos milers d'homes. El 26 hi desembarcà, procedent de València, el tercer batalló de caçadors de València, i el primer regiment de Savoia, que en sumava dos mil més. També hi arribaren dos-cents artillers valencians, quatre-cents soldats de Mallorca i cinc milers més procedents de València i Cadis. La guarnició augmentà considerablement i a finals de maig se situava entorn

dels setze mil homes; aquesta quantitat es mantingué poc temps, ja que el 31 Campo Verde sortí de la plaça enduent-se'n sis mil soldats, cosa que deixà la guarnició reduïda a uns deu mil homes que eren una barreja de veterans i de novells.

Del 10 al 31 de maig, el comandament de la guarnició estigué en mans del marquès de Campo Verde, que a l'hora de la veritat no demostrà tenir grans dots militars i de qui Josep Cotrina diu que "sus dotes personales no le acreditaban como el general de la talla que requerían las circunstancias, y a su irresolución se debe no la pérdida de Tarragona, que esta hubiera caído, tal vez, como otras plazas, cayeron tras de obstinadísima resistencia, sino que fuera tal la magnitud enorme del desastre".

Sota les ordres de Campo Verde estava Juan-Senén de Contreras, que defensà la plaça des de la sortida del marquès fins al dia infaust de l'assalt. Contreras s'hagué de fer càrrec de la guarnició per disposició de Campo Verde quan només feia dos dies que havia arribat a Tarragona a bord de la fragata *Pueblo*. Contreras, davant l'ordre del comandant en cap, al·legà que era un nouvingut que ho desconeixia tot i, posteriorment, escriví que "hallándome recién llegado no conocía los gefes, las tropas, las autoridades civiles, los habitantes, ni la plaza, ni los recursos, ni los recursos del país, que me era como extranjero; ni en fin nada de quanto deba conocer un general para poder defender bien una plaza que se le confía".

Però tot fou inútil. Davant la responsabilitat que li havia sobrevingut, Contre-ras, que segons Galiano era “de valor y habilidad” encara que “algo jactansioso con presunción de escritor”, es preparà per aconseguir el control de la situació i en primer lloc, com ell mateix ha deixat escrit, el que va fer fou reglar el servei de la tropa, establir una policia militar, formar els ciutadans en companyies i dedicar les dones a fer cartutxos i benes.

El material bèl·lic mai fou abundant. Ens ho demostren les contínues demandes del comandant del cos d'artilleria al comandant en cap des del setembre del 1810 fins al maig del 1811. A la fi s'aconseguí que no en manqués, però les existències mai foren considerables i per això el cap dels artillers es queixà tot sovint del consum excessiu que es feia de municions, ja que no eren excessives i calia conservar-les per quan calgués emprar-les veritablement. Aquest cap militar comprenia el perquè del consum excessiu que es feia, per tal com “siguiendo la costumbre establecida desde el primer día, se manifestaba el entusiasmo de los defensores y se acrecentaban los alientos de los moradores de la plaza poniendo en ejercicio los cañones de las baterías”; i hi afegia que “es achaque viejo que la confianza de una población asediada [és el cas de Tarragona] se sostenga y anime cuando puede dar muestra de su poder ofensivo, que tan bien refleja el funcionamiento de las bocas de fuego; por eso el pueblo y la tropa clamaban por que dispara-

se la artillería”. El comandant general d'artilleria, brigadier Carrasqueda, trobava aquesta política nefasta i el 14 de maig afirmà que “el consumo de municiones sólidas y huecas que se ha hecho en esta plaza desde la presentación del enemigo, es tanto más excesiva cuanto todavía no ha disparado éste un tiro de cañón ni aún del menor calibre”.

Tarragona disposava de 340 canons de 24, 16, 12 i 8 polzades, abusos de 9 i morters de 14, 12 i 10, que estaven repartits per tots els forts, tret del de la Creu, que estava armat exclusivament amb peces de 16 i morters de 12. El fort de l'Oliva disposava de catorze peces de 24. D'altra banda, les armes portàtils de la guarnició tenien un origen molt variat: unes havien estat fabricades a Catalunya, altres eren angleses i unes quantes procedien de captures fetes als francesos. Sempre n'hi hagué una certa mancança, i per això contínuament trobem sol·licituds de noves armes fetes als governadors de Mallorca i Menorca i a la Junta Superior. Durant el mes de juny foren desembarcats sis milers de fusells, dels quals més de la meitat s'havien de recompondre.

Primera fase del setge

Suchet, una vegada s'hagué incorporat a les tropes que li havien estat adjudicades, disposà els preparatius per atacar Tarragona. A Tortosa centrà el tren del setge i els animals de tir necessaris per al seu trasllat, així com les provisions de farratge i el ma-

terial sanitari. El 24 d'abril del 1811 sortí de Saragossa cap a Lleida, on, el dia 26, revisà les tropes de la divisió Harispe. El 28 deixà Lleida i prengué el camí de Montblanc, on arribà l'endemà; un cop desembarassada la ruta de les partides de sometents i miquelets, prosseguí vers Alcover, i el 2 de maig es trobava a Reus, on instal·là el quarter general. La divisió Habert, l'artilleria i les unitats d'enginyers sortiren de Tortosa el dia 1 i cap al capvespre arribaren a Cambrils.

El 3 de maig l'exèrcit francès es presentà davant la plaça i ocupà el territori que l'envoltava. La brigada Salme avançà vers el Francolí i féu recular més enllà del riu les avançades de la guarnició tarragonina. El general Harispe va ocupar Constantí i Habert féu el mateix amb Vila-seca. L'endemà la brigada Salme se situà davant el fort de l'Oliva, mentre que la brigada de Palombini ocupava el Llorito i el comellar dels Ermitans, que havien estat abandonats pels espanyols. Al mateix temps la brigada Balathier tallava el camí de Barcelona i la divisió Habert avançava fins a la desembocadura del Francolí, amb la qual cosa el cercle de la plaça per terra restà complet. Només quedava lliure la via marítima. El setge de Tarragona quedà fixat del tot en situar-se el parc d'artilleria a la Canonja, l'emmagatzematge de queviures i l'hospital general de sang a Reus i restar les espatlles cobertes amb l'establiment de guarnicions a Falset i Móra. Suchet, doncs, quedà sòlidament situat i en condicions de moure's amb llibertat.

Els tarragonins advertiren els primers moviments de l'exèrcit que els anava a assetjar amb relativa tranquil·litat, ja que pensaven, com un dels personatges de Gras i Elies, que si el francès atacava la seva ciutat "no quedarà con ganas de volverlo a repetir" i estaven convençuts que "Tarragona no caerá en poder de los franceses, aunque el señor Bonaparte tenga puestos los ojos en nuestra metropolitana ciudad, pues por su posición marítima y por sus fuerzas e inespugnables muros que han sido reparados, principalmente los que ciñen la parte alta de la capital, resistirán a todo ataque por valiente, decidido y numeroso que sea el enemigo".

El dia 5 la guarnició realitzà quatre sortides, protegida per un foc considerable disparat des de la plaça i el fort de l'Oliva; l'actuació aconseguí fer recular momentàniament les avançades enemigues, però no evità que els francesos tallessin l'aqüeducte que portava les aigües a la ciutat des de Puigpelat i que iniciessin la construcció d'un reducte a un quilòmetre del fort del Francolí, a la vora de la mar, que, tot i el canoneig de l'esquadra anglesa, restà enllestit el dia 13, i que, un cop proveït de canons, aconseguí mantenir allunyades les naus angleses.

Suchet advertí que la part més feble del recinte fortificat tarragoní era la de l'oest, és a dir, la compresa entre el baluard d'Orleans i el fort del Francolí, i decidí començar l'atac per aquesta zona, sobretot perquè la caiguda del fort del Francolí deixaria la ciutat sense la possibilitat d'utilitzar les aigües

del riu al mateix temps que permetria dominar l'entrada del port, amb la qual cosa es tallarien les comunicacions marítimes que encara tenien obertes els assetjats. El general francès, però, tot i tenir clar el que calia fer, canvià els plans d'atac i donà preferència a la presa del fort del Francolí i deixà per més endavant la del de l'Oliva, que, tard o d'hora, també havia d'atacar, per tal com la seva possessió li resultava imprescindible si volia apoderar-se de la plaça. Pel que sembla, el canvi d'estratègia el provocà no haver pogut aplegar tota l'artilleria que li calia per dur a terme les operacions. Tenim, doncs, que en els primers dies del setge els atacants es dedicaren a fer obres encaminades a evitar desembarcaments, mantenir a ratlla els forts de la ciutat baixa i tallar el forniment d'aigua.

Segona fase del setge

S'inicià la nit del 13 al 14 de maig, en què Suchet donà l'ordre de prendre el fort de l'Oliva. L'acció fou encomanada al general Salme, que atacà els atrinxeraments exteriors del fort, dels quals desallotjà les tropes espanyoles, que posteriorment els intentaren recuperar sense èxit. Aleshores Suchet sol·licità la rendició del fort, que, com és natural, fou rebutjada.

El dia 14, la guarnició, en combinació amb els vaixells anglesos, realitzà una sortida a base de dos contraatacs combinats. Un tingué la forma d'un reconeixement de les obres franceses de la dreta del Francolí i l'altre anà adre-

çat a recuperar les avançades de l'Oliva perdudes durant la nit. El resultat no fou gaire reeixit, ja que els francesos del reducte del Francolí els feren retrocedir, i tampoc s'aconseguí res per la banda de l'Oliva.

El dia 18 els assetjats sortiren de matinada; la tropa arribà fins al pont del Francolí i destruí algunes trinxeres franceses. La ràpida contraofensiva de l'enemic els frenà i els obligà a replegar-se dins les muralles de la plaça. En aquesta acció hi intervingueren els vaixells anglesos i es distingí la barcelonina Rosa Venes, casada amb el tarragoní Simó Llovera, que es baté a primera línia i aconseguí matar un oficial francès i ferir diversos soldats enemics. El seu coratge li féu guanyar les xarretes de sotstinent, que li imposà Campo Verde, i un cop acabada la guerra Ferran VII la nomenà coronela. Rosa Venes no fou l'única dona que es distingí durant el setge, i la seva actuació merescué que el general Contreras digués d'elles que "son dignas de la estimación general [], pues sin reparar en el fuego, llenas de un valor extraordinario y compasivo, no cesaron de llevar agua para que refrescasen nuestros guerreros, en la fuerza del sol, del polvo y de las balas; retiraban en parigüelas a los heridos, dándoles agua, vino y vinagre aguado hasta ponerlo en el hospital".

El dia 20 a la tarda, una columna eixí per la porta de Sant Antoni i es dirigí vers el Llorito i els Ermitans, i a la mateixa hora també realitzà una sortida una part de la guarnició del fort de l'Oliva per atacar els atrinxeraments

francesos. Cap de les dues forces aconseguiren consolidar les posicions i hagueren de replegar-se.

Mentre tot això s'esdevenia, les tropes de Suchet es preparaven per a l'assalt definitiu al fort de l'Oliva a base de construir, amb grans dificultats i pèrdues, un camí que permetés atansar l'artilleria a les seves posicions d'enfront del fort, les quals, a més a més, avançaren cap a la fortalesa, i en les primitives posicions hi situaren tres bateries que no tardaren gaire a obrir foc contra les defenses espanyoles.

A més dels treballs realitzats a l'Oliva, els assetjadors obriren tota una sèrie de trinxeres paral·leles a la costa, partint del reducte que havien bastit vora mar, i les comunicaren amb les que ja tenien al costat del pont del Francolí. A partir d'aquest indret, tot seguint la riba dreta del riu, van construir una nova trinxera on armaren tres bateries d'artilleria.

L'hora de la veritat per al fort de l'Oliva arribà el dia 28. L'artilleria francesa obrí foc i aconseguí enderrocar diverses parts del dispositiu defensiu. El dia 29 l'artilleria prosseguí el bombardeig i al capvespre la infanteria intentà l'assalt, mentre el conjunt de l'exèrcit francès efectuava un simulacre d'atac general per tenir entretinguda la guarnició de la plaça. Pel que fa a l'Oliva, a dos quarts de nou de la nit els francesos rodejaren el fossar del fort i es trobaren, "casualmente o por haberlo así calculado de antemano", com escriu Salas, amb una columna que des de la plaça s'adreçava al fort a rellevar la

guarnició; la possibilitat que els francesos sabessin que la guarnició anava a ser rellevada és molt plausible per tal com s'havia disposat el rellevament a l'ordre del dia i, gràcies al populisme de Campo Verde, tothom s'havia pogut assabentar de l'hora i la manera com es faria el canvi, i fins i tot es podia saber el sant i senya. El combat generalitzat que aleshores es produí arreu facilità la confusió i els francesos pogueren entrar al fort, on s'inicià una lluita terrible que s'aferrissà encara més en introduir-se en el recinte, aprofitant la zona que havia estat destruïda, una segona columna francesa. Aquests atacants duïen escales per pujar des del fossar als murs enderrocats, però resultaren curtes i no els permeteren assolir les muralles; les coses, doncs, començaren a anar malament per als francesos, que semblava que haguessin entrat en una ratera, quan un capità italià descobrí el pas de la canal de l'aqüeducte que travessava el fossar com si es tractés d'un pont i entrava dins el fort; com que ningú havia tingut la previsió de tapiar-lo quan els napoleònics havien inutilitzat l'aqüeducte, esdevingué una porta d'entrada a l'estacada que cobria l'accés, que fou aprofitada per aquests per penetrar en el recinte i sorprendre per l'esquena els qui estaven defensant la gola de la columna que havia entrat barrejada amb el relleu espanyol. El carnatge fou terrible i de la guarnició i de la columna de socors, uns 4.000 homes, amb prou feines se'n salvaren un miler; la resta, o perderen la vida o foren fets presoners.

Davant la pèrdua de l'Oliva, Campo Verde, el dia 30 de maig, convocà consell dels caps militars al qual també assistiren els vocals de la Junta Superior. A la reunió s'acordà que calia obligar els francesos a aixecar el setge, ja que es considerava que la plaça no l'aguantaria gaire temps.

Tot just acabada la reunió, Campo Verde ordenà al coronel O'Ronan que, al capdavant d'una columna de 1.500 homes, anés a recobrar el fort de l'Oliva, que es creia abandonat pels francesos; aquesta ordre, veritablement, diu molt poc en favor de la capacitat de qui la donà, ja que l'enemic sabia molt bé quin era el valor estratègic del fort i no havia fet tants esforços i sacrificis per un cop pres abandonar-lo perquè pogués ser ocupat novament pels espanyols. Com que el fort no sols no havia estat desocupat sinó que els francesos n'havien reforçat les posicions a l'espera d'un intent de recuperació per part espanyola, la columna fou rebuda amb un foc molt nodrit de fuselleria que l'obligà a aturar-se, primer, i a retirar-se, després, davant un moviment ofensiu dels francesos. El fort de l'Oliva restava, doncs, definitivament perdut i, davant l'evidència, els canons del fort Negre el bombardejaren perquè no pogués ser útil a l'enemic.

Campo Verde aprofità l'acord del dia 30 per abandonar Tarragona amb l'excusa d'organitzar des de fora un atac per l'esquena als assetjadors. Prometé que, en el termini màxim de sis o vuit dies, tornaria amb un exèrcit per aixecar el setge i dient que "el pronto

socorro de esta plaza exige mi ausencia de vosotros por algunos días; volaré para aliviaros luego las incomodidades de un sitio. Entre tanto dexo gefes de mi confianza que os enseñarán a vencer; observad el más riguroso orden; sea uno mismo el sentimiento del soldado y el pueblo, y no dudeis de la victoria. Redoblemos nuestros esfuerzos y vigilancia a vista del último suceso; el mismo os enseña, que solo sabe progresar el enemigo en vuestra confusión. Esas tropas tan acreditadas, las veis batidas quantas veces os presentais en el campo y observais las leyes del orden. ¿Y temereis sus asaltos tras de una muralla? Llenaos de confianza y ardor en la pelea, que presto os vereis libres de los peligros que os rodean". L'embarcament del capità general fou tan precipitat que, com ha escrit Eguaguirre, "que al estado mayor que quedaba en la plaza no le quedó una noticia con concierto. Se ignoraba no digo la fuerza y estado de los cuerpos, sino aún el número y nombre de ellos". Amb Campo Verde van embarcar "una infinidad de jefes que parece que tenían comisiones", va ser una autèntica fugida davant la més que probable pèrdua de la plaça, a la qual cosa sens dubte contribuïren amb la seva absència. Eguaguirre no s'estigué d'escriure sobre aquest fet que "muchos oficiales huyeron de Tarragona para libertarse de riesgos y fatigas. Algunos lo verificaron sin licencia, solicitándola otros con pretextos nada honrosos. Unos se fingieron estar enfermos, otros, en fin, cometieron actos de baxeza para ocul-

tar su pusilanimidad. Éstos, no sólo no merecen distinción alguna, sino que deben ser echados del servicio, pues, si no, tendrían la impudencia de presentarse con insignias y decir que estuvieron en el sitio. La mayor parte de los cuerpos estaban mandados por capitanes. Estos capitanes deben ser hechos coroneles, y los que se ausentaron, y han estado divirtiéndose en Villanueva y otras partes, despedirse del servicio. De otro modo no habrá justicia y es preciso hacerla".

El mateix Campo Verde desembarcà a Vilanova, des d'on va passar a Igualada, i ben segur que en posar el peu a terra s'oblidà de la promesa de tornar a auxiliar la ciutat assetjada, que deixà abandonada a la seva sort. Com a cap de la guarnició quedà el general Juan-Senén de Contreras, a qui no serví de res l'al·legat que féu de ser un nouvingut que ho desconeixia tot. La decisió de Campo Verde també estranyà la Junta Superior, que considerava que el nomenament hauria hagut de recaure en un militar més coneixedor de la situació, com ara Juan Cano. El comandament de Contreras fou a més dificultat pel fet que el càrrec de governador fou donat al coronel José González, germà de Campo Verde, i es disposà que el general Sarsfield es fes càrrec de la població de la Marina, amb la qual cosa l'autoritat restava repartida. Era una situació favorable a tota mena de disgustos i que ens fa preguntar-nos, com ja ho va fer Eguaguirre, "quién ha visto en el centro de una plaza sitiada, y en un recinto tan reducido como Tarra-

gona, dos autoridades independientes la una de la otra? ¿dos autoridades que tenían separación hasta de caudales?". Les discrepàncies entre ambdós militars sortiren a la llum durant la postguerra i tant l'un com l'altre s'atacaren en sengles escrits.

Tercera fase del setge

Contreras acceptà la responsabilitat de defensar Tarragona amb el millor esperit de servei, però sense fer-se gaires il·lusions sobre les seves possibilitats ateses les circumstàncies. Una de les primeres coses que féu com a comandant en cap fou publicar, el 2 de juny, una proclama realista, adreçada als oficials i als soldats de la guarnició, en què, entre altres coses, assegurava que "lo fuerte del sitio no ha comenzado, pero comenzará luego según lo que los franceses adelantan en sus obras para poner baterías. Ya hasta llegar donde se hallan, han perdido por nuestro fuego de artillería y fusilería, en las salidas que habeis hecho contra ellos, más de quatro mil hombres; ¿qué será quando a tiro de fusil de nuestros parapetos, sufran la metralla, y cuando creidos de asaltar fácilmente alguna brecha de las pocas que pueden abrir en nuestros muros, encuentren en ellos la muerte que debeis tenerles preparada?".

El document l'acabava amb aquestes paraules: "Habitantes de todas clases; mugeres ilustres y varoniles; no dudeis, que haciendo las tropas su deber, como espero, los franceses serán al

fin rechazados. Así, pues, desechad temores que pueden y procuran infundiros las almas pusilánimes, y la que no tenga valor para sufrir y despreciar los peligros, desde luego puede marcharse fuera, pues vale más que se ausenten, que no que, con su continuo sobresalto, intimiden a los valientes.”

Tot fa creure que Contreras no pretenia altra cosa que allargar la resistència al màxim possible, a l'espera que Campo Verde complís la seva promesa i fes aixecar el setge. Des del primer moment prengué les mesures pertinents per aconseguir aquest propòsit i, així, féu emmagatzemar els objectes útils abandonats pels veïns expatriats i els destinà al servei públic; abonà el salari a la tropa; féu posar set pams de sorra i terra a les teulades de la catedral per protegir-la de les bombes, i donà instruccions a la població civil per afrontar-ne els efectes.

Capturat el fort de l'Oliva, Suchet tornà al pla inicial de prendre el fort del Francolí i atacar el recinte comprès entre aquest fort i el baluard dels Canonges. La nit de l'1 al 2 de juny, els assetjadors construïren un atrinxerament paral·lel a aquestes fortificacions, i la nit següent bastiren un pont de cavallets prop de la desembocadura del riu i iniciaren la instal·lació de bateries destinades, en el seu moment, a obrir esvorancs i batre les posicions espanyoles de la Lluneta del Príncep, el baluard d'Orleans i el fort Reial. Com és natural, tots aquests treballs eren contemplats amb preocupació pels assetjats, que, per tal d'impedir-los, feren

sortides encaminades a inutilitzar els treballs, però tan bon punt es retiraven tornaven a refer-les i continuaven avançant-les cap a les fortificacions de la plaça.

El dia 5 de juny els francesos envestiren el fort del Francolí, però foren rebutjats. Durant la nit construïren noves posicions i hi col·locaren artilleria. El fruit d'aquests esforços es veié el dia 7, en què vint-i-cinc peces, repartides en cinc bateries, obriren foc contra el fort del Francolí, que, naturalment, fou contestat pels assetjats. El foc francès aconseguí obrir bretxes practicables al talús del fort i a les muralles de comunicació amb la resta del recinte fortificat. El general Sarsfield, que defensava l'indret, en adonar-se que era impossible mantenir-s'hi donà l'ordre d'abandonar-lo, i tot seguit fou ocupat pels francesos, que, a més, intentaren apoderar-se del rastell de la Lluneta del Príncep. Les tropes de Suchet, incansables, es dedicaren tot seguit i amb el màxim entusiasme a reutilitzar les restes del fort del Francolí per usar-les contra la població de la Marina.

En els dies successius els francesos no van parar de millorar els atrinxeraments i l'emplaçament de la seva artilleria i, gràcies a la que havien situat al fort del Francolí, deixaren obsolet per als assetjats el port i pogueren batre el baluard de Sant Pere.

La guarnició intentà minimitzar els avenços dels assetjadors amb sortides. En féu una pel camí de Barcelona contra la divisió italiana que l'ocupava i altres contra la ratlla del Francolí, però

el resultat fou magre, ja que l'enemic, a despit del foc que se li féu, prosseguí el seu progrés sense aturador.

El dia 16 els atrinxeraments dels francesos estaven enllestits i les bateries armades, i Suchet donà l'ordre d'atac. Cinquanta-quatre peces de gran calibre obriren foc contra les defenses de la Part Baixa, que era respost per aquestes. A les deu de la nit envestiren la Lluneta del Príncep i aconseguiren assaltar-la, i a continuació es llançaren contra el baluard de Sant Carles, que no obtingueren per haver arribat reforços d'altres indrets. Com ja havien fet en altres posicions conquerides, els francesos no tardaren gaire a adaptar la Lluneta del Príncep per als seus interessos i hi instal·laren una bateria per prosseguir el seu avenç, que, el dia 17, s'adreçà contra la Mitja Lluna del Rei i el baluard d'Orleans o dels Canonges.

El dia 20 les bateries franceses obriren esvorancs en els baluards de Sant Carles i d'Orleans, i a l'angle dret del fort Reial. A la nit Suchet es disposà a atacar aquesta part de la ciutat baixa i, precisament aleshores, Sarsfield, cap militar de la zona, abandonà el seu lloc seguint ordres directes de Campo Verde. El fet fou denunciat per Contreras a la Junta Superior dient que “el brigadier Sarsfield, que se había comprometido a defender la parte de la marina sobre su cabeza, se ha ido esta tarde habiendo entregado el mando sin conocimiento mio a su inmediato, dexándolo todo comprometido”. El coronel Eguirre, al seu torn, escriví que “en el

momento mismo que fueron atacadas por los franceses, se vieron sin el brigadier Sarsfield, pues en el mismo día, con sus edecanes, en un bote que tenía prevenido a la orilla del mar, se hizo a la vela con dirección al cuartel general, donde fue recibido con jubileo, cuando debía considerársele como un desertor, pues que se le había confiado el mando de la línea, único frente atacado de la plaza, así es que sorprendió a los militares, y el general Contreras se vió de repente sin tener sujeto que le relevase". Salas ho condemnà així: "puede calcularse el efecto que produciría en aquellas desgraciadas tropas ver embarcarse a un jefe querido y respetado, y en el que tenían absoluta confianza, momentos antes de ser atacados, no siendo disculpable la conducta de aquel general en aquellas terribles circunstancias".

Acabada la guerra, Sarsfield, davant les acusacions que li feren Campo Verde, Contreras i Eguaguirre, es defensà donant a la impremta l'escrit *El general Don Pedro Sarsfield presenta a la Nación Española la vindicta de su honor*. El general es mostrà molt ofès per haver estat qualificat de desertor i es defensà dient que Campo Verde, després de la seva sortida de Tarragona, li escriví dos cops, "diciendome que saliese luego y que pasase al cuartel general á unirme con él para ver lo que podría hacerse en favor de Tarragona, á lo que contexté resistiendome siempre y manifestandole el riesgo que corria el punto de la marina si yo me separaba de él", però el 21 de juny, "quando mé-

nos lo esperaba", li arribà un passaport del general Contreras per passar a trobar Campo Verde a Montblanc, ja que així ho havia ordenat el capità general. Sarsfield comentà el fet dient que "me incomodó sobremanera esta novedad viendo que á la fuerza se me arrancaba del lugar mas atacado por el enemigo y donde esperaba el honor de una defensa increíble, ó de terminar mis dias cubierto de gloria". Així, doncs, segons ell, no féu altra cosa que obeir, especificant que "de obedecer una órden à admitir un pasaporte hay una diferencia infinita: dexar de cumplir con la primera hubiera sido en mí un delito y yo no estoy acostumbrado à cometerlos, y aceptar voluntariamente ó quasi desear el segundo, como se quiere aparentar con la voz *admitir*, sería un deshonor".

El fet de la relativa facilitat amb què els francesos aconseguiren obrir esvorancs a les fortificacions de la plaça el comentà Contreras dient que constituïa la millor prova "de lo que ya he dicho sobre la debilidad de las obras de la plaza, pues que quando los terraplenes son buenos las baterias de brecha no pueden abrirla practicable en menos de treinta y seis horas".

El capvespre del 21 els francesos, en cinc columnes, atacaren alhora els baluards de Sant Carles i d'Orleans i el fort Reial. Els assetjats es defensaren amb coratge, però els assetjadors resultaren impossibles d'aturar i els defensors hagueren d'optar per retirar-se cap a la Part Alta de la ciutat; amb això deixaren el camp expedit als francesos, que entraren al recinte i acabaren per

possessionar-se de tota la Part Baixa. Animats per l'èxit, els napoleònides intentaren penetrar a la Part Alta aprofitant que anaven mig barrejats amb la tropa en retirada. El general Contreras, que es mirava el desastre des de la porta de Sant Joan, advertí que si mantenia les portes obertes corria el risc que se li colessin els francesos que avançaven i manà tancar les portes per evitar l'entrada de l'enemic, "sin cuya precaución [com ell mateix escriví], amigos y enemigos se me habrían metido en la plaza". Va ordenar a crits i tocs de corneta als espanyols que formessin línia de batalla al peu de la muralla, "lo que comprendieron y ejecutaron bien y prontamente separándose de los franceses". Aconseguida la maniobra, des de dalt dels murs es féu foc de fusell i de metralla contra l'enemic i l'obligaren a retirar-se. Durant la nit i la matinalada anaren entrant a la Part Alta soldats desparionats, restes de les forces que havien defensat les forteses ara en mans dels francesos.

Quarta fase del setge

Com que la proposta de capitulació feta per Suchet la mateixa nit de la presa de la ciutat baixa fou rebutjada per Contreras, els francesos iniciaren treballs contra la muralla de Sant Joan alhora que giraven cap a mar l'artilleria capturada als espanyols a fi de mantenir allunyada l'esquadra anglesa, de la qual Contreras va deixar escrit això: "Lejos de culpar a los ingleses en la pérdida de la plaza, debo al con-

trario publicar los auxilios que recibí de la esquadra de tres navios y dos fragatas mandada por el conodoro Co-drington, capitán del navio Blake de 74 cañones, cuya actividad y juiciosas medidas en todo lo que hizo para ayudarme, como la buena voluntad y armonía que tuvo siempre conmigo fueron de la mayor utilidad. Se encargó a solicitud mía de la policia de la bahía, en la qual había una porción grande de embarcaciones llenas de gentes de la plaza, que esperaban el éxito de la defensa para volver a sus casas, o para alejarse en caso que los franceses la tomasen. Hacía transportar nuestros enfermos y heridos a los hospitales de las costas y de las islas vecinas. Incomodó con el fuego de su esquadra las obras y trabajadores del enemigo. Envió a mi insinuación un brik que con su fuego incomodó los comboyes que el enemigo hacía llegar a su campo desde Tortosa pasándolos por el camino del Collado de Balaguer, y le obligó a hacer otro camino fuera de alcance distinto del primero, en el qual les incomodaba; y en fin por su buena conducta se adquirió mi amistad y reconocimiento y el de todos generalmente”.

A Tarragona eren conscients de la situació en què es trobava la plaça, i per això Contreras escriví a Campo Verde per explicar-li-ho, fent-li veure, com diu Eguaguirre, que “si no atacaban con sus fuerzas exteriores, compuestas entonces de 10.000 hombres, llegando sus descubiertas hasta Torre-dembarra, la plaza se vería en la precisión de sucumbir por ser imposible

sostenerse ya más de un día”. Campo Verde respongué dient que atacaria els assetjadors per l’esquena, mentre que els assetjats ho feien frontalment amb 4.000 homes. Aquesta operació s’establí per al dia 24 de juny, a una hora convinguda i seguint un senyal que seria donat per telègraf òptic. A les quatre de la tarda els soldats de la guarnició estaven formats i preparats, però l’ordre de Campo Verde d’atacar no arribà mai i a la nit se’ls ordenà tornar a les seves posicions en vista que l’exèrcit espanyol exterior, en comptes de realitzar el pla combinat, s’havia allunyat de Tarragona. No cal dir que Campo Verde es justificà inculpan a tots menys a ell, però el fet és que es va retirar cap a Vilanova. Una altra mostra de la ineptitud del marquès la trobem en la tramesa d’una carta a militars que suposava que estaven a Tarragona i dues al brigadier Manuel Velasco, amb la consigna que si calia es podien constituir en junta militar i destituir Contreras. La casualitat féu que aquestes cartes anessin a parar a mans de Contreras, qui no dubtà pas de donar-les a conèixer a l’oficialitat de la plaça que es posà al seu costat. A la primera carta enviada a Velasco deia que en el cas que Contreras volgués lliurar la plaça havia de prendre el comandament immediatament, i en la segona li feia saber que, dels escrits que li havia enviat Contreras, deduïa que aquest no feia el que calia per defensar la plaça i que se li havia de retirar el comandament si pretenia retre-la; en conseqüència,

li adjuntava un ofici autoritzant-lo a assumir la condició de capità general del cantó.

Suchet era conscient de la difícil situació en què es trobava Tarragona i decidí donar el cop de gràcia fent construir una paral·lela davant la muralla de Sant Joan que va ser dificultada pel foc de la plaça. Acabada l’obra, passà a establir dues bateries per tal d’obrir esvorancs a les cortines situades als costats dels baluards de Sant Pau i de Sant Joan, i darrere d’aquestes bateries féu situar-ne una tercera destinada a bombardejar els forts de Jesús i de Cervantes. El dia 25 ordenà la construcció d’una segona paral·lela a només 140 metres de la muralla, la qual féu avançar els dies següents. Entre ambdues parts hi hagué un autèntic duel artiller que comportà que la majoria de les peces dels defensors quedessin fora de combat i s’obrís una bretxa a la cortina que unia els baluards de Sant Pau i Sant Joan. Davant d’aquesta situació, Contreras féu espitllar les cases de la Rambla i construir trinxeres als carrers que hi donaven a fi d’establir un nou recinte.

El dia 28 a la matinada, els assetjadors obriren foc amb violència i aconseguiren fer un esvoranc prop del baluard de Sant Pere, que ampliaren a cops de canó fins que veieren que podia permetre el pas de vuit homes de front; als defensors els resultava impossible obstruir-lo a causa del foc incessant que feien els francesos sobre l’indret. La situació era difícil, per tal com l’esllavissada del mur podia faci-

litar-hi l'ascens, mentre que l'enderroc garantia protecció als atacants.

El dia 27 els treballs restaren enllestits i els enemics pogueren passar a emprendre l'atac final, que es programà per a l'endemà.

El general Contreras intuï que d'un moment a l'altre es produiria l'assalt final i decidí salvar la guarnició fent-la sortir a les vuit de la nit del dia 28, en què es calculava que els francesos farien l'assalt, pel peu del fort de l'Oliva i en direcció a les muntanyes de la part del riu Gaià. La idea era que quan els assetjadors iniciessin l'assalt, la guarnició sortiria de la plaça ordenadament i amb el benentès que la rereguarda, manada per Eguaguirre, havia d'esperar que els assaltants entressin a la Part Alta i, a la seva vista, anar retirant-se gradualment. Aquests plans es desferen perquè els francesos no esperaren al vespre per atacar, puix veient que a les cinc de la tarda l'esvoranc de la muralla tenia ben bé 10 metres d'amplària, es decidiren a donar l'assalt.

L'assalt i les seves conseqüències

Suchet encarregà l'assalt a tres columnes reforçades per dues més. A cada una se li donà ordres concretes. Així, la de xoc havia de guanyar la bretxa i, ja dintre del recinte, havia d'anar vers la dreta per apoderar-se dels baluards de Sant Joan, Jesús i Cervantes; un cop aconseguits s'havia de dirigir al portal de Sant Antoni per tal d'impendir la sortida cap a la punta del Miracle dels defensors de la plaça. La segona

columna havia d'entrar darrere de la primera i mantenir-se dalt de l'enderroc mentre no arribés la tercera; a continuació havia d'avançar per la Rambla de Sant Carles i guanyar la seu. La tercera columna, ja dins del recinte, s'havia d'adreçar a la banda esquerra de la ciutat i apoderar-se del bastió i la porta del Roser i dels forts de Reding i Sant Pau. La quarta i cinquena columnes, en qualitat de reserva, havien d'observar la situació i anar a on més convingués.

Suchet va arengar els seus homes prometent-los tres dies de saqueig sense control. Acabat el parlament i aturat el foc de l'artilleria, la primera columna sortí de la trinxera i, aguantant el foc dels defensors, es dirigí cap a la bretxa. Com que les seves baixes eren nombroses, Suchet ordenà avançar a la quarta columna, al davant de la qual, per donar exemple, se situaren un bon nombre d'oficials. El gest animà els soldats, que es llançaren coratjosos a superar la muralla.

La guarnició començà a recular i areu s'estengué la veu que els francesos havien entrat. Tot i això, la lluita continuà durant unes quantes hores. Els defensors, sense deixar de lluitar, anaren retrocedint davant la incontenible embranzida dels assaltants: de la Rambla es passà al Portalet, del Portalet al carrer Major i del carrer Major al pla de la Seu, on moriren molts oficials espanyols d'alta graduació i hi fou ferit a la baioneta el general Contreras. Les tropes de la guarnició, situades a la part oposada d'on s'havia produït l'assalt, intentaren obrir-se pas pel camí ral

de Barcelona, però foren aturades pel foc dels soldats francesos atrinxerats allí i alguns, desorientats, intentaren guanyar nedant els vaixells anglesos i molts es negaren; altres foren acollats per les tropes franceses que els perseguïen, i molts es rendiren i restaren fets presoners.

El general Contreras fou fet presoner i dut en llitera a la presència de Suchet, que li recriminà ser la causa dels horrors de Tarragona per no haver acceptat les propostes de capitulació que li havia fet, obligant-lo, com a conseqüència, a fer "un assaut de vive force" en lloc de la capitulació honorable que, segons ell, era el que volia en tot moment. Estigué a Constantí, degudament atès, fins al dia 9, en què fou conduït a Reus, on va romandre fins que se li tancà la ferida rebuda al pla de la Seu. De Reus fou traslladat a Lleida, d'on passà a Saragossa. Després fou transferit a Pau i més tard a Bouillon, on fou tancat al castell el dia 2 d'octubre. Al cap d'un any aconseguí escapar-se'n i, després de recórrer una part de França, pogué embarcar-se cap a Anglaterra, des d'on tornà a Espanya.

L'assalt de Tarragona, considerat per M. A. Thiers, en la seva *Histoire du consulat et de l'empire*, com "le plus furieux peut être qu'on aût jamais livré, du moins jusqu'à cette époque", fou terrible i els seus resultats horrorosos. Thiers també ens diu que "cédant à un sentiment commun à toutes les troupes qui ont pris une ville d'assaut, considérèrent Tarragonne comme leur propriété et s'estaient répandus dans les mai-

sons, on ils commettaient plus de dégât que de pillage". El mateix Suchet, en les seves *Mémoires*, diu que els soldats estaven exaltats, embriagats pel combat, la sang vessada, els patiments soferts durant el setge i els desitjos de venjança, i que no escoltaren els comandaments que s'esforçaven per calmarlos. Contreras, per la seva part, afirma que els francesos "no me mataron ni a los más de los militares, y convirtieron todo su furor contra los habitantes indefensos, que estaban bien lejos de esperar semejante infamia".

Crida l'atenció l'acarnissament que els assaltants mostraren contra els religiosos quan, com a francesos, polonesos, italians i napolitans que eren, professaven el catolicisme. La seva tïria envers els eclesiàstics només pot estar fonamentada en un pregon anticlericalisme, però també pel paper antifrancès que adoptaren molts frares. L'anònim autor de *Tarragona sacrificada* afirma que "los eclesiásticos, especialmente religiosos, fueron el principal objeto de su saña y era suficiente ser uno descubierto y conocido tal para tener segura la muerte después del cruel martirio". Sabem que els carmelites i els dominics prengueren partit des del primer dia contra l'invasor i que ho feren mitjançant sermons dedicats a animar els sentiments patriòtics. Un dels frares dominics que més se significà fou el pare lector Fr. Marià Roquer, que organitzà un sometent en suport de Girona i un altre per ajudar Tortosa, participà en la Junta de Defensa, coordinà espies i confidents per controlar la

propagació de males notícies desfavorables a la causa espanyola i no dubtà mai a anar a la muralla i a les bateries a arengar els defensors.

L'explosió espontània dels soldats manifestada per Suchet no resulta creïble, ja que en el comunicat que el dia 29 envià al príncep Bethier fent-li saber la presa de Tarragona escriu ben clarament que calia un escarment, que s'ha fet i que de llavors endavant els espanyols vigilarien el que feien per no patir el mateix que els tarragonins. Vacani, per la seva part, ens diu que el saqueig fou acordat i aprovat pel mateix Suchet per a un termini de tres dies. Tampoc no ajuda a fer versemblant la justificació del mariscal el fet que aquest utilitzés la carnisseria comesa amb els defensors i la població civil per intimidar els comarcals, obligant mig centenars de notables reusencs i un bon nombre d'alcaldes i regidors del corregiment a venir a Tarragona per contemplar amb els seus propis ulls el que passava als que s'atrevien a plantar cara als napoleònides, o, com escrigué Contreras, "a fin que a su regreso contase cada uno de estos magistrados en los pueblos de su jurisdicción lo que habían visto".

Del que s'esdevingué a Tarragona en són bons testimonis els comentaris escrits al costat de les partides de defunció del llibre quart d'òbits de la paròquia de la catedral. S'hi poden llegir expressions com les següents: "morí violentament a la entrada dels francesos", "morí assassinat en sa pròpia casa", "morí a mans dels francesos", "morí vi-

olentament sens sacraments ni testament", "morí en la tarda lo asalt dels francesos", "de resultas de las feridas morí", "morí assassinat per los francesos en sa pròpia casa", "a la tarda del dia morí de mort violenta", "entre las set y vuit horas del vespre morí de mort violenta", etcètera.

Entre els que no donaren la raó a Suchet sobre el que succeí a Tarragona figura el general Contreras, que ho féu basant-se en aquesta cita del llibre sobre la defensa de les places de Carnot: "Si s'escau per casualitat que una plaça fos presa per assalt després d'una resistència vigorosa i ben establerta, el culpable no seria el que la mantingué amb perill de la seva vida, ans el que abusà de la seva victòria. El primer hauria acomplert heroicament els seus deures, el segon hauria deshonrat el seu triomf. I que no ens diguin que el pillatge és un dret de guerra, ja que aquest dret no ha existit mai, tret entre els bàrbars; els generals més recomanables s'han esforçat en reprimir-lo en tot temps i tot sovint ho han aconseguit".

El text precedent li permet afirmar que "en la guerra no hay tal derecho de saquear ni matar sino a los enemigos interín estos tienen las armas en la mano pues si las arrojan y se rinden luego que dexan de ofender y se ponen en imposibilidad de dañar, adquieren derecho a la humanidad del enemigo, que debe concederles la vida, y si los matan después de rendirse hace una cobardía tan ignominiosa como gloriosa acción si los mata quando tienen

las armas y combaten con ellas; y si esto es respecto a las tropas que componen los ejércitos, imagínese quanta mayor ignominia y cobardía es señalar su saña y ejercer la crueldad en los habitantes desarmados y tranquilos de la plaza, que no tienen otro delito que la desgracia de ser naturales moradores del pueblo fortificado sin influencia alguna en las operaciones del sitiador ni en las de la guarnición. Así el tratarlos mal por los defensores o por los sitiadores es el colmo de la brutalidad y del aprobio del que lo hace, lo permite o no procura remediarlo”.

Quines foren les pèrdues sofertes pels militars i civils que es trobaven a Tarragona el 29 de juny del 1811? Són difícils de precisar, ja que varien segons les fonts. Suchet diu en les seves memòries que va fer presoners 497 oficials i 9.284 sotsoficials i soldats, en total 9.781 homes, i en la comunicació oficial que envià al príncep Berthier per comunicar-li la presa de Tarragona afirma que quatre mil soldats restaren morts a la ciutat i dels deu o dotze mil que intentaren escapar-se saltant les muralles, més de mil foren morts a ganivetades o s'ofegaren.

L'anònim autor del *Sitio, asalto y saqueo de Tarragona en 1811*, així com Fr. Bru Casals, ens indiquen 5.700 morts o assassinats, 6.300 presoners, 300 negats i 5.450 ferits.

La responsabilitat de Campo Verde

El miratge de Campo Verde desparegué davant l'actuació que aquest general tingué al capdavant de l'exèrcit de Catalunya. La seva desafortunada actuació acabà amb la il·lusió i les esperances que el poble havia dipositat en aquest intrigant i demagog personatge. Campo Verde, després de la pèrdua de Tarragona, intentà justificar la seva actuació i ho féu amb un llibre de vuitanta-quatre pàgines, publicat el 1811, titulat *Exposición de la conducta que ha observado el mariscal de campo de los reales ejércitos marqués de Campoverde, conde de Santa Gadea, en la época que obtuvo el mando de gefe interino del ejército y provincia de Cataluña; y noticias de lo ocurrido en el sitio de Tarragona*. En aquesta obra la tesi és que tots són culpables menys ell. No té cap vergonya a escriure, referint-se a les causes que provocaren la pèrdua de Tarragona, que “son las mismas que generalmente hemos observado por nuestra desgracia en las demás plazas de la Península. La fuerza sin dirección es un agente inútil en la máquina de la guerra; es un navio bien pertrechado, pero sin timón ni brújula. La plaza más bien fortificada y prevenida, pero falta de genios inteligentes, cederá indefectiblemente a la actividad de un sabio sitiador, pues

la duración y resistencia en la defensa de una plaza atacada no se debe medir por el alto y grueso de sus muros, por la profundidad de sus fosos, ni por lo bien entendido de sus obras; sino que debe deducirse de los grados de ventaja en los conocimientos e inteligencias que median entre sitiado y sitiador”.

El manifest de Campo Verde va ser contestat pel canonge Pere-Josep Avellà i Navarro en els seus *Manifiesto que presenta al juicio y censura de la nación española* i *Addición segunda al manifiesto que presentó al juicio y censura de la nación española*, i per la mateixa Junta Superior de Catalunya. També contraatacaren els militars implicats per Campo Verde, com ara Eguaguirre, Contreras, Carós i Sarsfield, que reivindicaren el seu honor i demostraren la responsabilitat de Campo Verde en la pèrdua de Tarragona.

El febrer del 1812, el Consell de Regència va instruir un procés contra Campo Verde, que va ser separat de l'exèrcit a causa de ser considerat responsable de la pèrdua de Tarragona, però, retornat Ferran VII, les influències del marquès aconseguiren no sols que se'l rehabilités ans que se'l premiés i condecorés.

40 } Arguimiento de A.º. Excmo. del G.º.
Señal. (3.)ª.

La desgraciada experiencia de los desastres que ha sufrido el Ejército en las acciones de 16 y 21 de este mes, convence la necesidad de Completar los Regimientos de Línea en su pie de Guerra y que este es el único medio eficaz para contrarrestar al Enemigo y triunfar de que no ocupe el territorio de esta Provincia aprovechandose de la ineficacia de nuestras tropas. Para conseguir este único pero eficaz medio de defender el Principado, es preciso que V. S. active con la mayor celeridad el cumplimiento de la circular comunicada por esta Junta Suprema en 20 de Diciembre, corroborada por otra del Excelentísimo Señor D. Tomás de Veri, Vocal de la Central del Reyno en 1.º de este mes. Haciendose segun ellas efectiva la Gente que falta aprontar á este Corregimiento en la Villa de Reus, quedará á cuidado de aquellas superioridades y mio, el completar con dicha gente los Regimientos de Línea, y los Tercios de Migueletes en los términos mas prudentes y convenientes al pronto completo de los Cuerpos. Yo espero que en esta urgentísima operacion obrará V. S. con actividad tal, que no deje duda de su desido interes por la libertad de la Patria, salvandola del último peligro que es de lo que se trata.

Esta es mi última deliberacion, á la que exijo precisamente me contexte V. S. pronta y terminantemente si se conforma, adiere y presta ó no á esta medida, para que su respuesta me sirva de gobierno.

Dios guarde á V. S. muchos años. Tarragona 4 Enero de 1809.

Theodoro Reding.

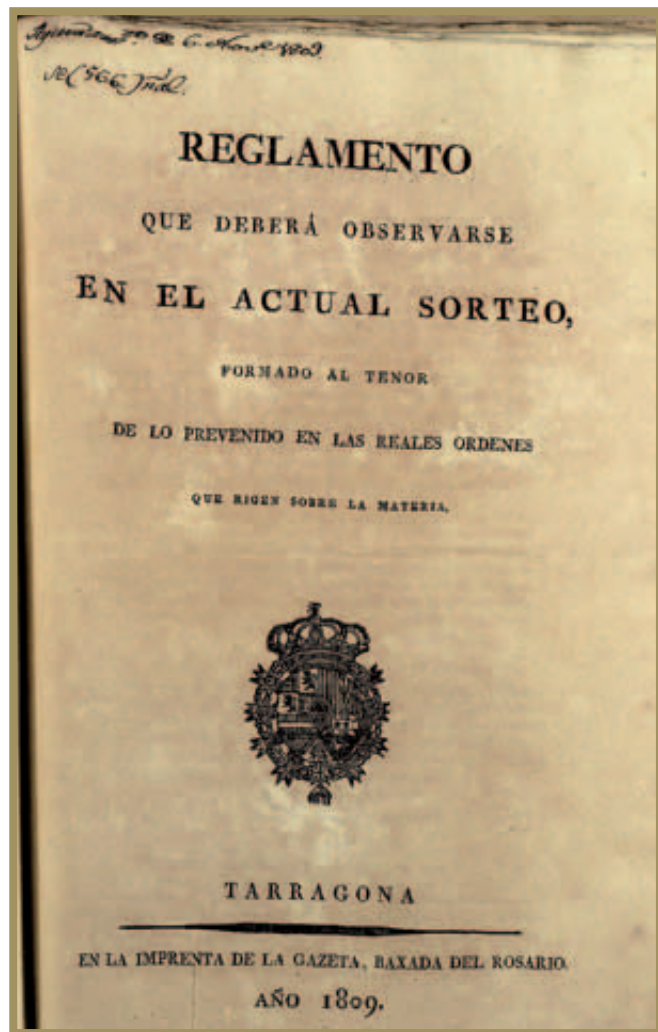
A la Junta de Gobierno del Corregimiento de esta Ciudad.

Carta impresa de Theodor de Reding a la Junta de Govern del corregiment de Tarragona, 4 de gener del 1809 (FM/AHCT).

..... Contribució a la guerra, el setge i l'assalt

Relació dels nobles per al sorteig de l'allistament general, 15 de març del 1809 (FM/AHCT).

Reglament per al sorteig d'allistament, 13 d'octubre del 1809 (FM/AHCT).

Estado de las Contribuyentes de esta Ciudad en la Ca-
 lificación que, por Orden de la Junta Superior del Principado de
 Arago de 1802, ha formada la Junta compuesta del Sr.
 D. Juan José de Saliano, Mariscal de Campo de las Reales
 Armas, Jefe de la Armada Militar y Político de esta Plaza; D. An-
 tonio de Soria Parraquial, y por su ascenso a una Comandancia de es-
 ta Plaza, D. Fran.º Contrems Parraquial; D. Plácido de
 Montoliu, Práctor Decano, D. Juan Alberto de Bertamen, y D.
 Carlos de Mervies.

Barrio 1º
Calle Mayor

Nombre de Casas	Cabezas de Familia	Cabezas de Hombres	Contrib. en Dinero
1. Calle Mayor
2. Calle Mayor
3. Calle Mayor
4. Calle Mayor
5. Calle Mayor
			10 Dineros

Relació de contribuents per al paga-
 ment d'impostos especials, 28 d'agost
 del 1809 (FM/AHCT).

Ver (92.) al.

REAL CEDULA

DE S. M.
 Y SEÑORES DEL CONSEJO.

En que se manda guardar y cumplir el Real Decre-
 to inserto, por el qual se dispone que todos los ha-
 bitantes de estos Reynos contribuyan por via de prés-
 tamo forzoso con la mitad del oro y plata labrada
 que tengan en su poder, baxo las formalidades
 que se prescriben.

TARRAGONA.
 FOR MIGUEL PUIGRUBI IMPRESOR.
 AÑO 1810.

Reial Cèdula impresa per Miquel Pui-
 grubí, any 1810 (FM/AHCT).

Tarragona va ésser la darrera capital catalana que conquerí l'exèrcit napoleònic. El coronel Baget derrotà el 1809 els francesos prop del Cinca i portà els presoners a Tarragona.
(Dibuix de Serra Pausas).

Entrada a Tarragona dels presoners napoleònics derrotats pel general Baget, 1809. Publicat a *El setge de Tarragona de 1811*. Tarragona, 1986 (AHCT).

Esta Junta, teniendo á la vista el estado de toda la gente útil de sus poblaciones, y las noticias necesarias para la eleccion de sus Gefes, podrá facilmente organizar las Compañías, y emplear las que la necesidad exija, destinando con preferencia aquellas á quienes la suerte haya deparado los números primeros, y proceder equitativamente en el reparto, segun las denuncias de cada Pueblo. Y aunque el zelo que acaban de manifestar todos en el actual servicio los pone á cubierto de toda sospecha de ocultacion ó fraude; con todo, si contra lo que se deben á si mismos, á los rectos fines de esta Junta, hubiese alguno advertidamente infiel en sus denuncias, incurrirán sus Bayles y Consejales en las penas impuestas por Su Excelencia la Junta Superior del Principado, que son la de una multa de veinte y cinco libras á cada uno de sus Consejales irremisiblemente exigidera de bienes propios, privacion de empleo, y seis meses de obras públicas.

Tarragona 20 Diciembre de 1809.

La Junta de Gobierno.

Luis de Hevia.

Josef Zaragoza.

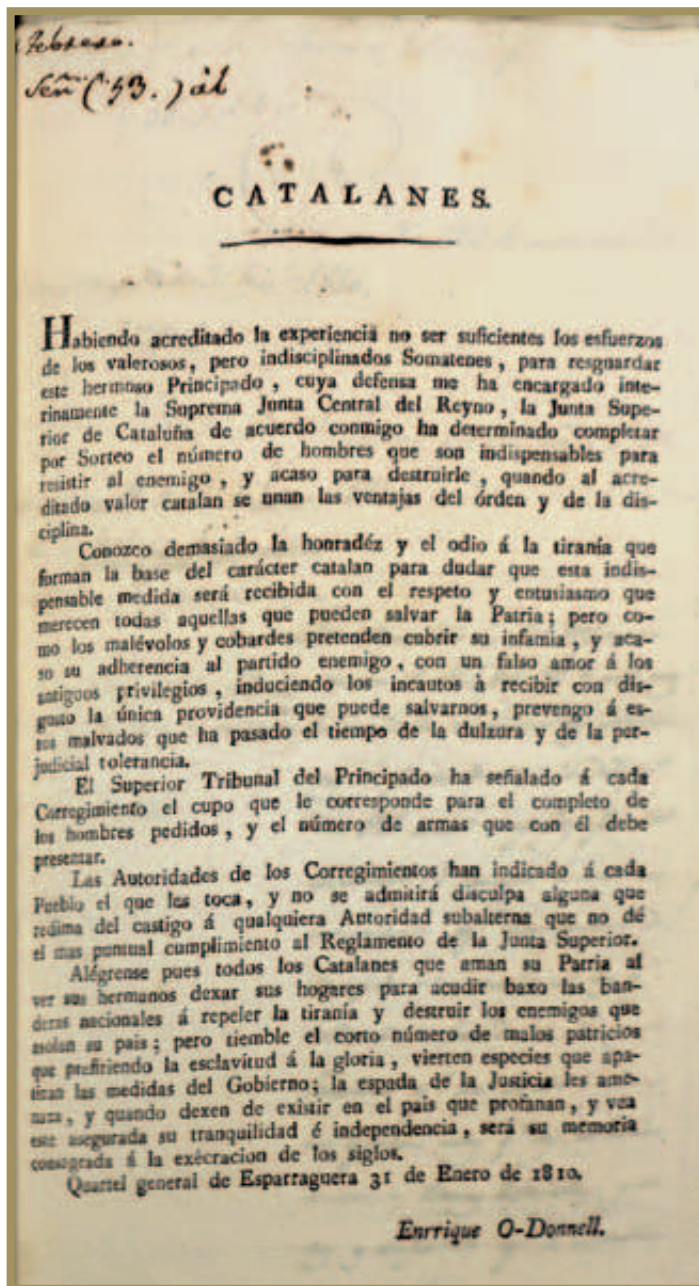
Guillermo Raquedrua Hospitalero.

Gabriel Simó y Martí.

Francisco Xavier de Aguiló.

Al Reverendo Párroco, Bayle y Ayuntamiento de

Comunicat imprès de la Junta de Govern de Tarragona contra el frau en la declaració d'homes útils per a l'allistament, 20 de desembre del 1809 (FM/AHCT).

Proclama d'Enrique O'Donnell, 31 de gener del 1810 (FM/AHCT).

C² 1810
2/10

MANIFIESTO.

LA herida que recibió el Excelentísimo Señor General en Jefe Don Enrique O'Donnell en los inmortales campos de Gerona se le ha agravado en tales términos, que lo ha puesto en estado de no poder mandar por ahora, y en su consecuencia me ha dado à reconocer en la orden del dia por Comandante General del Ejército y Principado durante sus enfermedades, y hasta nueva orden.

En circunstancias como estas deseoso de acertar en los vastos ramos que se han puesto à mi cuydado, y sobre todo de procurar todos los bienes posibles à esta benemerita Provincia que tantos sacrificios ha hecho y está haciendo para scudir el yugo que intentó ponerla el mayor de los tiranos; celebré ayer noche Consejo de Guerra de Oficiales Generales y Jefes en el que asistieron los Señores Vocales de la Junta Superior existente en esta Plaza, para llevar tan dignos objetos: y puedo asegurar al Principado de Cataluña que todos los Individuos del Consejo manifestaron muy à satisfaccion mia no solo sus conocimientos Militares, sino tambien el amor y deseo indecible que tienen para sacrificarse por la Patria.

Dispuse al mismo tiempo que se repartiesen fusiles entre los paysanos de aquellos Pueblos que estan mas inmediatos al Enemigo; y al momento que lleguen los cinco mil quinientos que nos remiten nuestros mas fieles aliados los Ingleses, y que por instantes están para llegar à este Puerto, repartiré quantos pueda entre los que mas se han distinguido durante la sagrada lucha en que tanto está empeñada la Nacion, y entre los que tengan mayor necesidad de ellos.

Durante mi mando interino recibiré con la mayor satisfacion quantas reflexiones me hagan las autoridades, y las muchas personas sabias que tiene la Provincia, mientras se dirijan al mayor bien de ella, en la inteligencia de que yo nada mas apetesco que el acierto y la gloria de la Nacion, que sostendrá con la mayor energia todo el Ejército.

Quartel General de Tarragona 2 de Junio de 1810.

Juan Manuel de Villena.

Manifest del quarter general de Tarragona, 2 de juny del 1810 (FB/BHMT).

Juny 1810 e 11. Julio 1810. 26
Llet. (286.) al.
Juny 1810 e 11. Julio 1810.
Llet. (285.) al.

Per manament de la Señoria
se fa a saber no camment al
Publich que si fins a las dos
horas de la tarde del Dia de Duy
no se presenta lo competent
numero de Voluntaris per com-
pletar los 36 homens que han
de eixir de Somaten, se pasaria
imediatament al sorteig, ab la
inteligencia que los sortejats
hauran de fer lo servey perso-
nalment, y no sels permetria
llugar. Tarazona 11. Juliol de 1810.

Per manament de la Señoria
Fran. Salas Secret.

Ban en català de Francesc Salas recla-
mant voluntaris, 11 de juliol del 1810
(FM/AHCT).

Junta de 8. Oct. 1810.

Señ (199.) al.

M. J. Sr.

Después de una feliz aunque larga navegación, llegué en esta Ciudad el 30 del corriente, junto con los demás compañeros Diputados, en donde he sido atentamente recibido por todas las autoridades, y me han dado así ellas, como todo este vecindario las pruebas más decididas de los deseos que tenían de nuestro arribo, y de las que tienen de ver instaladas las cortes, como la atención de la esperanza que esperan ha de salvar la Patria: aunque faltan todavía un número bastante de Vocales se cree se instalarán el 24 del Corriente en la A. L. J. de Lérida.

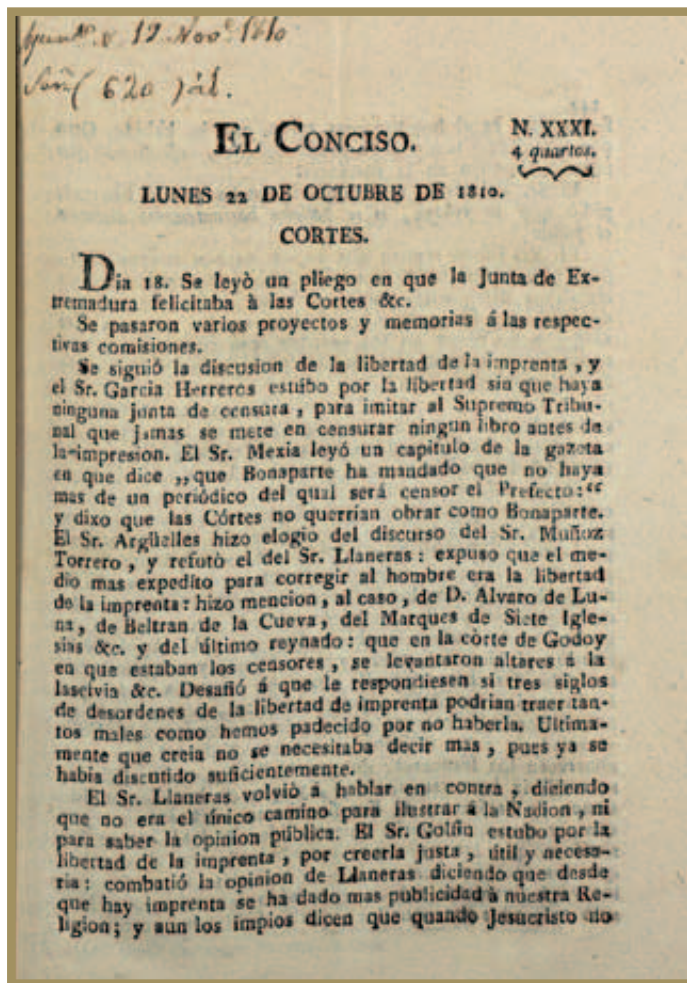
Esto es quanto hasta ahora puedo comunicar á V. S. á quien avisaré luego de principiadas las cortes.

Con esta ocasión reitero á V. S. mi constante voluntad, como igualmente á todos los individuos que componen el Ayuntamiento asegurando á V. S. que nada me sera mas grato que el principio de V. S. en apreciables preceptos.

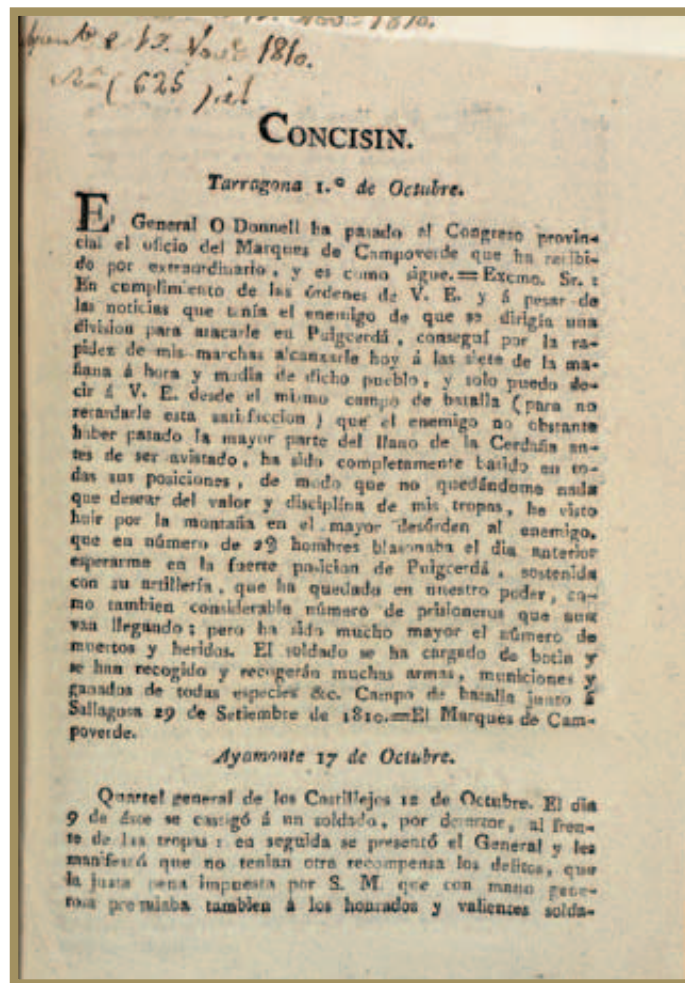
Dize que á V. S. m. d. Cadix 15 de Septiembre de 1810. Plácido de Montoliu

Muy J. Ayuntamiento de la Ciudad de Tarragona.

Carta des de Cadis de Plàcid de Montoliu, enviat per la ciutat com a diputat a Corts, 17 de setembre del 1810 (FM/AHCT).

Portada del diari *El Conciso*, editat a Cadis i que es rebia a Tarragona per via marítima, 22 d'octubre del 1810 (FM/AHCT).

Notícia de l'ofici enviat pel marquès de Campo Verde al general O'Donnell, publicat al diari *El Conciso*, 1 d'octubre del 1810 (FM/AHCT).

CATALANES.

El trastorno general del Principado ha hecho que la miseria se haya introducido en los Hospitales. Los defensores de la Patria, los militares enfermos, aquellos héroes que han sellado con sus gloriosas heridas, recibidas en el campo del honor, su verdadero patriotismo, se hallan en ellos revolcándose en la laceria, pues por falta de sábanas no pueden cubrir su honestidad: las camas para algunos es el duro suelo... ¿Y podremos mirar con indiferencia el estado infeliz en que se hallan nuestros hermanos que han sufrido, con resignacion la intemperie, tantos trabajos, y que han arrostrado tantas veces los peligros mas inminentes de la vida?... ¡Ah! el mismo Dios de los Exércitos nos pedirá cuenta de la menor indolencia en el pronto y eficaz remedio de tanta necesidad y desamparo::: Para ocurrir á ella, y no permitir que aquellos Individuos sean víctimas sacrificadas en las mismas aras de su patriotismo, espero, y me prometo del que vosotros me vayais manifestando franqueareis con liberal mano, sábanas, colchones, xergones, camisas y demas artículos, en razon de vuestras respective facultades: Exhorto y pido encarecidamente á todos los Párrocos y Prelados del Principado se dignen excitar desde el Pulpito á sus Feligreses no dexen perder la ocasion de recibir por dicha limosna *el ciento por uno*. Asi lo espero, y lo suplico por las entrañas de Jesuchristo.

Quartel General de Tarragona 4 de Marzo de 1811.

EL MARQUES DE CAMPOVERDE.

Ban del marquès de Campo Verde demanant llits i llençols per als soldats ferits, 4 de març del 1811 (FB/BHMT).

Sin embargo de lo ordenado que esta Junta Superior tiene comunicadas a V. M. relativas al Someten, con la presente manda a V. M. que inmediatamente lo teniente general, para incoordinar al enemigo que está ya en marcha, qualquiera que fuese su direccion, en la inteligencia de que si fuese a este campo de Tarragona acuda volando a hostilizarle por retaguardia incesantemente asi de dia como de noche.

Dioy que a V. M. a Tarragona
30 de Abril de 1811.

Por auto del Secretario
Jph. Baxte. Pocal

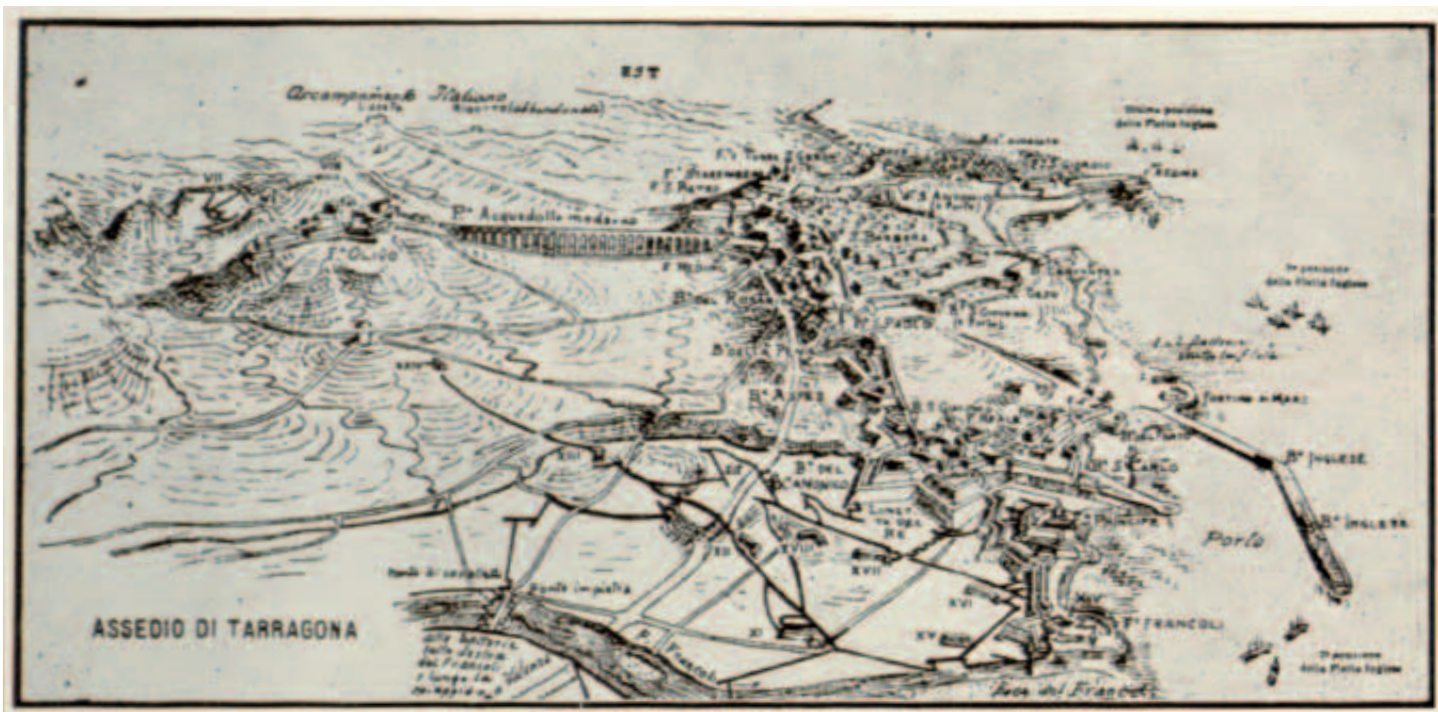
P.^{er} Presidente y Junta Corregimental de Tarragona.

Carta de l'Ajuntament de Tarragona demanant a la Junta de Corregiment que s'ordeni la sortida del sometent per atacar per la rereguarda l'enemic, 30 d'abril del 1811 (FJC/AHCT).

Plano del Sitio de Tarragona por los franceses en 1811

Plànol francès del 1811. Publicat a SALAS, Javier de. *El sitio de Tarragona por los franceses en 1811*. Barcelona, 1911 (AHCT).

Croquis en perspectiva de les fortificacions de Tarragona. Publicat a RECASENS COMES, José M^a. *La Revolución y Guerra de la Independencia en la Ciudad de Tarragona*. Tarragona, 1965 (BHMT).

Louis Gabriel Suchet, mariscal de França i general en cap de les tropes franceses que dirigí l'assalt a Tarragona. Publicat a *El setge de Tarragona de 1811*. Tarragona, 1986 (AHCT).

Joan Senén de Contreras, general en cap de les forces defensores de la ciutat. Publicat a *El setge de Tarragona de 1811*. Tarragona, 1986 (AHCT).

Gravat italià de l'època representant l'assalt francès a Tarragona. Dibuix de B. Pinelli publicat a GRAS ELIAS, Francisco. *Tarragona en 1811*. Tarragona, 1945 (BHMT).

Assalt de Tarragona del 28 de juny del 1811. Publicat a *El setge de Tarragona de 1811*. Tarragona, 1986 (AHCT).

Presa del fort de l'Oliva pels francesos. Dibuix de Serra Pausas. Publicat a *El setge de Tarragona de 1811*. Tarragona, 1986 (AHCT).

Assalt de Tarragona del 28 de juny del 1811. Publicat a *El setge de Tarragona de 1811*. Tarragona, 1986 (AHCT).

Gravat al·legòric dels combats davant les muralles de Tarragona, publicat a MENDOZA, Carlos (pseudònim d'Alfred Opisso i Vinyes). *El grito de independencia*. Barcelona, 1885. Cedit per Joan Clotet (AHCT).

En la seva visió de l'atac, l'artista Francesc Blanch ens fa observar l'ordre que dona un cap de les forces enemigues.

(*"Historia General de Catalunya"*. M. Serra i Arbós. Barcelona.)

Ordre que dona un cap de les forces enemigues a les escales de la catedral. Dibuix de Francesc Blanch. Publicat a *El setge de Tarragona de 1811*. Tarragona, 1986 (AHCT).

Darrera batalla a les escales de la catedral. Publicat a *El setge de Tarragona de 1811*. Tarragona, 1986 (AHCT).

Destrucció, saqueig i mort a les darreres escomeses del setge. Els defensors tot replegant-se dintre de la Catedral no deixen d'atacar.
Obra vuitcentista de Josep Causachs.

Defensa de Tarragona al pla de la Seu. Quadre de José Cusachs publicat a SALVAT Y BOVÉ, Juan. *Tarragona en la Guerra y en la Postguerra de la Independencia*. Tarragona, 1965 (BHMT).

Enemics entrant pel portal de Sant Antoni i pel portal del Roser. Publicat a BLANCH, Adolfo. *Catalunya. Historia de la Guerra de la Independencia en el antiguo Principado*. Barcelona, 1861 (BHMT).

Gravat de la crueltat exercida pels francesos. Publicat a *El setge de Tarragona de 1811*. Tarragona, 1986 (AHCT).

Similar als gravats del «Horroros» tenim una significativa litografia de la persecució i saqueig de què van ésser objecte els habitants de Tarragona.

Litografia de la persecució i saqueig de la ciutat. Publicat a *El setge de Tarragona de 1811*. Tarragona, 1986 (AHCT).

1.º GRUPO DE LOS HORROROS DE TARRAGONA EN EL JUNIO DE 1811.
Rapto de una Novalla á vista de su Padre cerca el Convento.

Primer grup dels Horrors de Tarragona el 28 de juny del 1811. (MHT)

Segon grup dels Horrors de Tarragona el 28 de juny del 1811. (MHT)

Tercer grup dels Horrors de Tarragona el 28 de juny del 1811. Publicat a *El setge de Tarragona de 1811*. Tarragona, 1986 (AHCT).

Quart grup dels Horrors de Tarragona el 28 de juny del 1811. Publicat a RE-CASENS COMES, José M^a. *La Revolución y Guerra de la Independencia en la Ciudad de Tarragona*. Tarragona, 1965 (BHMT).

Escena primera dels Horrors de Tarragona el 28 de juny del 1811. Publicat a *El setge de Tarragona de 1811*. Tarragona, 1986 (AHCT).

Litografia anglesa del setge. El text explica que les tropes franceses van perseguir els tarragonins fins a la platja, de F. Grenier. Publicat a *El setge de Tarragona de 1811*. Tarragona, 1986 (AHCT).

Fugida de la població civil. Algunes persones foren recollides per les naus angleses. Publicat a BLANCH, Adolfo. *Cataluña. Historia de la Guerra de la Independencia en el antiguo Principado*. Barcelona, 1861 (BHMT).

DEL RÉGIM NAPOLÉONIC A LA RECUPERACIÓ I LES COMEMORACIONS POSTERiors

El règim napoleònic i l'afrancesament

Del 28 de juny del 1811 al 18 d'agost del 1813, Tarragona estigué sotmesa als napoleònides. Són dos anys i cinquanta-un dies durant els quals els tarragonins hagueren de suportar la dominació estrangera.

A la matinada del dia 29 de juny els assaltants posaren vigilància a les portes de la catedral, amb la qual cosa els supervivents refugiats al seu interior, de cinc a sis mil persones, veieren respectades llurs vides. Entre els asilats es trobava Antoni de Martí i Franquès, que no volgué abandonar la ciutat després de la caiguda del fort de l'Oliva, com feren una bona part de les autoritats civils, els nobles, els comerciants, les dignitats eclesiàstiques i els ciutadans en general, per restar al costat dels seus fills Francesc i Joaquim, que servien com a oficials a la milícia urbana. En l'assalt del 28 de juny resultà ferit i contusionat, però aconseguí emparar-se, conjuntament amb els seus fills, a la catedral, i en sortir –ho féu sense camisa– anà directament a la seva casa del carrer de Santa Anna, on avui hi ha el Museu d'Art Modern, a recollir el que havia quedat dels seus escrits i experiments després del saqueig francès. Com a conseqüència dels trastorns de l'assalt, segons el testimoni del metge Jaume Parcet, patí diarrea i una erupció herpètica general i impertinent.

Als supervivents, junt amb homes vinguts dels pobles dels voltants, els

tocà la ingrata tasca d'encendre fogueres i procedir a la cremació de la munió de cadàvers disseminats pels carrers, places i interiors de les cases; l'operació era del tot necessària per tal com la temperatura pròpia del temps, augmentada per la calor dels incendis, accelerava la descomposició dels cossos i feia inhabitable la ciutat. Aquesta operació la recull Bosch i Cardellach en el seu *Resum*, el dia 1 de juliol: "Las pocas gentes que quedaron vivas en Tarragona, que fueron como 200, fueron obligadas, estando la mayor parte desnudas, a disponer hogueras encendidas enfrente la catedral y en la Rambla para conducir allí y quemar tanto cadáver hediondo. Estas hogueras y otras que se las añadieron duraron muchos días. ¡Qué horror ver aquí una cabeza sin tronco, allí una pierna y pie sin muslo, ahí una espalda sin brazo, y más allá una mano u otra parte del cuerpo esparcidas por el suelo! Esto se veía 3 semanas después y señales horribles de la sangre que había corrido en varias calles y más en las escaleras y buena parte de la calle mayor. El fetor era insoportable por los muchos cadáveres que sin duda habría entre las ruinas, o por los que habría retirados dentro las casas o pozos."

Després dels tres dies terribles de saqueig que seguiren l'assalt, els conqueridors pregonaren i anunciaren, mitjançant cartells, que respectarien les vides i propietats dels ciutadans; era, no cal dir-ho, una actuació tant per a la galeria com per aconseguir la reintegració dels expatriats i els exiliats.

L'estructura administrativa

Quan el 9 de març del 1811 s'agregaren al govern d'Aragó els corregiments de Tortosa, Lleida i Tarragona, cada un d'aquests territoris tingué una administració pròpia que es mantingué fins a la conquesta de Tarragona, ja que aleshores s'uniformitzà el sistema amb la instauració d'intendències de districte dependents de la general establerta a Saragossa.

L'administració Suchet a la Baixa Catalunya entrà en crisi quan es promulgaren els decrets del 26 de gener i el 2 de febrer del 1812 que oficialitzaren l'annexió del Principat a l'imperi francès. El decret d'annexió dividí políticament Catalunya en quatre departaments –Ter, Segre, Montserrat i Boques de l'Ebre– i dues intendències: la de l'Alta Catalunya, amb els departaments del Ter i Montserrat, i la de la Baixa Catalunya, amb els del Segre i Boques de l'Ebre. Dit això, recordarem que Tarragona i el seu corregiment restaren integrats en el departament de les Boques de l'Ebre, que tenia la capital a Lleida. A cada departament s'instaurà un prefecte subordinat a l'intendent, que dirigia cinc oficines: secretaria, contribucions i dominis, administració comunal, policia administrativa, i traducció i correspondència espanyola.

Els departaments es dividiren en districtes o *arrondissements*, més o menys equivalents als antics corregiments. En cada un d'ells es col·locà un sotsprefecte que actuava d'intermediari entre el prefecte i els batlles dels mu-

nicipis. La sotsprefectura de Tarragona fou adjudicada a Gustau Delaage. Tot i això, les comarques de la Baixa Catalunya continuaren sota la jurisdicció militar de Suchet, la qual cosa suposà un dualisme administratiu, per tal com les autoritats civils depenien del governador de Catalunya, general Decaen. Aquesta dualitat, com és obvi, provocà un bé de Déu de conflictes.

A l'*arrondissement* tarragoní funcionaren, doncs, dues administracions: la del Govern General d'Aragó i la del Règim Civil del 1812. Els seus caps foren el general governador i l'intendent, que eren una rèplica del que a nivell superior formaven Suchet i l'intendent general Lacuée.

Suchet, el 8 de juliol del 1811, creà el *Domaine* o Béns Nacionals per tenir cura de l'explotació de les propietats segrestades a l'Església i a particulars exiliats. Amb el pas del temps l'oficina del districte de Tarragona s'ocupà també dels béns del corregiment de Vilafranca del Penedès. Un altre element que cal tenir en compte és el cos de policia dependent del poder militar. Disposava d'ingressos propis procedents de sancions, multes i arbitris. Li corresponia mantenir l'ordre públic, controlar els preus de les subsistències i atendre la propaganda a favor dels francesos. L'aparell polític administratiu borbònic fou mantingut, però buidat de continguts. El corregidor restà reduït al paper de figura decorativa.

El primer governador de Tarragona pròpiament dit fou el general de divisió baró de Musnier, que prengué poses-

sió del càrrec a mitjan juliol del 1811 i el deixà al cap de dos mesos més tard. El successor de Musnier fou el baró de Bourgeois, que s'aprofità del càrrec per fer-se un patrimoni. Fou rellevat el maig del 1812 pel general de brigada Bertoletti. Tots aquests governadors tingueren com a tret comú la permissivitat davant les malifetes que els seus subordinats exercien sobre la població civil. De la intendència s'ocupà Víctor d'Arincourt, i entre els seus oficials destacaren Domènec Lériget, administrador superior del *Domaine*; Carles Mondori, *contrôleur* i administrador interí de la mateixa oficina; Gaspar Folley, director de duanes; Baldiri Malègue, tesorero de la Intendència, i l'interventor Des Feux.

Les rivalitats i desavinences entre l'administrador superior del *Domaine* i l'intendent dificultaren l'eficàcia de l'administració. Així, D'Arincourt es negava a admetre cap contracte que sortís de l'oficina del *Domaine* si prèviament no l'havia aprovat la superioritat, i, pel que feia als arrendaments, decidia sense consultar ningú. En contrapartida l'administrador tirava pel dret i resolva els assumptes administratius al marge de l'intendent, tot i que aquest era el seu superior immediat.

La pressió fiscal

Del 2 de maig al 28 de juny del 1811, és a dir, des de l'arribada dels francesos fins a la presa de Tarragona, es mantingueren en vigor a la part del corregiment ocupada per l'invasor els

tributs borbònics. Caiguda Tarragona i establerts els invasors en el territori, l'intendent D'Arincourt, el 18 de juny, féu saber a la població mitjançant un decret que estava obligada a continuar satisfent el cadastre, la recaptació del qual seguiria sent una responsabilitat dels ajuntaments; l'única diferència era que ara els diners de les contribucions, en comptes de dur-los a Tarragona, s'havien de portar a Reus. Als impostos, diguem-ne, ordinaris, se n'hi afegiren tota una munió d'extraordinaris destinats a atendre les necessitats de la guerra i els desitjos d'enriquir-se dels qui la menaven. Un cop ocupada Tarragona, es regularitzà el sistema de tributació extraordinària o francès, que s'afegí a l'ordinari o espanyol, i que consistí en aquestes contribucions: dret de guerra o de conquesta, dret de campanes, racions i duana.

El dret de guerra es fixà en 800.000 duros, que havien de ser abonats en terços. De la importància d'aquesta contribució ens en dóna idea el fet que era superior al conjunt d'impostos ordinaris i extraordinaris decretats del 1808 al 1811 per la Junta Superior del Principat. El dret de campanes era l'aplicació d'una antiga tradició militar per la qual les poblacions conquerides havien de pagar una contribució destinada als artillers a fi de compensar-los pel fet de no poder participar en el saqueig. A Tarragona se li imposaren 12.000 duros, que resultaren impossibles de recaptar per raons òbvies. Com que no s'estava disposat a perdre la recaptació, es féu pagar a Reus,

amb el benentès que Tarragona, un cop normalitzada la vida ciutadana, la hi retornaria, cosa que encara no s'havia produït el 13 de febrer del 1822, en què Reus reclamà el reintegrament del que havia avançat; però l'Ajuntament tarragoní, en la sessió del 14 de març, acordà "no restituir al Ayuntamiento de Reus, en todo ni en parte" el deute, ja que entenia que no tenia cap obligació de "cargar con compromisos adquiridos por el Cuerpo municipal puesto por el Gobierno intruso".

La contribució de racions fou imposada per Suchet el 10 d'agost del 1811 als corregiments de Tarragona i Vilafranca. Consistia en deu mil racions diàries de pa, sal, carn, llegums i palla. Les racions podien ser substituïdes pel pagament de cinc rals de billó per cada article. Finalment, els drets de duana consistien en imposicions monetàries a les importacions i exportacions. Per tenir-ho tot controlat, s'imposà l'ús de guies que s'obtenien després d'haver pagat els drets de duana. Les mercaderies que transitaven sense aquests requisits es consideraven contraban i podien ser confiscades.

La Direcció de Duanes, a més de recaptar els drets duaners, tenia la comesa d'encantar les mercaderies capturades pels vaixells francesos armats en cors, i això ens du a dir quelcom sobre l'activitat corsària que es dugué a terme a les costes de la província marítima de Tarragona durant la Guerra del Francès. La gent patí el cors doblat, per tal com per una banda intervenien els francesos i per l'altra els anglesos i

els espanyols lliures que consideraven els habitants de les zones sota control francès com a enemics. Entre els corsaris francesos destacaren Francesc Blanc amb el seu vaixell *Vengeance*, actiu des del juny del 1811, i Cipriano Carraccioli, natural de Còrsega, que a bord del vaixell *Filibustier* es mostrà molt diligent. Els corsaris espanyols eren bàsicament residents a les illes Balears i un dels més expeditius fou Josep Segarra, que comandava el falutx *Sant Antoni*, propietat de l'armador Josep-Antoni Cid; a aquest corsari, al qual li gestionava la comercialització de les seves captures Rafael Bordera, patró de la matrícula de Tortosa, expatriat a Vilanova, li coneixem no menys de set captures. Altres corsaris destacats foren Josep-Antoni Molinos, que capturarà els llaüts *Sant Antoni* i *Les Ànimes*, i Andreu Felicó, de la matrícula d'Eivissa, capità de la pollacra *L'Àngel de la Guarda*, que, com a mínim, capturarà la pollacra *Sant Francesc de Paula*. Els anglesos també practicaren el cors davant les nostres costes; les seves captures les duïen al port de Vilanova, on les lliuraven a l'autoritat naval per ser subhastades.

La comissaria de policia aconseguia cobrir les seves necessitats financeres gràcies a les cartes de seguretat –una mena de carnet d'identitat obligatori–, a l'arbitri d'un sou per lliura de carn despatxada, a l'impost posat a les botigues, revenedors, cafès i tavernes, i a les multes. La seu de la comissaria de l'*arrondissement* era a la casa dels Castellarnau. D'altra banda, per

atendre les necessitats dels hospitals militars s'imposà una assistència obligatòria. Aquests hospitals, instal·lats inicialment a Reus, patien una gran manca de llits que s'intentà solucionar obligant els pobles del corregiment a lliurar llençols, cobrellits, matalassos i llits. Com era d'esperar, les operacions militars sobre Tarragona van augmentar enormement el nombre de hospitalitzats, els quals hagueren de sofrir la manca d'assistència mèdica, d'higiene i d'alimentació, amb la consegüent mortalitat. El 22 d'octubre del 1811 els hospitals militars es traslladaren a Tarragona, on continuà la indigència.

L'administració Suchet-Lacuée, a més, restablí l'ús del paper segellat mitjançant decret publicat el 22 de setembre del 1811; l'únic paper vàlid era el que anava timbrat amb el segell de l'*arrondissement*.

Amb relació a l'administració dels béns nacionals, els francesos entenien per béns nacionals els segrestats per decret imperial als pertorbadors de la tranquil·litat pública, els que pertanyien a emigrats i els de les comunitats religioses, tret de les que haguesin estat excloses expressament per decrets imperials. Els béns que entren a formar part dels béns nacionals foren molt nombrosos i la seva gran quantitat en dificultà l'administració, especialment quan les autoritats locals i la població en general obstaculitzaven tot el que podien la recaptació de delmes, censos, tasques, primícies, arrendaments, etcètera. Els francesos intentaren aconseguir les recaptacions a cò-

pia d'arrendar els drets al millor postor i desplegar una política d'atracció amb els emigrants, garantint-los que si es restituïen als seus pobles els serien retornades les propietats. La rendibilitat dels béns nacionals es veié dificultada pel fet que els contractes d'arrendament no sols els atorgava el *Domaine* ans també el governador militar, l'intendent i els regidors degans dels pobles on estaven ubicats, amb la qual cosa s'alentia considerablement l'administració dels béns segrestats; a més a més els braços per cultivar les terres confiscades solien mancar, ja que molts pagesos rebutjaven fer-ho per por de les represàlies que els soldats espanyols exercien sobre els qui sabien que treballaven per al govern intrús.

Relacions amb el Capítol Catedral

Quan la sort de Tarragona estava decidida, el Capítol es negà a embarcar les joies i els objectes de valor que no havien estat fosos i convertits en moneda, al·legant que l'enemic, quan entrés a la plaça, esperaria aconseguir un botí i que, si no trobava res, l'empren-dria contra la catedral i els capitulars que hi havien romàs. D'alguna manera, doncs, les restes del tresor catedralici havien de servir com a salvaguarda de la vida dels canonges Ignasi Ribes, Pau Huyà, Josep Rocamora i Bernardí Llopis, de l'ardiaca de Vila-seca Pere Enric i de l'infermer Josep A. Font, però en el cas de les dignitats les previsions no es compliren pas, ja que foren assassinats durant el saqueig que seguí l'assalt.

Després dels tres dies de represàlies, el 3 de juliol, els canonges Pere Huyà, Ignasi Ribes i Josep Rocamora s'armaren de valor i anaren a veure el cap francès per demanar-li que permetés reprendre el culte a la catedral, a la qual cosa aquest accedí, i, com a prova de bona voluntat, Musnier, el dia 10, retornà als quatre canonges residents a Tarragona tots els seus drets i rendes.

La vida dels quatre canonges no fou fàcil. Es veieren obligats a signar circulars destinades als emigrants en general i als eclesiàstics en particular, per fer-los saber que si es reintegraven a la seva residència habitual els serien respectats els béns. Ignasi Ribes, que era el canonge secretari, envià una circular als rectors de la Selva del Camp i de Tarragona i al prior de Reus, perquè fessin saber als clergues i seglars fugits de Tarragona i refugiats en aquestes poblacions que si retornaven a la ciutat les seves persones serien respectades. Aquesta circular també es féu arribar a l'arquebisbe, que es trobava a Mallorca, junt amb l'ardiaca major, Juan M. González; a Bernardí i Manuel Llopis, que eren a Sitges; al canonge lectoral Manuel Plazas, refugiat a Montserrat, i a Pedro-Juan Larroy, fugit a Alacant. A tots se'ls demanava que comunicessin la notícia als altres canonges i dignitats, l'adreça dels quals desconeixia el canonge secretari. Musnier donà unes setmanes de coll a l'arquebisbe i als membres del Capítol exiliats, però a mitjans d'agost, com que ningú havia aparegut, interpretà el silenci com una resposta negativa. També hagueren de

suportar les pressions que se'ls feren perquè declarassin que la seu estava vacant i perquè acceptessin el nomenament d'un vicari general no sancionat per l'arquebisbe Mon.

Cal remarcar que la relació que durant l'ocupació tingueren amb el fisc fou un autèntic calvari, que no hauria estat tan fort si haguessin pogut percebre amb normalitat les seves rendes, però la tasca d'aconseguir aplegar el producte del delme i la primícia els resultà sempre molt difícil, ja que tot sovint topaven amb l'administració dels Béns Nacionals i amb la confusió de competències i, normalment, eren els canonges els que hi sortien perdent. Josep M. Sabaté qualifica d'admirable la tasca diplomàtica d'aquests canonges i té força raó, puix que en tot moment mantingueren un difícil equilibri entre el que els demanava el cor i el que calia fer en interès dels tarragoneins i de l'Església de Tarragona.

Afrancesats i col·laboracionistes

Entenem per afrancesats aquells que, en les guerres napoleònides, foren partidaris de la intervenció francesa a Espanya. Ho eren, doncs, els col·laboracionistes i tots aquells que per diversos motius consideraren convenient unir-se a l'invasor. L'afrancesament fou essencialment un fenomen de classes mitjanes i altes, especialment de professionals i funcionaris (més de la meitat dels afrancesats registrats per López Tobar són membres de l'administració), i, en conjunt, cons-

tituïren una minoria dins del conjunt de la societat catalana bàsicament antifrancesa. Com es pot suposar, des del primer moment de la invasió, als francesos els era imprescindible comptar amb col·laboradors si volien dominar el país. Per aconseguir-ho intentaren tres procediments: la captació pacífica, les amenaces i la protecció.

En la campanya per guanyar-se les simpaties de la població dominada va sobresortir Augereau, que adreçà als catalans una proclama en què reiterà la seva voluntat d'amistat i pau amb els catalans i utilitzà tota mena de mètodes per captar-los: posar la bandera quadribarrada al costat de la imperial, declarar oficial la llengua catalana, etcètera. El successor d'Augereau, Macdonald, també començà el seu mandat amb proclames amistoses, i durant els seus quasi dos anys al capdavant del govern de Catalunya va fer tot el possible per fomentar l'afrancesament pacífic, però a diferència del seu predecessor mai va fer res per revifar els sentiments catalanistes del poble. Per guanyar-se els ànims de la gent féu circular proclames oficialment anònims redactades per "bons catalans" que volien evitar més mals als seus compatriotes i els aconsellaven la submissió als francesos. Un altre sistema emprat pels francesos per augmentar els adeptes fou atemorir la població resistent. Per mitjà de decrets, edictes, proclames, bans, ordres, oficis, etcètera, procuraren posar la por al cos de la gent, ja que s'hi feien saber els empresonaments, les penes de mort, les requises, la con-

fiscació de béns, etcètera, que patirien si no es mostraven disposats a col·laborar amb l'invasor. Un prototipus d'aquesta fase és Duhesme, qui, des de bon començament, procurà destacar els càstigs per impressionar els catalans. Decaen, el substitut de Macdonald al capdavant del govern del Principat, publicà un decret en què es concretava la pena que corresponia a cada delictes perquè tot infractor sabés a què s'exposava. En línies generals, el decret marcava dues menes de càstigs: els que suposaven penes de presó i els mereixedors de pena de força.

Els afrancesats col·laboracionistes i oportunistes tingueren seriosos problemes amb els seus compatriotes mentre va durar el conflicte. Tant els organismes oficials com el poble els feren objecte de maltractes i persecucions, i la seva situació empitjorà amb la retirada de les tropes napoleònides. A Tarragona els afrancesats no existiren, o almenys no els hem sabut trobar; no passà el mateix a Reus, on n'hi hagué un grup considerable, entre els quals destaquen Pau Torroja i Josep Franquet.

Algunes persones es veieren obligades a col·laborar amb els francesos, però no poden ser considerades afrancesades. Entre el grup dels col·laboradors forçats podem situar els membres de la Junta Corregimental i de l'Ajuntament tarragoní. Amb relació a la Junta, direm que Suchet, el 5 de maig del 1811, remeté una circular als ajuntaments del corregiment amb l'ordre que el dia 10 havien d'en-

viar un dels seus membres a Reus per participar en una assemblea que havia d'elegir la nova Junta afrancesada, que restà formada per Josep Gavaldà i Mauri Coler, de Reus; Jaume Montserrat, de Montbrió del Camp; Baptista Andreu, d'Alcover; Andreu Fortuny, de la Selva del Camp; Miquel Vidiella, de Mont-roig del Camp; Agustí Vernils, de Cambrils; Joaquim d'Homdedéu, de Riudecanyes; Baptista Cavallé, de Poboleda; Joan Gatell, d'Altafulla; Francesc Balcells, del Pla; Antoni Morell, de Riudoms; Josep M. Beltran, de Vila-seca; Isidre Dalmau, de Vinyols; Manuel Grau, de Maspujols; Gabriel Pedrol, d'Alforja, i Albert Güell, de Valls. Com a intèrpret s'escollí Josep de Miró, de Reus, i com a secretaris, Pere Grau i Antoni Ferrater, tots dos de Reus.

L'11 de juliol del 1811, el governador interí, general Ficatier, convocà les persones més representatives que havien restat a Tarragona i els demanà una relació d'aquells que consideraven que eren els més capaços per regir la ciutat. Amb la llista a les mans, nomenà regidors primer i segon els canonges Josep Boni i Ignasi Ribes, i regidor tercer el metge Jaume Parcet; els tres constituïren una mena de gestora encarregada de desenrunar la ciutat i d'organitzar el sistema de contribucions. Així, el regidor primer s'encarregà de confeccionar el padró de residents i un altre d'allotjaments disponibles, el segon, s'ocupà de la policia exterior, i el tercer, de la policia interior i de la neteja de la ciutat. Aquesta gestora funcionà fins a l'agost, en què donà pas a un

Ajuntament de set regidors format per: l'impressor Miquel Puigrubí, l'hisendat Tomàs Dolça, els comerciants Ramon Alegre, Josep-Antoni Monravà i Marc-Antoni Clavell i els nobles Francesc de Martí i Ignasi Gutiérrez de Pando. Com a secretari fou designat el notari Salvi Fàbregues. La gestió d'aquest Ajuntament fou curta, puix l'abril del 1812 fou substituït per la *mairie* que presidí Josep Franquet. Ens atrevim a dir que cap d'aquests homes fou un afrancesat ideològic o oportunista, la qual cosa, però, no els lliurà pas, després de la guerra, de ser titllats d'afrancesats i col·laboracionistes; aquest és el cas, per exemple, de Francesc de Martí i Móra, fill primogènit d'Antoni de Martí i Franquès, que s'havia jugat la vida com a capità de la milícia urbana durant el setge de Tarragona. De manera semblant, el fet que les autoritats d'ocupació obliguessin a incloure en les misses que s'oficiaven a l'arxidiòcesi l'oració "Et famulos", per pregar per l'emperador, l'emperadriu i la família imperial, provocà que en la postguerra els canonges tarragonins fossin acusats d'addictes al govern intrús.

Els afrancesats ideològics o de convenció foren poquíssims. Tal volta es reduïren a Pau Torroja, un comerciant admirador de Napoleó i del seu sistema. Dins l'*arrondissement* ocupà el càrrec d'administrador superior del *Domaine*, amb un sou de 4.797 francs anuals. Entre els afrancesats funcionaris del corregiment destacà Josep Franquet, que exercí el càrrec de comissari general de policia i de corregidor. Quan s'instau-

rà el règim civil deixà la comissaria de policia i ocupà la *mairie* de Tarragona. Sembla que cometé irregularitats, almenys fou acusat de consumir-les davant Suchet. Altres funcionaris afrancesats foren Francesc Blasco, que succeí Franquet com a comissari de policia –era gendre de l'afrancesat Ramon Casanova, que havia estat el creador de la policia de Barcelona–; Francesc Verges, natural de Tortosa, que fou alcalde major; Jaume Pastoret, de Reus, que ocupà els càrrecs de corregidor i comissari de policia; Antoni Uriarte i els germans Joaquim i Gaspar Verdaguer, comandant i oficials de la companyia de gendarmes; Miquel Vermell, Josep Pinyol i Lluís Bonet, funcionaris de l'administració del *Domaine*, etcètera.

Per dessota dels afrancesats ideològics i funcionaris hi hagué tota una sèrie d'individus que ajudaren els francesos per beneficiar-se'n, els quals resulten difícils de distingir dels simples delinqüents. Un d'aquests personatges és el vallenc Joan Serra, obligat a deixar l'exèrcit espanyol per haver mort d'un tret un sergent. En ser perseguit i haver de sobreviure es va passar als francesos i va organitzar una partida que va terroritzar el Camp de Tarragona i les comarques veïnes. Es deia que li agradava matar, però que, com era pregonament religiós, cada vegada que cometia una mort encenia un ciri per l'ànima del qui havia assassinat. En marxar els francesos no fugí, es diu que per no allunyar-se de la seva xicota, i acabà sent capturat, el 1815, penjat i esquarterat.

L'exèrcit d'ocupació

A Tarragona, quan Suchet se n'anà, quedà de guarnició la brigada Montmarie, integrada pel 5è regiment lleuger i el 116è de línia, que aplegava 1.900 homes. Montmarie romangué a Tarragona fins al 9 de juliol, en què seguint ordres sortí cap a Tortosa. El rellevà el general Ficatier, amb 2.300 homes del 121è regiment de línia i el 2n del Vístula, que formaven part de la divisió Musnier, la qual deixà el Tarragonès la primera quinzena de setembre, en què passà al País Valencià per ajudar Suchet a prendre València. El buit en la guarnició fou cobert per unitats de la divisió Frère, i un dels seus generals, Bourgeois, restà encarregat del govern de l'*arrondissement* tarragoní. Aquesta guarnició, d'uns 1.500 homes, es mantingué fins al gener del 1812, en què fou rellevada per la brigada Bertoletti, composta per 1.895 homes, la meitat italians i l'altra meitat francesos.

Totes aquestes guarnicions es conduïren despòticament amb la població civil i s'apoderaren del poc que s'havia salvat del saqueig del mes de juny. Del seu comportament ens en fa un bon retrat l'autor del *Sitio, asalto y saqueo de Tarragona en 1811*: "El que se oponía al robo del resto de sus haberes era maltratado con el dicterio de *brigant* y ahuyentado con amenazas de muerte. Se apoderaron de todos los edificios públicos, de todas las iglesias y conventos, y hasta del hospital de caridad. No permitían la posesión ni registro de escombros a los dueños de las casas

que la fama había soplado opulencia a sus oídos. Registraron con escrupulosidad las cisternas, letrinas y demás escondrijos. Los oficiales de la guarnición se alojaron a su arbitrio y se apoderaron de una casa entera o de la parte que más les acomodaba, haciéndose dueños de los muebles que aún existían en ellas y equipándose perfectamente trasladando lo de las casas que no eran habitadas por otros franceses. Cuando se presentaban los propietarios reclamando su derecho, respondían que todo era suyo y les pertenecía por derecho de conquista. Cuando se relevaba la guarnición o cambiaban de alojamiento se llevaban cuanto podían o a veces lo vendían al mismo patrón malbaratando lo que no hallaban quien les comprase.”

Entre les obligacions de la guarnició figurà la reconstrucció de les fortificacions. El general d'enginyers Roquiart preparà el pla d'anorreament de les defenses de la Part Baixa al mateix temps que es reestructuraven les de la Part Alta. Aquesta tasca es féu amb bracers reclutats entre els pobles comarcals, als quals també s'imposaren contribucions per finançar-les. Com que els treballadors forçats procuraven realitzar el mínim treball possible, dins d'un esperit generalitzat de boicot, les obres acabaren encarregant-se a preu fet a un contractista.

La guarnició es veié auxiliada per la companyia de gendarmes que tenia per cap, amb el grau de capità, Antoni Uriarte, un exsergent de l'exèrcit espanyol. La companyia estava formada per uns

seixanta homes reclutats entre desertors de l'exèrcit espanyol i expresidaris. La missió dels gendarmes fou més policíaca que militar, i sempre tingué característiques vexatòries per a la població.

Operacions militars als voltants de Tarragona

Suchet marxà de Tarragona, la nit del 29 al 30 de juny, en direcció a Barcelona. Se n'endugué les divisions Frère i Harispe, que es quedaren a Vilafranca i Vilanova, respectivament, la brigada Abbé i la cavalleria del general Boussard. A Barcelona s'entrevistà amb Mathieu per tractar l'ajuda que l'exèrcit d'Aragó donaria al de Catalunya. Acabada la reunió, tornà a Tarragona per establir tota una distribució de l'exèrcit: el general Habert, amb la quarta divisió, fou enviat a Tortosa per vigilar la frontera amb el País Valencià, confià Tarragona i Vilafranca a la primera divisió comandada per Musnier, i ell, amb la resta de les tropes, retornà cap a Barcelona, des d'on, amb part de la guarnició de la plaça, passà a Mataró, on derrotà l'exèrcit espanyol allí establert. L'endemà de l'acció del Maresme trameté la brigada Montmarie vers Lleida, féu avançar la brigada Palombini cap a Sant Feliu de Codines, i ell, amb la resta de la tropa, se n'anà a Tona per la vall del Congost i el coll de Centelles. Seguidament situà el general Harispe a Moià i ell entrà a Vic amb la divisió Frère. Deixà destacaments a Olot i Ripoll, amenaçà Man-

resa i es posà en contacte amb el duc de Tàrent.

El 20 de juliol Suchet tornava a ser al Camp, a Reus concretament, i ho aprofità per ordenar la demolició de les fortificacions de Tarragona, tret de les estrictament necessàries per protegir la guarnició de la plaça. La següent operació de l'ara ja mariscal consistí a ocupar Montserrat, del qual s'apoderà el 25 de juliol. Amb la caiguda del monestir considerà enllestida la seva feina a Catalunya, i després de deixar la tropa necessària per protegir l'exèrcit de Macdonald i conservar la Baixa Catalunya, es dirigí a Saragossa.

Fins al 19 d'agost en què caigué Figueres, Suchet mantingué a Catalunya tres divisions –Frère, Palombini i Musnier–, però després d'aquesta acció n'integrà a l'exèrcit d'Aragó. La tropa que quedà a Catalunya no era gaire considerable, de 6.000 a 7.000 homes, per la qual cosa es veié obligada a posar-se a la defensiva i dedicar-se bàsicament a conservar el que s'havia conquerit, recaptar les contribucions i aconseguir els queviures necessaris per a la seva subsistència.

El desembre del 1811, el capità general Lacy, que sabia que la guarnició de Tarragona estava mancada de provisions i que les tropes franceses de la Baixa Catalunya eren més aviat poc nombroses, es presentà a Reus disposat a bloquejar Tarragona. Suchet reaccionà amb rapidesa i, quan conegué els moviments de Lacy, ordenà a Musnier, que es trobava a Peníscola, que es traslladés a Tortosa, des d'on havia de mar-

xar a Tarragona per socórrer-la i aprovisionar-la.

Entre els moviments de tropes que es produïren a les comarques meridionals el gener del 1812, tenim el general Lafosse, que amb un batalló i uns quants cavalls sortí de Tortosa per explorar la situació de l'exèrcit espanyol. Com que no trobà ningú, superà el coll de Balaguer i arribà fins a Vila-seca, on fou atacat i derrotat per Lacy. Després de l'acció de Vila-seca, el capità general es traslladà cap al nord de Catalunya, deixà el baró d'Eroles al capdavant de les tropes que d'alguna manera bloquejaven Tarragona, plaça que fou auxiliada per Decaen amb la tramesa de les divisions Lamarque i Mathieu, que sortiren de Barcelona el 22 de gener. El baró d'Eroles, que es trobava a Torredembarra amb la seva divisió, s'assabentà de la sortida de les tropes franceses i es disposà a barrar-los el pas a la zona del Baix Gaià, concretament a la plana situada entre Altafulla i Ferran. Eroles, el dia 23 de gener, establí la seva posició entre el Gaià i Ferran. El riu constituïa una línia de front, al centre de la qual hi havia el camí ral, just al molí del Pas; la dreta restava protegida pels focs de mar, i l'esquerra recolzava en el castell de Montoliu o de Santa Margarida, el qual, de resultes del combat, quedà enrunat. L'artilleria se situà damunt el pont del Gaià, protegida per un fossar. Els francesos arribaren davant les posicions espanyoles la matinada del dia 24 i, tot seguit, començà la batalla, perduda pels espanyols. Aplegada la divisió a Santes

Creus, es traslladà a Montagut, on passà la nit, i l'endemà marxà cap a Igualada. L'acció d'Altafulla fou aprofitada per la guarnició de Tarragona per entrar a Reus, on destruï els magatzems que hi havien establert els anglesos i cremà els estris aplegats per al setge. Presa València, Suchet tornà a passar a les comarques meridionals i millorà el seu dispositiu defensiu amb la constitució d'un Cos d'Observació de l'Ebre, format per dues divisions comandades pel general Reille, que tenia com a comesa protegir les places de Tortosa, Tarragona i Lleida de possibles atacs de l'exèrcit espanyol.

Entre el 21 i el 28 d'abril, Sarsfield, ajudat per l'estol anglès, intentà de sorprendre la guarnició de Tarragona, però no hi reeixí. Pel maig les tropes espanyoles se situaren entorn de la ciutat per tal de reconquerir-la, però el dia 12, davant la presència d'un exèrcit francès que havia arribat per rellevar la guarnició de la plaça, es retiraren cap al Priorat i la Conca de Barberà.

Suchet s'assabentà, el juny, que els anglesos tenien previst de fer un desembarcament per la zona de Tarragona i es traslladà al Camp, entrà a Tarragona, per inspeccionar la guarnició i les fortificacions de la plaça, i a Reus, on, segons Bosch i Cardellach, se li feren "muchos honores, salvas y iluminaciones, proclamándole libertador, etc., etc.". El mateix Eroles no desistí d'atacar Tarragona i, amb l'ajut de l'anglès Codrington, la nit del 27 de setembre aconseguí èxits a la zona portuària i,

com afirma Bosch, s'atreví a "quemar algunos barcos".

El 1813, el general Wellington projectà una expedició contra Tarragona per distreure part de les tropes que Suchet tenia a València. L'operació començà el 31 de maig amb l'embarcament de 18.000 homes, la major part anglesos, a Alacant. Manava l'expedició el general Murray, i els transports estaven protegits per l'armada de l'almirall Halloway. El 2 de juny, l'estol, format per tres vaixells de línia, diverses fragates i corbetes, alguns brics, quinze xalupes, canoneres, dues bombardes i uns vuitanta vaixells de transport, albirà Tarragona. Mentre tot això s'esdevenia, el general Copons, amb 13.000 homes, cobria la línia del Gaià i prenia posicions a Altafulla. El dia 3 es produí el desembarcament dels anglesos, i a la seva intimidació respongué el governador Bertoletti, segons explica Bosch, dient "que no entregaría la plaza mientras tuviese muros, y que en su defecto bastaban sus vigotes para defenderla". Les operacions contra Tarragona es desenvoluparen del 4 al 12. El primer que feren els assetjadors fou bastir bateries a l'Oliva i al pont del Francolí, que obriren foc contra la plaça el dia 5 i el continuaren el 6. El 7 els assetjats feren una sortida, però foren rebutjats. El 8 es bastiren noves bateries i s'intensificà el foc contra la plaça. El 9 la guarnició féu una nova sortida, que també resultà infructuosa. El 10 hi hagué nous bombardejos que s'aturaren l'11. El dia 12 els assetjats sortiren de nou, però sense aconseguir cap resultat.

Durant tot el dia actuà l'artilleria, però al capvespre els anglesos començaren a embarcar, operació que no acabà fins a les dues de la matinada. Es pot dir que l'operació fracassà a causa de la manca de combativitat anglesa i també per l'arribada dels reforços francesos comandats per Mathieu i Suchet. L'actuació britànica meresqué de Bosch aquest comentari: "los ingleses nos han burlado abandonando el campo de batalla, el campo del honor y el Campo de Tarragona".

El desembarcament a Tarragona de l'exèrcit d'Alacant fou seguit amb esperança pels no partidaris dels francesos. Un d'ells era Narcís de Camps, que, des de Vilanova i la Geltrú, en una carta escrita el 7 de juny al seu cunyat Josep-Antoni de Castellarnau manifestà que l'esdeveniment li feia esperar la prompta caiguda de la plaça en mans aliades, fins a l'extrem d'escriure que estarà "a la vista y en el caso que logremos, como es de esperar, su rendición, hiré luego allá [Tarragona] para ver el estado de vuestra casa [la dels Castellarnau]". El dia 11 escriví una altra carta en què informà que "sigue un fuego infernal contra Tarragona: más de cinquenta bocas de fuego disparan contra ella"; la il·lusió li fa dir que la plaça "caerá no tardar", ja que "la guarnición está cansada y abatida". L'epístola del dia 15, també escrita a Vilanova i la Geltrú, té un to força diferent, atès que reconeix que les esperances de recuperar la plaça s'han frustrat per tal com el general Murray n'ha aixecat el setge.

Els darrers moments

La situació, però, començava a estar decidida. El mes de juliol, Suchet abandonà Aragó i es replegà a Catalunya. Era una clara retirada provocada per la desfeta que els imperials havien sofert a Vitòria. Entre els dies 14 i 15 tornà a creuar l'Ebre i, després de deixar una guarnició a Tortosa, es concentrà al Penedès, des d'on, davant el perill en què es trobava la Tarragona de caure en mans de lord Bentick i del duc del Parque, els quals s'havien presentat, el dia 29 de juliol, davant la plaça amb ànim de retre-la, retornà a ciutat.

El 15 d'agost passà per Altafulla, i el 17 ja era a Tarragona on fou rebut, com en ocasions anteriors, amb voltejar de campanes i salves d'artilleria; al mateix temps, Decaen, pel coll de Santa Cristina, s'atansava a Valls. Tot plegat obligà els angloespanyols a retirar-se a Reus i Cambrils sense presentar batalla. Era el que Suchet volia, ja que la seva actuació no tenia altre objectiu que impedir que la guarnició francesa de Tarragona caigués presonera. Romangué a la ciutat fins al dia 23, en què marxà amb el seu exèrcit cap a Barcelona pel coll de Santa Cristina.

El governador de Tarragona, Bertolletti, d'ençà de la sortida de Suchet, ben segur seguint ordres del mariscal, féu obrir i carregar mines a les muralles i baluards de la plaça, inutilitzar l'artilleria i disposar el que calia per deixar la plaça sense cap valor estratègic. Segons diu el P. Casals, manà tirar a mar més de vint mil fusells, molts ca-

nons, les barrines i una munió d'estris de l'obra del port i del parc d'artilleria i enginyers.

El dia 16 d'agost Suchet tornà a Tarragona des de Barcelona amb uns vint mil homes, cosa que aconsellà a l'exèrcit aliat, que estava pels voltants de la plaça, de retirar-se al coll de Balaguer. Després de distribuir-se els dies 16 i 17 pels pobles de l'entorn, el 18 es concentraren pels afores de la ciutat, disposats a contemplar la destrucció que preparaven. Bertolletti ordenà als pocs habitants que romanien a Tarragona que, sota pena de mort si no ho feien, l'abandonessin abans de les sis de la tarda. Òbviament, els pocs veïns, de cent cinquanta a trescents, fugiren en direcció a Altafulla, conduïts pel canonge Huyà, i s'amagaren pels boscos dels encontorns. Buida la ciutat, els soldats l'acabaren de saquejar amb tranquil·litat, s'endugueren tot allò que pogueren transportar i la resta ho destrossaren.

A quarts de vuit del vespre començaren a prendre foc a les provisions de granades i bombes, a les metxes de les mines de les muralles i els baluards, del molí de la ciutat, de l'aqüeducte, dels castells del Rei i del Patriarca, i al magatzem de queviures de l'església del convent de Sant Domènec. Totes les mines prengueren menys la del fort situat al costat de l'esglesieteta de Sant Magí, i el seu estrèpit fou tal que a Bràfim els féu l'efecte que les muntanyes tremolaven. El resultat de la voladura fou la destrucció de muralles i forts; la de cinc arcs de l'aqüeducte; l'enfonsament de la meitat del castell del Rei i

de bona part de les cases de la vora, i l'enderroc total del castell del Patriarca i de les cases properes a aquesta antiga residència dels arquebisbes.

Vers les cinc de la matinada de la diada de Sant Magí, Tarragona restà lliure de francesos i els tarragonins refugiats pels camps i boscos veïns tornaren a la ciutat. El que trobaren i el que sentiren ho descriu el P. Canals amb aquestes expressives paraules: "¿De que amargura se llenarían los corazones, que amargas lágrimas derramarían sus ojos no viendo más que ruinas y escombros, necesario efecto de tantas explosiones? Tales fueron que a más de las muchísimas casas del todo derruidas, ni una sola quedó perfectamente habitable. En ellas y aún más en los conventos, principal objeto de la saña francesa, apenas se halló un mueble útil, o servible, puertas, ventanas, ni otra madera. Digamos de una vez lo que jamás puede dignamente expresarse: tan espantosa era en todas partes la desolación, que sólo el amor y deseos de la Patria podía obligarles a permanecer en esta verdadera Troya."

El dia 20 entrà a Tarragona el governador militar amb dos regiments que s'encarregaren de posar ordre a tanta destrucció. Gradualment anaren arribant a la ciutat els tarragonins exiliats, ja que, com diu l'autor del *Sitio, asalto y saqueo de Tarragona en 1811*, "durante el tiempo de la esclavitud, la mayor parte [dels tarragonins] ha preferido una emigración miserable antes que sujetarse al yugo francés". Entre els que s'atansaren a Tarragona tenim el giro-

ni Narcís de Camps, que arribà el dia 29 per veure com havien quedat les propietats que hi tenia el seu cunyat Josep-Antoni de Castellarnau. A la carta que li escriví el 31, redactada des de "la infeliz y destruida" Tarragona, li pogué dir que "la casa [la pairal del carrer dels Cavallers] ha quedado intacta, sólo los tejados tenían algún descalabro", i, referint-se a la ciutat, comenta que "en algunos sitios no presenta más que un montón de ruinas, de las murallas sólo ha quedado la parte de San Magín porque la mecha falló. El barrio más destruido es el inmediato al castillo del Patriarca; en una palabra: por cualquier lado que se mire la ciudad sólo presenta ruina".

El P. Casals clou la seva *Relación histórica de los principales sucesos acaecidos en la Ciudad de Tarragona; de los servicios importantes y sacrificios que ha hecho esta Ciudad durante la última guerra por la opresión de Bonaparte* amb un estat general de les pèrdues sofertes per Tarragona, el qual, pel que fa a edificis i mercaderies, presenta aquest quadre:

<i>Nombre</i>		<i>Valor en rs. billó</i>
Cases de la Part Alta enrunades	236	10.920.809
Cases de la Part Alta parcialment enrunades	550	3.298.420
Convents i edificis públics	16	2.526.655
Cases de la Marina enrunades	223	7.348.469
Cases de la Marina parcialment enrunades	6	
Murs i forts destruïts		3.873.344
Mercaderies perdudes		33.020.000
Pèrdues d'immobles, arbres i collites en el terme		27.583.000
Total		88.571.597

Vida, mort i supervivència

Al cens de Floridablanca del 1787 consta que Tarragona tenia 8.626 habitants i la *Instrucción* del 1797 n'indica 9.174, cosa que vol dir que en un decenni el nombre de tarragonins augmentà en 548. Sembla lògic suposar que durant la dècada 1797-1807 la població experimentés un creixement similar al del decenni precedent, per la qual cosa, vers el 1808, la població de Tarragona devia estar al voltant dels 9.674 habitants, als quals, evidentment, s'ha d'afegir la població flotant, integrada pels presidiaris de les obres del port, els estudiants forasters i els transeünts. Sabem que el 1806 els presidiaris eren sis-cents i els estudiants tres-cents, i resulta plausible suposar, com ja ho va fer Recasens i Comes el 1965, que Tarragona, a les portes de la Guerra del Francès, devia tenir uns 10.500 habitants.

El fet que Tarragona acollís masses de refugiats que s'escapaven de l'opressió francesa afectà el moviment

demogràfic. Els naixements augmentaren en els anys 1808, 1809, 1810 i 1811, respecte de l'any 1807. El 1808, el primer any de guerra, s'adverteix un augment de la natalitat i de la mortalitat, un 121 i un 74 %, respectivament. Els percentatges dels naixements i de les defuncions s'incrementaran considerablement en els anys successius, és a dir, en els que Tarragona esdevingué el centre de la vida política catalana, la capital, amb un creixement de la població que repercutí en l'augment d'uns i altres.

Com és natural, els naixements i les defuncions caigueren l'any 1812 respecte dels anys anteriors, ja que la ciutat es trobava pràcticament buida de personal civil. Del 1808 al 1812, l'únic any amb balanç vegetatiu negatiu és el 1809, amb un dèficit de 1.543 persones, ja que el llibre d'òbits, enfront de 583 naixements, conté 2.166 defuncions arran de l'epidèmia de febre tifoide que es registrà aleshores. En realitat de morts n'hi hagué moltes més, ja que és ben sabut que no totes s'anotaven. Tenim, doncs, que la població de Tarragona es desequilibrà en els anys de guerra a causa, primer, de la immigració i, després, com a resultat de l'emigració. L'any de màxim creixement vegetatiu fou el 1810, en què la diferència entre naixements i defuncions fou de 340 persones a favor dels primers.

La davallada de la natalitat en els anys d'ocupació francesa és el resultat de l'escàs nombre d'habitants que tenia la ciutat, i si bé és cert que després de l'assalt una part dels emigrants

retornà –Recasens i Comes calcula que ho féu un 30 % de la població–, una part tornà a marxar el 1812 a causa de les dificultats que es patien a l'interior de la plaça, i ben segur que a la ciutat amb prou feines hi quedaren uns dos mil civils.

Com ja ha estat dit, Tarragona, del 1808 al juny del 1811, fou un centre receptiu d'emigrants. L'indicatiu de la importància d'aquest col·lectiu dins el conjunt de la població el trobem en el tant per cent d'aquests dins del conjunt de les defuncions. Recasens i Comes ha buidat el llibre d'òbits i n'ha obtingut aquest resultat:

Any	Emigrants difunts	Percentatge sobre el total de defuncions
1808	14	7,28
1809	581	27,32
1810	234	36,50
1811	150	44,71

(gener - juny)

Les dades precedents demostren amb claredat l'augment del pes dels immigrants en el conjunt de la població, pes que no parà de créixer del 1808 al 1811. Amb el setge, el moviment migratori no sols s'aturà, sinó que es produí el fenomen contrari: l'emigració.

Els arribats durant el 1808 procedien de les comarques veïnes i de Barcelona. Els primers entraren fugint de les amenaces dels revolucionaris, i, bàsicament, eren propietaris, membres de la petita noblesa rural i autoritats locals,

normalment qualificats de traïdors a la pàtria pels insurrectes; els segons arribaren escapant-se de les arbitrarietats franceses, i molts d'ells, per fer-ho, aprofitaren les facilitats que Duhesme donà a tots aquells que volien sortir de la capital. A partir del desembre del 1808 la immigració la provocaren les derrotes dels espanyols i la por que per arreu causava la penetració de l'exèrcit de Gouvion Saint-Cyr pel Penedès, el Camp de Tarragona i la Conca de Barberà. El primer trimestre del 1809 hi hagué una autèntica onada de refugiats que minvà quan, passat el perill de la invasió, els recollits, o almenys una part, pogueren retornar a casa seva.

El fenomen migratori va fer que els una mica més de deu mil habitants que tenia Tarragona en començar la guerra –als quals, naturalment, s'han d'afegir els militars de la guarnició– passessin a ser, a començament del 1809, de vint mil a vint-i-sis mil, quantitat que certament s'incrementà el 1810, puix que, en esdevenir la capital de la Catalunya insurgent, acollí l'administració civil i militar del Principat, és a dir, els funcionaris i els seus familiars. Als empleats s'hi afegiren els homes de negocis establerts a la ciutat per aprofitar l'activitat econòmica que aleshores s'hi registrava.

La mortalitat que provocà l'epidèmia del 1809 fou terrible. Recasens Sanahuja afirma que s'endugué "al sepulcro unos 4.200 habitantes". Tanmateix, moltes de les víctimes de l'epidèmia no foren registrades, tal volta a causa de la pressa que hom tenia per soterrar-les,

ja que, com ens diu l'autor suara citat, "los encargados de la triste obligación [de recollir els morts] subían a las casas y si les parecía que el enfermo estaba muerto se lo llevaban sin preocuparse de los resultados que podían sobrevenir por el incumplimiento de las órdenes recibidas, así es que cadáveres aun calientes eran tirados al carro mortuorio".

Quants civils moriren durant l'assalt de Tarragona? És difícil de precisar. El llibre d'òbits de la parròquia de Santa Maria en registra 153 esdeveniments durant l'assalt, els quals no són, ni de bon tros, totes les morts que es produïren aleshores, ja que només se n'anotaren unes quantes i la majoria, 101, ho foren després de l'agost del 1813 per persones que pogueren testimoniar la defunció dels inscrits. Tenim, doncs, que només una mínima part dels òbits produïts aleshores foren anotats al llibre corresponent. No hi ha dubte que els morts civils a mans dels francesos foren nombrosos, però les xifres donades pels autors contemporanis que han tractat la qüestió semblen excessives. El P. Bru Casals l'estableix en 8.750 persones, inclosos els militars, els morts provocats per l'entrada de l'enemic, cosa que ens sembla desorbitada. Eguaguirre ens diu que les víctimes, entre militars i civils, foren 5.630 i que els darrers serien 3.130. Possiblement les xifres d'Eguaguirre són també un xic exagerades, però si tenim en compte les baixes mortals patides per les companyies de tiradors i la milícia, considerades com a militars però ci-

vils en origen, no ens sembla un excés creure que les pèrdues de vides civils rondessin els tres milers de persones.

La recuperació demogràfica de la ciutat després de la sortida dels napoleònides fou molt lenta. El 1816, segons un cens que es troba en el llibre d'acords, els habitants de Tarragona eren 6.649, i no fou fins al 1840 que s'assoliren els 10.000 habitants, que eren els que, en números rodons, tenia la ciutat en començar la Guerra del Francès. A Tarragona li costà més d'un quart de segle recuperar el nombre de veïns que tenia abans de la contesa. Ho aconseguí gràcies al retorn d'una part dels emigrats, especialment dels més benestants, però molt especialment, com bé ho demostren els llibres sacramentals i els del registre civil, gràcies a l'establiment a la ciutat de persones provinents dels pobles i les comarques veïnes, la qual cosa comportà que la majoria dels tarragonins vuitcentistes fossin nous tarragonins, sense arrels a ciutat, o tarragonins de primera o segona generació.

Els patiments de la gent

Assenyalarem d'entrada que no tothom visqué la guerra de la mateixa manera, i això com a conseqüència de les diverses condicions socials i econòmiques, i també de la bona i mala sort. Tret d'aquells notables que voluntàriament decidiren romandre a Tarragona, com Antoni de Martí i Franquès per estar a prop dels seus fills Francesc i Joaquim, o els canonges Ignasi Ribes,

Pere Huyà, Josep Rocamora i Bernardí Llopis, l'ardiaca de Vila-seca Pere Enrich i l'infermer Josep A. Font, la pràctica totalitat optà per allunyar-se de la plaça, uns abans que comencés el setge i altres durant la seva execució. Entre els emigrants tenim l'arquebisbe Mon i tots els canonges i dignitats, tret dels suara mencionats; per això, l'any 1814, tornem a trobar a Tarragona tots aquells que el 1808 integraven les capes socials superiors tret dels que havien mort en aquells anys. Els emigrats s'endugueren amb ells joies, diners, documents, llibres, etcètera. Els Castellarnau i els Montoliu, per exemple, salvaguardaren joies, diners, els arxius i les biblioteques, i més o menys feren el mateix els Vidal, els Queraltó i altres nobles. Tot i els seus recursos, aquestes persones patiren dificultats econòmiques mentre romangueren expatriades. Així, per exemple, Francesca de Pastor, vídua de Josep de Queraltó, que havia passat a Mallorca "a fin de libertarse de los peligros y fatales consecuencias de un asedio", subsistí amb els diners que obtingué venent "algunas ropas y alhajas que havia podido llevar conmigo", i Josep-Antoni de Castellarnau, en la carta que el 26 de març del 1812 envia a la tia Antònia de Castellarnau per reclamar-li el pagament d'un deute de 4.000 lliures, diu que "la mia situación es ja tan crítica que estich ab los majors apuros per poder alimentar a ma numerosa familia, la que està ja reduïda a lo precís y indispensable per poder subsistir, trobantme en lo cas de haver tingut que vendre las pocas ala-

jas que pòguem salvar en Tarragona y sens la menor esperansa de traure ni un maravedís de tot lo que posehia en dita ciutat y sas immediacions, perquè totes més hisiendas estan confiscadas per lo govern francès!”.

Les classes benestants veieren disminuir el seu patrimoni com a conseqüència dels donatius que hagueren de fer, de grat o obligades per les circumstàncies, per contribuir a finançar la guerra, les contribucions que els imposaren les autoritats, els segrestos que patiren els seus béns per part dels francesos i les pèrdues que experimentaren els seus patrimonis de resultes dels saquejos i destruccions a què es veieren sotmeses les seves finques. Així, per exemple, Francesc M. de Cadenas, el 1813, manifestà tenir el patrimoni “arruïnàt ab motiu de les guerres que acabam de sufrir”.

Com a mostra de tots plegats, aportem el cas de Josep-Antoni de Castellarnau. D’entrada, el juny del 1808 posà a disposició de l’Ajuntament i la Junta local la meitat de les seves rendes, totes les joies i els mobles de la seva casa, i es comprometé a mantenir una trentena de soldats miquelets durant quatre mesos –era aquest el temps que pensava que duraria la guerra? El 4 de desembre del 1809, de cor o perquè era el que calia fer, envià un ofici a la Junta Superior de Catalunya en què deia el següent: “En 20 de junio del año pasado oficié a la Junta del Gobierno manifestándoles que para acudir a las actuales urgencias y mientras estas duren pongo a su disposición la mi-

tad de todo lo que rindiese mi patrimonio desde aquel día en adelante y que si después de satisfacer los precisos e indispensables gastos de mi casa y familia, resultase algún sobrante de la otra mitad de mis rentas que al efecto me reservaba, le daría también el propio destino hasta concluida la presente guerra; añadiendo que todos mis ofrecimientos debía considerarlos la junta como don gratuito y con sólo la circunstancia de que se tuviesen presente en el caso de alguna contribución o reparto forzoso. Puedo asegurar a V. E. que no sólo he cumplido puntualmente con lo que ofrecí a la Junta, sino que lo que tengo entregado hasta el día excede en mucho mi ofrecimiento en todas sus partes.”

Els tarragonins, tant els que s’exiliaren com els que romangueren a la ciutat, perderen tot el que tenien a les seves cases en el saqueig que seguí l’assalt i durant els dos anys d’ocupació. Als que restaren amb vida els calgué, després de l’agost del 1813, començar de nou i pogueren dir, com els Castellarnau, que els fou necessari invertir fortes sumes de diners en la “recomposición de la casa principal en sus obras de albañilería, carpintería y pintura –más extensa de lo que en principio se calculava– como en el equipaje de toda clase de muebles y utensilios de que se hallaba exempta”.

Per a la majoria de la població la guerra significà una constant inseguretat a causa del trencament de la rutina diària i els sobresalts continuats. La contesa féu perdre moltes vides a cau-

sa de les malalties, de la fam o de les represàlies, i també bona part del patrimoni, si no tot, a causa dels saquejos, les ocupacions i una fiscalitat de guerra veritablement ofegadora. La guerra, doncs, dugué mort i desolació, misèria pregonna, destrucció i caos arreu.

A tall de cloenda

Durant tot el que quedà del segle XIX i també en bona part del segle XX, el relat del que va ocórrer en la guerra peninsular contra els napoleònides ocupà un lloc de primer ordre en la memòria històrica espanyola i catalana. La guerra contra els francesos es convertí en un mite de la unitat espanyola, ja que durant la contesa hi hagué, amb l’excepció dels afrancesats, unanimitat a l’hora de compartir sentiments respecte del que es volia i no es volia i d’anar contra l’enemic comú, que no era altre que l’invasor, i això resulta especialment remarcable si hom té en compte l’ambient de desunió i de guerra civil que caracteritzà el vuit-cents espanyol després de la sortida del francesos de la Península. Un exemple d’aquest sentiment compartit el trobem en el setge de Tarragona, en què els defensors, enquadrats en els regiments d’infanteria de València, Savoia, Amèrica, Granada, Santa Fe, Almeria, Almansa, etcètera, junt amb els voluntaris de Saragossa i Girona i els milicians tarragonins, eren andalusos, valencians, aragonesos, castellans, aragonesos i catalans, i tots estaven disposats a lluitar i, fins i tot, a donar

la vida per impedir que l'enemic entrés a la plaça.

A Tarragona, com a la resta de Catalunya, hi hagué unanimitat a l'hora de lluitar contra el francès i, a despit de les diferències ideològiques, tots feren pinya contra l'enemic comú, oblidant-se de les diferències que, certament, existien. Així, lluitaren braç a braç els que eren partidaris de mantenir l'ordre imperant i els que volien reformar-lo, els que es movien per un odi a tot allò que tingués gust de francès i els que volien arranjar la crisi de la societat, o els que, simplement, estaven motivats per l'esperit de revenja.

La Guerra del Francès fou quelcom més que una guerra d'ocupació i de resistència. Els aldarulls que es produïren durant els primers mesos de la contesa tenen, a més de la motivació patriòtica contra el francès, un contingut revolucionari contra l'Antic Règim afavorit pel buit de poder que es produí aleshores. Fou precisament la por del que podia passar si es deixava la iniciativa a les classes populars, que suposava obrir les portes a les reivindicacions de caràcter social que, sens dubte, es barrejarien amb les estrictament patriòtiques, el que féu decidir els oligarques –eclesiàstics, nobles, propietaris i representants gremials– a posar-se al capdavant de la lluita i de la revolta. És per aquest motiu que els polítics d'aquesta etapa procedeixen dels grups privilegiats i de la classe mitjana; eren, en definitiva, nobles, eclesiàstics, propietaris, advocats, militars, comerciants, industrials, funcionaris o profes-

sors, és a dir, l'elit social que es foguejà políticament a les juntes corregimentals, la Junta Superior de Catalunya, les Corts de Cadis i la Diputació de Catalunya.

La guerra produí greus conseqüències: la pèrdua de moltes vides, la destrucció dels béns privats i del patrimoni públic, la davallada del comerç, l'empobriment de la població, l'augment de les malalties i el cansament i el desencís de la societat. També provocà el col·laboracionisme amb els ocupants, la violència dels exèrcits sobre la població civil, l'increment del banditatge, la fam i la misèria, la fugida dels grups benestants i de les màximes autoritats assetjades –fet que, indubtablement, ens fa qüestionar el patriotisme del qual feien gala constantment– i l'aparició d'aprofitats, ja que, com passa sempre en moments de fractura, sorgeixen aquells que es beneficien de les necessitats col·lectives per fer negocis, acaparar productes, traficar amb els uns i els altres, etcètera.

La Guerra del Francès, d'altra banda, va aguditzar la crisi de l'Antic Règim motivada pel desprestigi de l'absolutisme. La invasió napoleònica es produí just en el moment en què el país estava commocionat pel motí d'Aranjuez, i com que el cop d'estat, que destronà Carles IV i provocà la caiguda de Godoy, no donà temps perquè el nou rei canviés les autoritats de l'etapa godoyista, foren aquestes les que s'hagueren d'entendre amb els francesos. Tot plegat mostrà la fragilitat de l'Estat dissenyat pels Borbons i possibilità

que aquells que es revoltaren ho fessin no sols contra els francesos sinó també contra una llarga etapa de mal govern, i permeté que la nova estructura governativa, sorgida per afrontar el buit de poder, intentés introduir reformes polítiques encaminades a construir una nova realitat política dins el marc de les revolucions liberals.

Des del primer moment de la guerra, la població civil restà sotmesa a la voluntat i l'arbitrarietat dels militars. En general, els tarragonins rebutjaven els invasors i no volien estar-hi sotmesos, però també desitjaven continuar vivint i no tenien cap anhel de sacrificar la vida. La majoria no tingué l'oportunitat de triar, especialment aquells que no tenien recursos per expatriar-se, i hagué de romandre a casa a l'espera dels esdeveniments. No hi ha cap dubte que la població civil fou la víctima principal de la guerra i en fou la perdedora. Per això és molt vàlid el comentari de Bosch i Cardellach, veí de Bràfim, que en veure com les autoritats celebraven la victòria sobre els francesos escriví "todos cantaban Te Deum y tal vez todos habían de cantar el misere-re".

Pel que fa a la intervenció dels tarragonins en la guerra, pot ser qualificada, com fa Recasens i Comes, de comparsa, cosa que no els evità grans patiments, ja que es veieren agafats entre dos focs i sotmesos a les arbitrarietats dels militars, tant dels espanyols com dels francesos. El seu sacrifici i la seva immolació els féu mereixedors del títol d'herois, però això no els impedí pas

veure's submergits en la tragèdia que no havien provocat ni volgut; no foren altra cosa que víctimes sacrificades a la prepotència, l'ambició, la incompetència, la vanitat, l'egoisme i la manca de sentiments d'uns i altres, i molt especialment dels militars i de la classe política. Recordarem que el 2 de maig, el general Caro, comandant del cantó de Tarragona, dirigí una proclama a la població per fer-la sabedora de l'arribada de l'enemic, i també per advertir-la que no tenia intenció de rendir-se, que no admetria "tratados, inteligencias y explicaciones", que tot parlamentari que l'enemic enviés seria "recibido con fuego", i que el seu rigor cauria sobre "los espías, los infidentes y los cobardes que tratan de difundir ideas melancólicas, compungiendo el ánimo de los buenos ciudadanos".

Suchet desenvolupà el seu pla estratègic sobre Tarragona amb una gran precisió, i es pot ben dir que l'únic error que cometé, terrible per als tarragonins, fou el de permetre als seus soldats matar persones civils, sense respectar l'edat ni el sexe, i àdhuc els soldats rendits i indefensos, i cometre tota mena de malifetes. El mèrit de Suchet és innegable, per tal com davant d'ell tenia una plaça que, a despit dels defectes de les seves fortificacions i de presentar molts punts febles, comptava amb més de tres-centes peces d'artilleria, una guarnició que si calia podia ser reforçada i veure cobertes les seves baixes gràcies al fet que tenia expedida la via marítima, que, si convenia, també li permetria rebre municions i queviures.

En la caiguda i pèrdua de Tarragona incidí moltíssim el ràpid enfonsament de l'esperit de lluita dels assetjats com a conseqüència de les divergències que es produïren entre el marquès de Campo Verde i la Junta Suprema, que començaren quan aquell s'apoderà amb males arts del comandament de l'exèrcit i que s'incrementà arran dels diferents punts de vista existents pel que feia a la defensa de la plaça. No és cap secret que, des del moment en què Campo Verde aconseguí el poder, els caps militars de l'exèrcit de Catalunya es dividiren en dos grups: els seguidors del nou cap i els que continuaren fidels a l'antic capità general O'Donnell, els quals foren apartats gradualment dels llocs de responsabilitat. Les diferències entre ambdós grups contribuïren a la minva de l'eficàcia de les tropes que estaven sota els seus comandaments, com molt bé es demostrà quan les coses començaren a anar mal dades, és a dir, després de la pèrdua del fort de l'Oliva. La decisió de Campo Verde d'encarregar la defensa de la plaça a Contreras, en comptes del general Cano, que era qui més bé coneixia la situació, junt amb l'estirabot de conferir el comandament de la Part Baixa de la ciutat a Sarsfield, sorprengué tothom i no tardà gaire a fer evidents els desacords entre els dos caps militars. Sembla que Campo Verde confià el comandament de la plaça a Contreras perquè pensava que, com a acabat d'arribar, no tenia vinculacions amb ningú i no li causaria problemes; però en això s'equivocà del tot, per tal com

les divergències entre ambdós sorgiren aviat i aconseguiren el punt àlgid a meitat de juny, quan Contreras dissentí totalment del pla proposat pel marquès per fer aixecar el setge de Tarragona i en presentà, al seu torn, un d'alternatiu que, per acabar-ho d'adobar, fou el preferit per la Junta Superior. A més, Contreras no dubtà pas d'acusar Campo Verde d'incomplir les seves promeses d'ajudar Tarragona i manifestà públicament la incompetència d'alguns militars protegits pel capità general interí. A tot això, Campo Verde replicà ordenant als seus incondicionals que, si en tenien l'oportunitat, deposessin Contreras. L'actuació de Campo Verde fou sens dubte desafortunada, com també la d'un bon nombre d'oficials. El general en cap, després de la seva sortida de Tarragona, es mostrà indecís, dubitatiu, poc eficient i no gaire actiu; possiblement no comptava amb prou tropes per atacar frontalment tot l'exèrcit assetjador, però sí que hauria pogut amoïnar els diversos campaments situats al voltant de la plaça i, en obligar els assetjadors a concentrar-se, hauria pogut facilitar a la guarnició la recuperació d'algunes de les posicions perdudes. El dia 24 de juny, en què s'havia preparat un atac conjunt als assetjadors, no actuà com s'havia acordat; tal volta, si ho hagués fet, hauria pogut allunyar el tràgic desenllaç patit per la plaça. La incapacitat de l'oficialitat en general restà més que palesa amb badades tan considerables com el canvi de la guarnició del fort de l'Oliva, que permeté l'entrada dels francesos a la fortalesa, i tam-

bé la de no haver fet tancar la boca de l'aqüeducte que creuava el fort i per la qual també entraren, i per l'esquena de la guarnició, els atacants. La nostra impressió, davant el comportament del capità general marquès de Campo Verde i d'un bon nombre d'oficials, és que es van comportar amb covardia, ja que s'escaparen del combat o l'evitaren.

Els tarragonins que més patiren els estralls de la guerra i que foren les víctimes sacrificades en els darrers dies del mes de juny per la follia dels assaltants i la vanitat dels militars de la plaça de voler resistir, quan era impossible fer-ho, i no acceptar capitular, foren els de la classe popular, tret de les excepcions que voluntàriament romangueren a la ciutat, per tal com, a diferència dels seus conciutadans de classe benestant, no pogueren fugir a les zones lliures de francesos, com les illes Balears o altres poblacions més o menys properes en les quals, certament, la seguretat no estava garantida, però almenys el perill de l'holocaust no era tan gran, per manca de mitjans o de familiars i amics que els poguessin acollir. Aquests ciutadans foren objecte de la violència de tots els exèrcits –francesos, espanyols i anglesos– i no els quedà més remei que esdevenir combatents cada cop que els calgué defensar les seves cases o famílies.

El record del que havia suposat el desastre patit per Tarragona del 1811 al 1813, una autèntica taula rasa, un començar de bell nou, des de zero, per a la ciutat i els seus fills, va fer que els supervivents ho volguessin recordar i

que, fins i tot, suposés un element de superioritat respecte d'altres poblacions veïnes que ho eren en altres aspectes, com ara el comerç o la indústria; per això hom procurà donar en tot moment rellevància a la commemoració del setge. Des del primer dia de la postguerra els tarragonins tingueren clar que havien de recordar i homenatjar els conciutadans caiguts en el transcurs del setge o que havien estat assassinats durant l'assalt del 28 de juny del 1811.

El 15 de maig del 1814 l'Ajuntament considerà la conveniència de "manifestar su gratitud a aquellos heroicos ciudadanos que no dudaron en perder sus vidas en defensa de la Patria" i acordà fer un funeral "con toda majestad y pompa que sea posible", i amb aquesta finalitat comissionà els regidors Soler i Feliu per posar-se d'acord amb el Capítol respecte del que calia fer. Tot i la bona voluntat de la corporació, el funeral no es pogué celebrar per les circumstàncies polítiques del moment.

Els bons desitjos del 1814 es feren realitat el 1815, quan el 28 de juny s'oficià un funeral per les ànimes dels caiguts l'any 1811. L'any 1816 es volgué recordar les víctimes del 1811 amb quelcom més que un simple funeral i es volgué donar rellevància a l'acte amb una oració fúnebre que fou encomanada a Fr. Bru Casals, un dels supervivents del setge, que és el redactor de la relació dels fets esdevinguts a Tarragona durant la Guerra del Francès, l'original de la qual figura lligat al llibre d'acords de l'any 1816.

El 1823 s'avançà un xic més en la solemnitat dels funerals commemoratius amb l'erecció d'un túmul davant del presbiteri de la catedral que l'Ajuntament sol·licità al Capítol que fos cobert amb el drap mortuori de Poblet, donat l'any 1672 per Pere-Antoni d'Aragó i destinat a la celebració dels funerals reials. El Capítol informà que posaria el túmul i els canelobres d'eben pobletans, però indicà que no podria atendre la petició referida al drap mortuori perquè estava "embarcado para conducirlo a la isla de Mallorca con arreglo a superiores órdenes" i que si de cas col·locaria el propi de la catedral.

En els anys següents el funeral es féu amb regularitat, i el 1828 es reforçà la commemoració afegint al toc de difunts de la catedral el de la resta de campanes de la ciutat. El 1850 s'amplià la cerimònia religiosa amb la col·locació d'un cadafal de grans dimensions davant la porta principal de la casa de la ciutat, al centre del qual s'aixecà un obelisc amb el lema "Antes morir que rendirse". Al cadafal li feren guàrdia d'honor quatre gastadors amb les armes a la funerala. Al final de la dècada dels cinquanta se suspengué la celebració, però l'Ajuntament del 1863 la recuperà i establí un programa d'actes que va declarar el 30 de juny festa cívica; en vesprejar el dia 29, les campanes de la ciutat tocaren a morts i l'Ajuntament i convidats anaren a la catedral per assistir a vespres, per retornar a la Casa Gran un cop acabada la funció; el dia 30, des de l'albada fins a l'ocàs, es disparà una canonada cada hora i les

banderes romangueren a mig pal; a les deu del matí l'Ajuntament i acompanyants anaren a la catedral per assistir al funeral en record de les víctimes –es feia el dia 30 i no per la diada de Sant Pere perquè aquest dia l'Església no permetia fer actes fúnebres–, i a la tarda la corporació i invitats oferiren una corona a les víctimes davant l'obelisc aixecat a la plaça de la Font.

En la celebració del 1864 s'aixecà un obelisc davant la porta principal de la Casa Gran amb cartells al·lusius al fet que es commemorava, que a la nit del dia 29 restà il·luminat per vuit grans teieres, mentre davant del monument se situà la música del regiment de Bailèn, que tocà composicions patriòtiques. El dia 30 s'aplegaren a la part del palau de l'Ajuntament i de la Diputació corresponent a la corporació municipal les autoritats civils i militars, comissions i representants de corporacions oficials, convidats i particulars, així com els cinquanta-tres supervivents del setge i assalt, entre els quals figurava Joaquim de Martí i Móra, fill d'Antoni de Martí i Franquès (el 1868, de supervivents només se'n pogueren reunir setze, ja que la mort, inexorable, els anava eliminant d'any en any). A dos quarts d'onze totes aquestes persones sortiren en comitiva del Palau Municipal, presidides pel timbaler i la música municipal, i es dirigiren a la catedral, on arribaren al cap de mitja hora, per assistir a la missa de difunts; un cop acabada, prengué

la paraula Joaquim Caballero, que recordà les causes que provocaren l'arribada dels francesos i els horrors que patiren els defensors de la ciutat, dels quals elogià els esforços i el valor. Després de l'oració fúnebre s'entonà un respons i vers la una es retornà en comitiva a la Casa Gran; en arribar a la plaça de la Font les autoritats pujaren al taulat del primer cos de l'obelisc per efectuar el sorteig de quatre premis de 286 rals cadascun entre els veterans supervivents del 1811 fills de Tarragona, que la sort féu recaure en Josep Alasà i Ferrer, Lluís Canal, Agustí Bonet i Bassa i Sebastià Serrahima i Carbonell. El funeral restà interromput del 1870 al 1873, però el 1874 es reprengué. El 1893 les exèquies se substituïren per una missa de campanya que tingué lloc al carrer de l'Assalt. La processó cívica sortí de la casa de la ciutat a tres quarts de deu del dia 29, integrada pels nens de la Casa de Beneficència, alumnes de les escoles de primer ensenyament, societats diverses, militars i empleats de l'Ajuntament, corporacions, Ajuntament en corporació amb els governadors civil i militar, i la guàrdia i la banda municipals.

El tema del setge, defensa i assalt de Tarragona s'ha mantingut viu en el decurs dels temps. En esdevenir-se l'any 1911 el primer centenari de la gesta, les autoritats tarragonines ho volgueren commemorar amb diversos actes, que es desenvoluparen del 24 de juny al 9 de juliol. Durant aquests dies tin-

gueren lloc un bon nombre d'esdeveniments culturals, cívics, artístics, esportius i religiosos. Començaren amb el segon congrés de la Kataluna Esperantista Federació i seguiren amb la inauguració d'una exposició d'objectes històrics de la Guerra del Francès en un dels salons de l'Ajuntament. Entre els actes commemoratius figurà el batalló infantil, equipat i armat com els soldats de l'exèrcit espanyol del 1811, que desfilà durant la tarda del dimarts dia 27 de juny. L'endemà, dimecres 28, a les quatre de la tarda, sortí de la Casa de Ciutat la manifestació civicomilitar que es traslladà fins al quarter del Carro per retre homenatge al Regiment d'infanteria d'Almansa, que el 1811 lluità a Tarragona contra els francesos. Des d'allí la comitiva anà al pla de la Seu, on es descobrí una làpida de metall repujat, obra del gravador Corberó, commemorativa de la defensa que allí s'hi féu i que encara hom pot veure a la façana de l'antiga casa rectoral. Aquesta làpida està decorada amb palmes, trofeus militars i escuts d'infanteria i conté aquesta inscripció: "En este llano finió la sangrienta jornada del sitio de Tarragona en 1811. Llor a los Cuerpos de Infantería que la defendieron con su heroísmo. Los regimientos de Almansa nº 18 y Luchana nº 28, de guarnición en 1811". A continuació es desplaçaren a la plaça dels Infants, que passà a dir-se dels Artillers del Setge, on es descobrí una làpida de bronze, obra de l'es-

cultor Campeny, dedicada als artillers que lluitaren i moriren en la presa de la plaça i en què hom podia llegir el següent: "A los heroicos artilleros muertos en el Sitio de Tarragona en 1811. Los artilleros de 1911". Seguidament es dirigiren a la Rambla Nova, aleshores de Sant Joan, per inaugurar el monument als herois del setge, reduït aleshores a la base; la idea d'aquest monument venia de lluny, ja que Marià Rius i Montaner, primer comte de Rius, hi destinà la subscripció popular que se li féu l'any 1889. De la Rambla, la manifestació retornà a l'Ajuntament, on al saló de sessions hi hagué un acte acadèmic, seguit de la descoberta de la primera làpida del que es volia que fos un seguit de lloses indicatives de l'emplaçament dels monuments de l'antiguitat; aquesta primera làpida, que encara es pot veure a la façana principal de la Casa Gran, correspon al circ romà. El dia 29, dijous, hi hagué un gran certamen historicoliterari organitzat pel Centro de Naturales de Tarragona y su Campo per commemorar el centenari del setge, defensa i assalt del 1811. El dia 30, divendres, al matí se celebrà a la catedral un solemne funeral en sufragi de les ànimes dels defensors de Tarragona, amb assistència d'autoritats, comissions militars del Reial Cos d'Artilleria i dels regiments de Savoia, València, Granada, Girona i Amèrica, i representacions. A la tarda, a l'Oliva, es reté un homenatge als defensors del fort amb

la col·locació d'una placa, obra de l'escultor tarragoní Cánovas, que encara es pot veure en l'actualitat i en la qual es llegeix aquest text: "En esta cumbre existía en 1811 el Castillo de la Oliva. Gloria a su Jefe el Coronel Gómez, honra y prez a sus defensores. Barcelona, 29 de Junio 1911. El Centro de Naturales de Tarragona y su Campo".

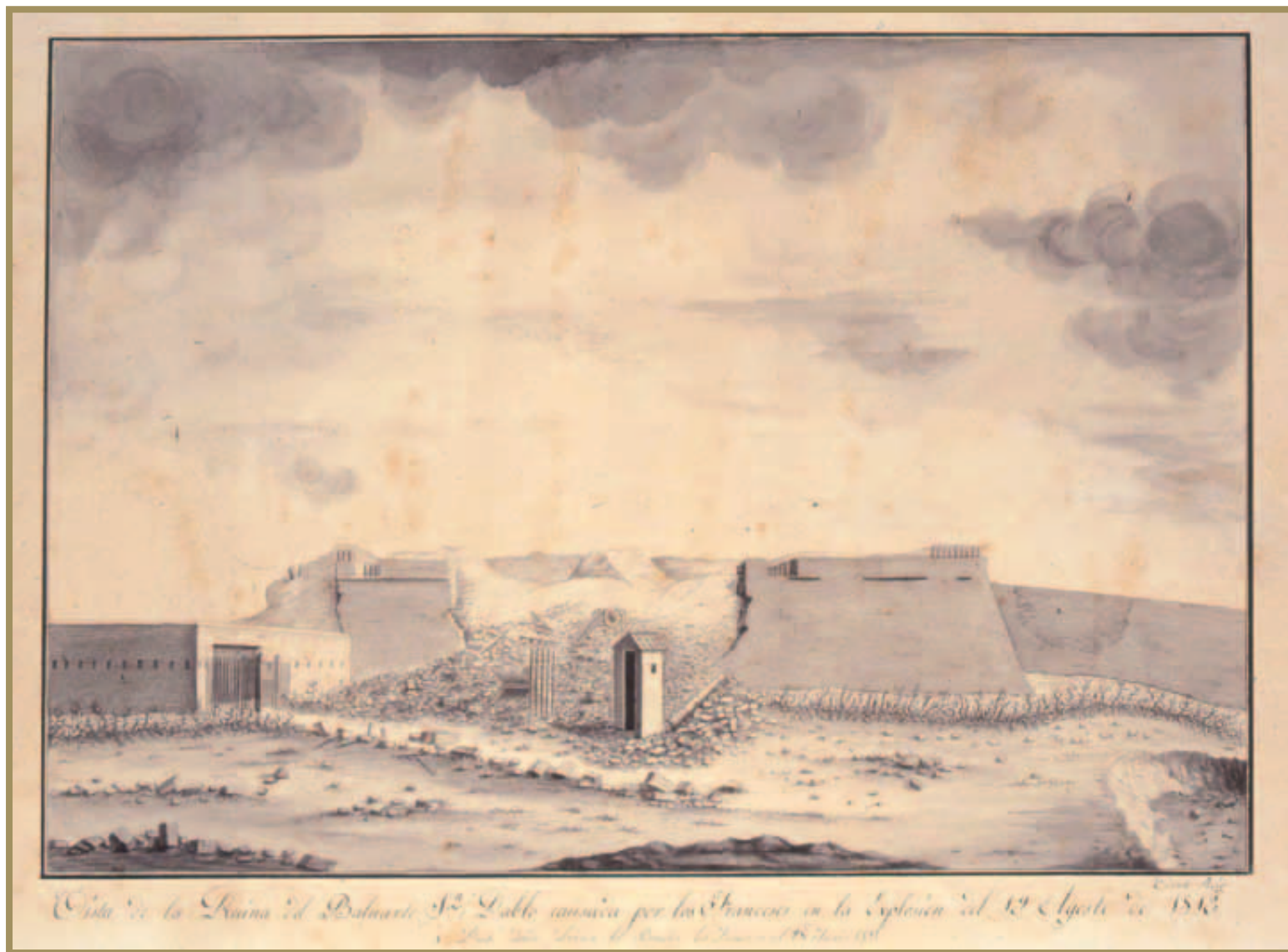
L'any 1961 també es commemorà el 150è aniversari de la gesta. Els actes començaren el 27 de juny, a la una de la tarda i al saló d'actes de l'Ajuntament, amb el pregó de les celebracions, que anà a càrrec del periodista Lope Mateo; seguiren, a dos quarts de vuit, amb les solemnes exèquies celebrades a la catedral, que apareixia revestida amb els tapissos de la seva col·lecció i lluint el drap mortuori de Poblet, les quals foren oficiades pel cardenal Benjamín de Arriba y Castro, mentre que l'oració fúnebre la pronuncià l'arquebisbe de Saragossa, Casimiro Morcillo González. El dia 28, al migdia, al saló de sessions municipal es féu un homenatge a l'exèrcit, amb lliurament d'un pergami. Acabat aquest acte, els assistents i les autoritats es traslladaren al pla de la Seu per col·locar una corona de llorer a la làpida commemorativa, i el bisbe auxiliar, Laureano Castán Lacoma, pronuncià una allocució. A les set de la tarda sortí de l'Ajuntament una processó civicomilitar, encapçalada pel batalló infantil, que es dirigí vers la Rambla

per dipositar una altra corona de llorer al monument als herois, seguida d'un parlament a càrrec del ministre Pere Gual Villalbí, i a continuació desfilaren davant les autoritats les forces militars de terra, mar i aire i el batalló infantil. Finalitzada la processó, les autoritats es traslladaren a la Casa de Cultura, on inauguraren una exposició de records sobre la Guerra del Francès. El dia 30, a dos quarts de vuit del vespre, al saló de sessions de l'Ajuntament, Antonio Serrano Montalto, catedràtic de la Universitat de Saragossa, pronuncià la conferència "Teoría y significado histórico de la Guerra de la Independencia".

Paral·lels als actes del setge, tenim els que Tarragona dedicà a Theodor de Reding amb motiu del centenari i del cent cinquantes aniversari del seu traspass. El maig del 1909 es col·locà una làpida a la façana del Palau Arquebisbal. Hi assistiren la baronessa de Reding i Rodolf de Reding, descendents del general, així com representants del Parlament suís. Amb motiu del cent cinquantes aniversari, el 23 d'abril del 1959, hi hagué una sèrie de celebracions, presidides pel capità general de la IV Regió Militar, tinent general Pablo Martín Alonso, que consistiren en una missa de rèquiem a la catedral i la col·locació de dues corones de llorer al mausoleu que el general té al cementiri, una del capità general i l'altra de l'ambaixada suïssa.

Dibuix de Vicenç Roig, Vicentó, que mostra l'estat en què va quedar el castell del Patriarca després de la seva voladura el 1813 (MHT).

Dibuix de Vicenç Roig, Vicentó, de l'estat de les ruïnes del baluard de Sant Pau després de la seva voladura el 1813 (MHT).

Imatge en la qual s'observa l'estat del baluard de Sant Antoni després de la demolició del 1813, fotografia d'inicis del segle XX. (Fons Vallvé/AHCT).

Dibuix de Vicenç Roig, *Vicentó*, sobre la destrucció general de Tarragona el 1813 (MHT).

Per motiu de aver entrats los francesos, en esta Ciutat de Tarragona des de
des Juny del 1813. se diu per a la Comunitat del nostre Convent de S. P. Carmelites
Descalços de dita Ciutat, y per motiu dela entrada de nostres enemics des-
mitiren la major part del Convent perdente quasi tots los papers, y llibres de
ell. Per consequent nos avem precisats a arreglar las Cosas, en especial lo q. Com-
duyem a la salut de la Comunitat, y Com sia per se lo motiu las permisses
q. se aqui en avant se pagian Cobran, avem disposat aquesos llibres, qual sea
vina per lo P. Procurador, lo tindrà la obligació de notax ditos perls desta Or-
ne. dia tanq. de tal mes, fulano de tal, de tal Poble, pagayat, per tal any
la pen. q. es de tanta quantitat Com veurá en la pagina 8. y en avant. Lo
dia 13. de Hoy de 1813. se recuperá la Ciutat y al primer de desembre de
any. se rehumaren las religiosas al Convent, y Comensaren a viure de Comunitat y
notant en aques llibre lo q. se ha cobrat, y ve cobrada de aqui en avant.
Tot sia per my gloria de Deu. Amen.

Anotació del llibre de cobrances de la comunitat del Pares Carmelites Descalços on es fan constar les pèrdues de documentació durant l'ocupació i la recuperació de la vida en comunitat després de la marxa dels soldats francesos, 1813 (FM/AHCT).

Portada i relació final del llibre manuscrit *Barbarie francesa en Tarragona*, escrit per Jaume Parcet, cirurgià major de l'Hospital de la Caritat de Tarragona l'any 1814. Cedit per Josep M. Olivé (AHCT).

Plànol de la ciutat on es marquen els edificis amb desperfectes causats per la Guerra del Francès, 27 d'abril de 1838 (FM/AHCT).

Relacion De los individuos que en el dia de la toma que comenzo a las 10 de la noche de la Ciudad de Tarragona & los que fueron defensores de ella en el sitio & asalto que suplico ser el Sr. Francisco, almirante del G. de G. de M. de V. de V. el dia 28 de Junio del año 1811.

N.º	Causa	Nombre	Defensa
1	Cap. 1.º	D. Juan Fabrega y Gual	S. M. de V. 12
3	Sarg. 1.º	Salvador Albar y de Capella	Mazard 18
4	Sold.º	José Masca y Compañer	Andorra 36
5	Id.	José Compañer y Lado	Andorra 2
6	Labo 1.º	Don Guinovart y Bofarull	Mera 3
9	Sold.º	José Don Vidal y Lluis	Andorra 21
13	Cap. 1.º	Juan M. de Casanas	S.º Louisa 20
14	Sarg. 1.º	José Casals y Labri	S.º Central 13
16	Sold.º	Juan José y Marty	Burgos 9
17	Labo 1.º	Manuel Simo y Lado	Mayor 24
19	Sold.º	José M. Simo y Lado	S.º Barcos 13
22	Cap. 1.º	Manuel Gallo Domingo	S.º de S.º mate 3
27	Sold.º	Pablo Sols y Ferrer	S.º de S.º mate 5
35	Sarg. 1.º	Juan M. Mercader y Juvina	S.º de S.º mate 3
31	Com. Cap. 1.º	Mariano de Guadalupe y Borrás	S.º de S.º mate 2
32	Labo 1.º	Pablo Baró y Comellas	Mera 6

Total 16.

Tarragona 28 de Junio de 1868.

Nota

El N.º 18 y Pablo Olive y Basiana, esta bien justificada que no fue defensor de la plaza, ni tampoco participó en ningún tiempo por ser menor de edad, y así queda excluido de la anterior relación.

Relació d'individus que van ser defensors de la ciutat de Tarragona en l'assalt de l'exèrcit francès el 28 de juny del 1811, 28 de juny del 1868 (FM/AHCT).

Coberta i portadella del llibre *El sitio de Tarragona por los franceses en 1811*, escrit l'any 1882 pel general d'artilleria Javier de Salas (AHCT).

Programa de festes per commemorar el primer centenari de la Guerra del Francès (BHMT).

Cartell per commemorar el primer centenari de la Guerra del Francès. La celebració es va produir entre el 24 de juny i el 9 de juliol de 1911 (BHMT).

Làpida commemorativa de l'escultor Campeny dedicada pel Cos d'Artilleria als herois del setge a la plaça dels Infants, 1911 (BHMT).

Làpida commemorativa del setge de Tarragona al pla de la Seu, 1911 (FM/AHCT).

Imatge de la festa marítima celebrada durant el centenari del setge, 1911. Fotografia d'autor desconegut (FM/AHCT).

Creu de distinció concedida als defensors de Tarragona (MHT).

Assaig del batalló infantil a l'esplanada del final de la Rambla Nova, 1911. Fotografia d'autor desconegut, cedida per Josep M. Olivé (AHCT).

Desfilada del batalló infantil per la Rambla Nova, any 1911. Fotografia d'autor desconegut, cedida per Josep M. Olivé (AHCT).

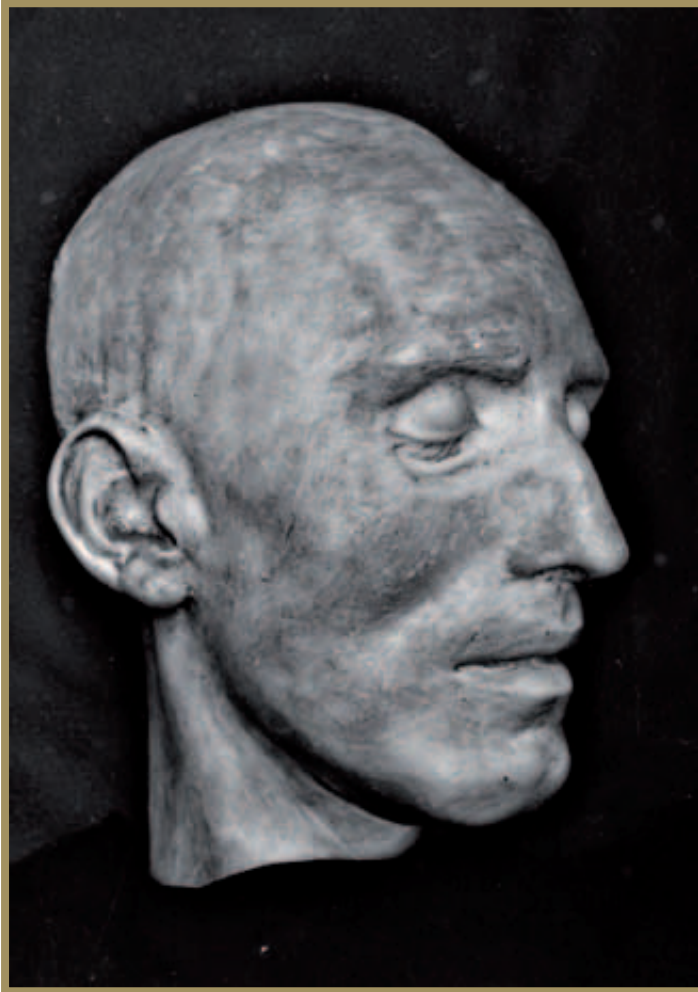
Imatges de la desfilada del batalló infantil per la Rambla Nova, any 1911. Fotografies d'autor desconegut, cedides per Josep M. Olivé (AHCT).

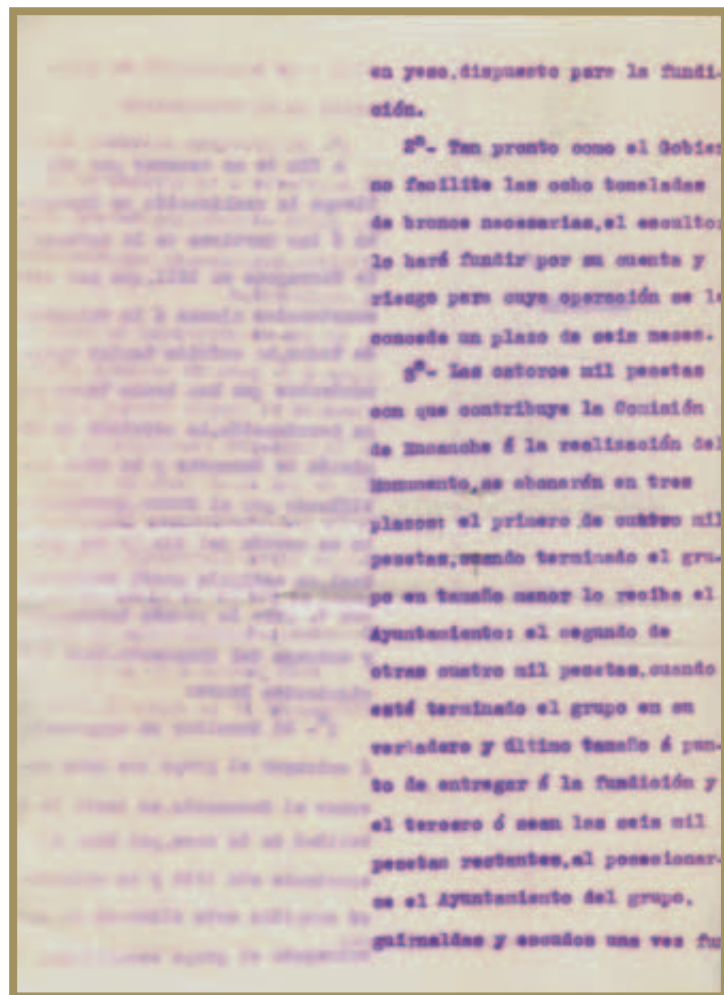
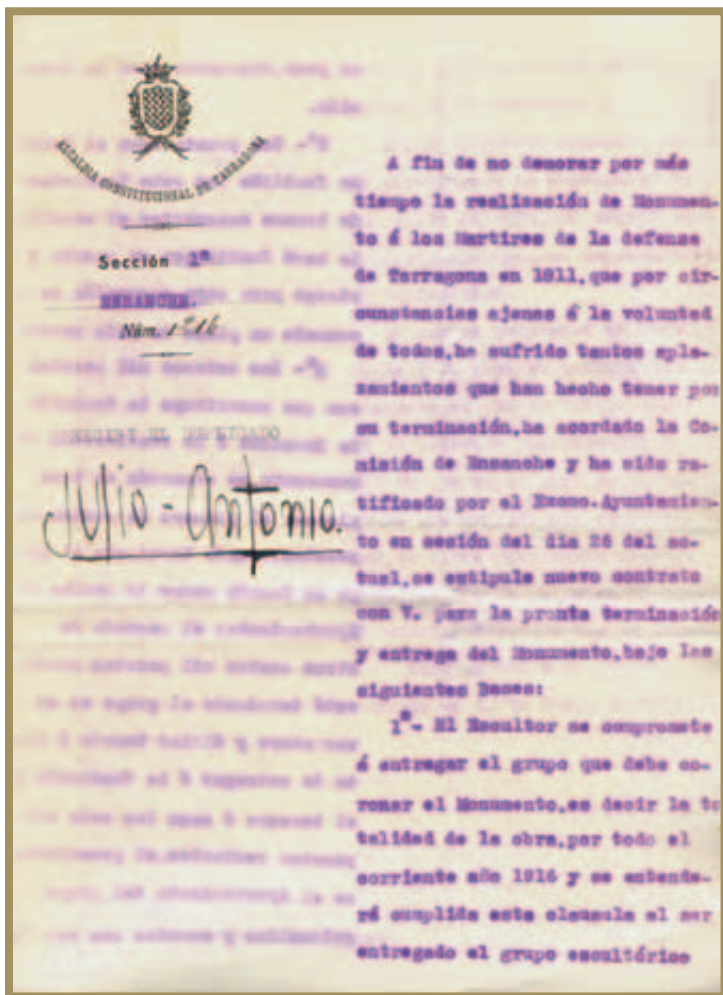
Fotografia del projecte per al monument als herois de l'escultor tarragoní Carles Mani, fet a Madrid el 1897 i que finalment no va ser escollit. Cedida per la família Bonet Llovet (AHCT).

Expedient de recepció de la maqueta de l'escultura del Monument als Herois de Julio Antonio, 1916 (FM/AHCT).

Proves de l'escultor Julio Antonio per al Monument als Herois de 1811. Foto Vallvé (Fons Vallvé/AHCT).

Contracte entre l'Ajuntament de Tarragona i l'escultor Julio Antonio per a la finalització del Monument als Herois de 1811, 28 de juny de 1916 (FM/AHCT).

dados y en disposición de colocarlos en el Monumento y

4º- El presente contrato deberá someterse á la aprobación de Don Julio Antonio, que deberá suscribirlo, consignando expresamente su conformidad.

Lo que se cumplase en participar á V. para su noticia recitándole el propio tiempo copia de la presente comunicación á fin de que en el caso de convenirse las condiciones transcritas, se sirva devolverla consignando el plé de la misma su conformidad, autorizada con su firma.

Dios guarde á V. n. e.

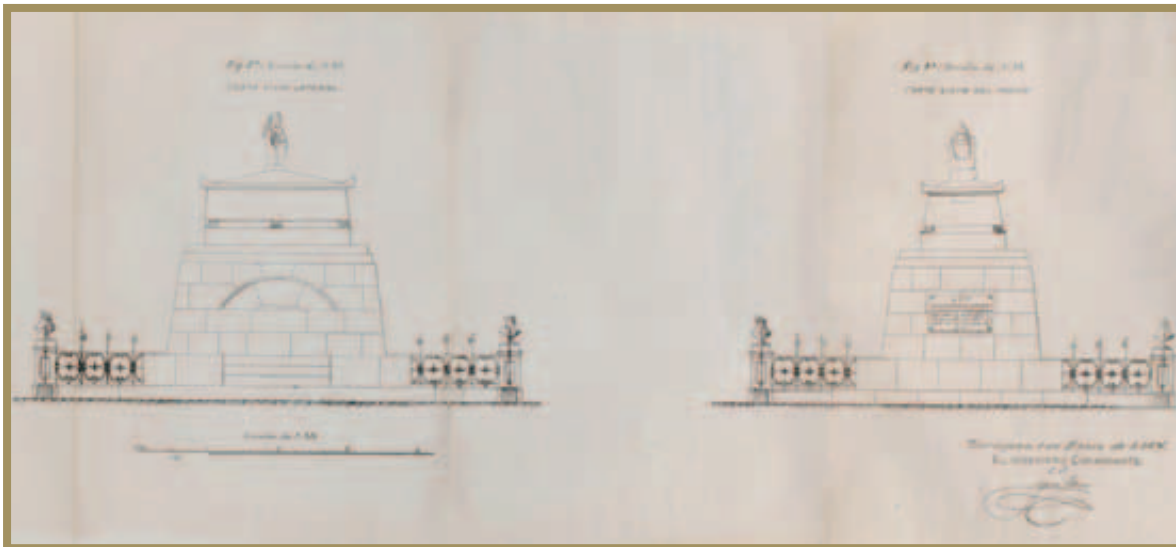
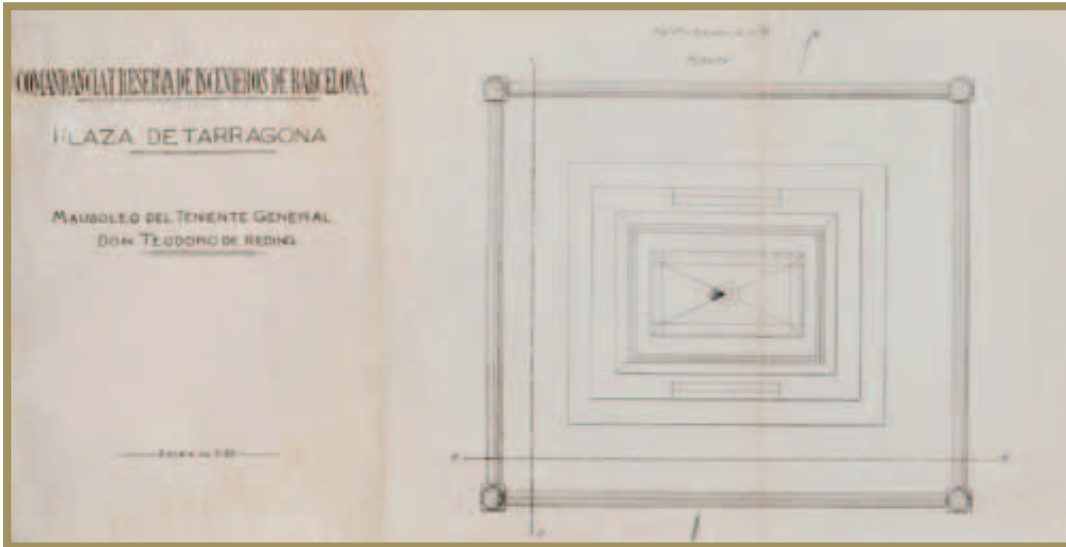
Tarragona 28 de Junio de 1916.

Alfonso
60m-

Sr. Dn. Julio Antonio Rodríguez.

firma con las bases
de las dadas en el presente
contrato y en el día
de Julio de mil novecientos
dieciséis.

Julio Antonio

Projecte de la Comandància d'Enginyers de Barcelona del mausoleu del tinent general Theodor de Reding, 1 de gener de 1927 (FCE/AHCT).

Inauguració del Monument als Herois de 1811, any 1931. (Fons Vallvé/AHCT).

La família de l'escultor Julio Antonio, mort l'any 1919, al costat del Monument als Herois de 1811, any 1932 (Fons Vallvé/AHCT).

Missa a la catedral de Tarragona amb motiu de la commemoració del 150è aniversari de la Guerra del Francès, presidida pel cardenal Benjamín Arriba y Castro, 27 de juny de 1961 (Fons Vallvé / AHCT).

Benjamín Arriba y Castro passa revista al batalló infantil al pla de la Seu, 28 de juny de 1961 (Fons Vallvé / AHCT).

El ministre Pedro Gual Villalbí i l'alcalde Rafael Sanromà Anguiano passen revista al batalló infantil al pla de la Seu, 28 de juny de 1961 (Fons Vallvé /AHCT).

Desfilada d'una processó civicomilitar encapçalada pel batalló infantil, amb banda de música, tancers i trompetes, compost per 250 nois, 28 de juny de 1961 (Fons Vallvé / AHCT).

BOLETIN DE INSCRIPCION

Don Vicente Ribas Grospe con domicilio en calle de Pau y Soler n.º 15 piso 3 puerta 3 desea inscribir a su hijo (o hijos) Juan Ribas Buis en el Batallón Infantil que se organiza para conmemorar el Sitio de esta Ciudad por el Ejército francés.

Tarragona, 27 Abril 1961
(Firma)
Vicente Ribas

27 Abril

Sr. Teniente de Alcalde, Presidente de la Comisión de Cultura y Fiestas del Excmo. Ayuntamiento de esta CIUDAD.

Butlleta d'inscripció per al batalló infantil, abril de 1961 (FM/AHCT).

Desfilada del batalló infantil per la Rambla Nova, any 1961. Fotografia d'autor desconegut, cedida per Josep M. Olivé (AHCT).

Commemoració del 175è aniversari del setge de Tarragona. Pilars de la Colla Jove i dels Xiquets de Tarragona, 28 de juny de 1986 (Fons Vallvé / AHCT).

BIBLIOGRAFIA BÁSICA

- AA.VV. *El setge de Tarragona de 1811. Col·lecció de XXIII làmines. Edició commemorativa del 175è aniversari*. Tarragona, 1986.
- BLANCH, Adolfo. *Historia de la Guerra de la Independència en el antiguo Principado*. Barcelona: Editorial Frontis, 1968.
- CANALES GILI, Esteban. "Una visió més real de la Guerra del Francès: la història de Bràfim d'en Bosch i Cardellach", *Recerques*, 21 (1988), p. 7-50.
- COMES NOLLA, Gabriel. "Torredembarra i el començament de la guerra de la Independència (1808)", *Recull de Treballs*, 4 (1996), p. 47-54.
- CORTIELLA I ÒDNA, Francesc. *Història de Constantí*. Constantí: Sindicat Agrícola de Constantí, 1981.
- GIBERT Y OLIVER, Agustín. *Tipografía métrica de Vilaseca de Solcina*. Vila-seca-Salou: Agrupació Cultural de Vila-seca-Salou, 1977.
- GOUVION SAINT-CYR, Laurent. *Journal des operations de l'armée de Catalogne en 1808 et 1809, sous le commandement du général Gouvion Saint-Cyr ou matériaux pour servir a l'histoire de la guerre d'Espagne*. París: Amelin et Pochard, 1821.
- GRAS ELIAS, Francisco. *Tarragona en 1811*. Tarragona: Agrupació de Bibliòfils de Tarragona, Imp. Sugranyes, 1945.
- JANÉ, J. M. "Efemèride de l'Arboç a la guerra del Francès", *Miscel·lània Penedesenca*, 18 (1994), p. 323-336.
- LLOP TOUS, Josep. *La Canonja i Masricart. Apunts històrics*. Tarragona: Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Tarragona / Centre d'Estudis Canongins Ponç de Castellví, 1982.
- MENDOZA, Carlos. *El grito de independencia*. Barcelona: R. Molinas Editor, 1885.
- MORELL I TORREDEMÈ, Josep. *Pàgines de la història de Vila-seca de Solcina*. Vila-seca: Agrupació Cultural de Vila-seca, 1990.
- MORELL TORREDEMÈ, Josep; VAQUER FERRANDO, Pineda. *Vila-seca*. Valls: Cossetània, 2001.
- MORERA, Emilio. *Tarragona cristiana*. Tarragona: Instituto de Estudios Tarraconenses Ramón Berenguer IV, 1958.
- RECASENS COMES, José M^a. *La Revolución y Guerra de la Independencia en la Ciudad de Tarragona*. Tarragona: Real Sociedad Arqueológica Tarraconense, 1965.
- ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J. "El segle XVIII i les guerres Gran i del Francès". A.: ROVIRA, Salvador-J.; ANGUERA, Pere. *Història de Torredembarra. Segles XVIII-XX*. Torredembarra: Ajuntament de Torredembarra, 1984.
- *La guerra del Francès a Altafulla. 175è aniversari de la batalla d'Altafulla*. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 1987.
- *Història d'Altafulla. II. L'edat moderna, 1479-1868*. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 2007.
- RUBÍ I CASALS, Maria Gemma. "La supervivencia cotidiana durante la Guerra de la Independencia". A: MOLINER, Antonio (ed.). *La Guerra de la Independencia en España (1808-1814)*. Barcelona: Nabla Ediciones, 2007, p. 299-324.
- SALAS, Javier de. *El sitio de Tarragona por los franceses en 1811*. Barcelona: Tipografía Castillo, 1911.
- SALVAT Y BOVÉ, Juan. *Tarragona en la Guerra y en la Postguerra de la Independencia*. Tarragona: Real Sociedad Arqueológica Tarraconense, 1965.
- SUCHET, Louis Gabriel. *Mémoires du Maréchal Suchet, duc d'Albufera, sur ses campagnes en Espagne depuis 1808 jusqu'en 1814*, vol. II. París: 1828.

TÍTOLS PUBLICATS DINS LA COL·LECCIÓ QUADERNS DE L'ARXIU

1. La Tarragona Republicana (1931-1936)
2. El Club Gimnàstic de Tarragona (1886-2000)
3. La Llibreria de la Rambla (1968-1980)
4. El Cos de Bombers de Tarragona (1858-2008)
5. Teatre Metropol. Cent anys (1910-2010)
6. Tarragona a la Guerra del Francès (1808-1813)

